473
16/7/12

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్ధన్వంతరయేనమః.

చికిత్సారత్నము.

అను.

వైద్యశాస్త్రము.

శ్రీరంగపట్నం - గుజరాతి - వేంకటదాసాత్మజుడగు
జయకృష్ణదాసుచే

లోకోపకారమునకై

ఆన్ధ్రతాత్పర్యసహితముగ రచియింపంబడి

కాంచీనగరస్థిత - నివృత్తి-వీరాస్వామిశాస్త్రులవారిచే

లేఖక ప్రమాదాదిదోషరహితంబుగ బరిష్కరింపంబడి.

పిడ్తు - సుబ్బరామయ్యగారిచే
శ్రీనిధిముద్రాక్షరశాలయందును
వర్తమానతరంగిణీ ముద్రాక్షరశాలయందును
ముద్రింపించి ప్రచురింపబడియె.

MADRAS.

౧౮౭౯ సం॥ మార్చి ౧౦ వ తేది.

[All Rights Reserved.]

శ్రీ రస్తు.

చికిత్సారత్నము విషయసూచిక.

	పుటసంఖ్య.
ప్రదరరోగనిదానము. ...	౧
ప్రదరరోగలక్షణము. ...	౨
ప్రదరరోగాతివృద్ధిలక్షణము. ...	,,
వాతప్రదరనిదానము. ...	,,
వాతప్రదరమునకు సౌవర్చలాదికల్కము. ...	,,
నాగరాదిమంథము. ...	౩
ఏలాదికల్కము. ...	,,
పిత్తప్రదరలక్షణము. ...	,,
పిత్తప్రదరమునకు వాసకాదిస్వరసము. ...	,,
మధుకాదికల్కము. ...	,,
శ్లేష్మప్రదరలక్షణము. ...	౪
శ్లేష్మప్రదరచికిత్స. ...	,,
త్రిదోషప్రదరలక్షణము. ...	,,
త్రిదోషప్రదరచికిత్స. ...	,,
కాకోదుంబరికాస్వరసము. ...	౫
సన్నిపాతప్రదరచికిత్స. ...	,,
ప్రదరరోగచికిత్స. ...	,,
మలయూఫలచూర్ణము. ...	,,
దార్వ్యాదికషాయము. ...	౬
భూమ్యామలకాదిపానము. ...	,,
ధాతక్యాదికషాయము. ...	,,
ఆఘుపురీషయోగము. ...	,,
బృహచ్ఛతావరీఘృతము. ..	,,
కుశాదిఘృతము. ...	౭
శ్వేతప్రదరమునకువాసకస్వరసము.	౮
సర్వప్రదరమునకు త్రిఫలాదికషాయము. ...	,,
రక్తప్రదరములకుదార్వ్యాదికల్కము	,,
పాండుప్రదరమునకు కాకజంఘాదిపానము. ...	౯
రక్తప్రదరమునకు అశోకవల్కలకషాయము. ...	,,
వాతపిత్తప్రదరమునకు రసాంజనాదికల్కము.	,,
కురంటమూలాదిపానము. ...	,,
బలాదికల్కము. ...	౧౦
కపిత్థాదికల్కము. ...	,,
ఆమలకీచూర్ణము. ...	,,
సర్వప్రదరమునకుఅశోకాదిపానము.	,,
వ్యాఘ్రనఖీములయోగము. ...	,,
సర్వప్రదరచికిత్స. ...	౧౧
ఆఖుపురీషాదిచూర్ణము. ...	,,
పుష్యానుగచూర్ణము. ...	,,
జీరకావలేహము. ...	౧౨
ముద్గాదిఘృతము. ...	౧౩
శాల్మల్యాదిఘృతము. ...	,,
ప్రదరారిరసము. ...	,,
ఆమలకబీజకల్కము. ...	౧౪
నాగకేసరయోగము. ...	,,
సోమరోగనిదానము. ...	,,
సోమరోగలక్షణముమరియునిరుక్తి.	,,
మూత్రాతిసారము. ...	౧౫
సోమలక్షణము. ...	,,
సోమరోగమునకుచికిత్స. ...	,,
తాలకందాదిచూర్ణము. ...	౧౬
చక్రమర్దకకల్కము. ...	,,
సోమారిరసము. ...	,,
కదలీఫలయోగము. ...	,,

	పుటసంఖ్య.
కదలీకందఘృతము.	...౧౭
సోమరోగప్రమేహ పిటికారోగవివరణము. ...	,,
స్త్రీరోగాంతర్గత ఆర్తవదోషము.	...౧౮
విశుద్ధార్తవలక్షణము.	... ,,
యోనిరోగములు.	...౧౯
ఉపద్రవములయొక్క నిదానము....	,,
వాతజయోనిరోగనిదానము.	...౨౦
పిత్తజయోనిరోగనిదానము.	... ,,
శ్లేష్మజయోనిరోగములు.	...౨౧
యోనివ్యాపనిదానము.	... ,,
యోనివ్యాపచికిత్స.	...౨౨
వాతసామాన్యచికిత్స.	... ,,
వచాద్యావలేహము.	... ,,
రాస్నాదికషాయము.	...౨౩
అన్యచ్చ. ...	... ,,
వాతయోనికైసామాన్యోపాయము.	,,
బిల్వాదికల్కము.	...౨౪
వాతయోనివ్యాపచికిత్స.	... ,,
ఉపకుంచికాదిపానము.	... ,,
యోనిదాహచికిత్స.	... ,,
పిత్తయోనిరోగమునకు సామాన్య చికిత్స. ...	,,
రెండవచికిత్స. ...	...౨౫
శ్లేష్మయోనిచికిత్స.	... ,,
యోనిదౌర్గంధ్యమునకైచికిత్స.	... ,,
కఫదుష్టయోనికైసామాన్యప్రక్రియ...	,,
రెండవచికిత్స.	...౨౬
ప్రస్రంసినీయోనికైయుపచారము.....	,,
యోనిపూయస్రావచికిత్స.	... ,,
యోనికండూపచారము.	... ,,
యోనిస్రావచికిత్స.	...౨౭
అన్యచ్చ.	... ,,

	పుటసంఖ్య.
సన్నిపాతయోనిరోగమునకుచికిత్స.	...౨౭
అన్యచ్చ. ...	... ,,
నష్టార్తవచికిత్స.	... ,,
రజోదర్శనోపాయము.	...౨౮
అన్యచ్చ. ...	... ,,
అన్యచ్చ. ...	... ,,
రజోత్పాదకఉపచారము.	... ,,
యోనికందనిదానము.	...౨౯
వాతయోనికందలక్షణము.	... ,,
వాతయోనికందచికిత్స.	... ,,
అన్యచ్చ. ...	... ,,
పిత్తయోనికందనిదానము.	...౩౦
కఫయోనికందనిదానము.	... ,,
సన్నిపాతాత్మకయోనికందనిదానము. ...	,,
గుడూచ్యాదివర్తి.	... ,,
అన్యచ్చ. ...	...౩౧
యోనికందరోగము గర్భజరోగము వీటినిదానము.	,,
యోనివ్రణాదులకున్యగ్రోధాదికషాయము.	౩౨
యోనిరోగములకుఘృతఫలము.	...౩౩
యోనిశూలలకుచికిత్స.	... ,,
రెండవచికిత్స.	... ,,
ప్రదరరోగవివరణము.	...౩౪
ప్రదరరోగచికిత్స.	... ,,
యోనిఘట్టిపడుటకులేపము.	... ,,
స్త్రీలకువస్తికర్మచేయునట్టిక్రమము..	౩౫
స్త్రీలకువస్తికిస్నేహప్రమాణము....	,,
శోధనద్రవ్యములచేవస్తివిధానము...	,,
శరీరదౌర్గంధ్యముతొలుగుటకైలేపము. ...	౩౬
వంధ్యాదులకుఫలఘృతము.	... ,,

	పుటసంఖ్య
ద్వితీయాశ్వాసము.	
గర్భిణీజ్వరచికిత్స.	...౩౮
రెండవచికిత్స.	... ,,
మూడవచికిత్స.	... ,,
పిత్తజ్వరచికిత్స.	... ,,
విషమజ్వరచికిత్స.	...౩౯
సంగ్రహణీజ్వరచికిత్స.	... ,,
రెండవచికిత్స.	... ,,
ఛర్ద్యతీసారచికిత్స.	... ,,
కాసశ్వాసచికిత్స.	...౪౦
గర్భిణీస్త్రీకివమనచికిత్స.	... ,,
శ్వాసకాసచికిత్స.	... ,,
గర్భిణీవాతచికిత్స.	... ,,
గర్భిణీస్త్రీకిగలిగెడివాపులకుచికిత్స.	,,
రెండవచికిత్స.	...౪౧
గర్భవిలాసరసము.	... ,,
గర్భిణీస్త్రీకి అగ్నిదీపనౌషధము.	,,
గర్భశూలచికిత్స.	... ,,
గర్భవేదనాచికిత్స.	...౪౨
ఆనాహవాయుచికిత్స.	... ,,
గర్భిణీస్త్రీకి మూత్రావరోధచికిత్స.	,,
తృణపంచమూలమనగా.	... ,,
అతిసారచికిత్స.	...౪౩
గర్భిణీస్త్రీకిశూలశమనచికిత్స.	... ,,
గర్భిణీస్త్రీకిప్రథమమాసగర్భచలనచికిత్స. ...	,,
ద్వితీయమాసచికిత్స.	... ,,
తృతీయమాసచిక్సి.	...౪౪
చతుర్థమాసచికిత్స.	... ,,
పంచమమాస చికిత్స.	... ,,
షష్ఠమాసచికిత్స.	...౪౫
సప్తమమాస చికిత్స.	... ,,
అష్టమమాసచికిత్స.	... ,,

	పుటసంఖ్య.
నవమమాసచికిత్స.	...౪౬
గర్భపతనమునకు కారణము.	... ,,
స్రావముపాతములు.	... ,,
గర్భిణీస్త్రీ అభిఘాతాదుల వర్జించుట.	,,
గర్భపాతమునందుగలిగెడియుపద్రవములు. ...	౪౭
స్థానాంతర గర్భోపద్రవములు.	... ,,
స్రావపాతములయందుమాసక్రమముగ పన్నెండు మాసముల వరకు చికిత్స. ...	,,
గర్భకోశమువలన గలిగెడి రక్తస్రావచికిత్స.	౪౯
ఉత్పలాదిగణము.	... ,,
గర్భపాతమునకై చికిత్స.	...౫౦
రెండవచికిత్స. మూడవచికిత్స...	,,
నాలవచికిత్స.	...౫౧
గర్భిణీరక్తపాతచికిత్స.	... ,,
గర్భచలనమునకై నివారణము.	... ,,
మూఢగర్భనిదానము.	... ,,
మూఢగర్భముయొనిమిదివిధములు...	౫౨
అసాధ్యమూఢగర్భము.	... ,,
గర్భమరణహేతువు.	...౫౩
గర్భిణికిరెండవ అసాధ్యలక్షణము....	,,
పరిఘుగర్భ లక్షణము.	... ,,
వికృతాకృతిగర్భలక్షణము.	... ,,
యోనిసంవరణవ్యాధినిదానము.	...౫౪
వాతసంకుచితవ్యాధిశమనోపాయము. ...	౫౫
వాతశుష్కగర్భచికిత్స.	... ,,
నాగోదరమను గర్భలక్షణము	... ,,
సుఖప్రసవోపాయము.	...౫౬
సుఖప్రసవచికిత్స.	... ,,
రెండవచికిత్స.	... ,,

	పుటసంఖ్య.
సుఖప్రసవరక్ష.	... ,,
సుఖప్రసవమునకు రక్ష.	...౫౭
రెండవరక్ష.	... ,,
మృతగర్భచికిత్స.	...౫౭
గర్భోద్ధారణ.	... ,,
మృతగర్భచ్ఛేదనప్రకారము.	...౫౮
చ్ఛేదనానంతరచికిత్స.	... ,,
మృతమైన శిశువు బయలు వెడలుటకు చికిత్స. ...	,,
మూఢగర్భచికిత్స	...౫౯
ప్రసవించిన స్త్రీకి మావిపడక పోయినట్టయితే దానివలనకలిగెడి వుపద్రవములు. ...	,,
వాటికిచికిత్స.	... ,,
రెండవ చికిత్స. మూడవచికిత్స	...౬౦
యోనిగాయమునకుచికిత్స.	... ,,
యోనిసంకుచిత చికిత్స.	... ,,
మక్కల్లనిదానము.	... ,,
మక్కల్లచికిత్స.	...౬౧
రెండవచికిత్స. మూడవచికిత్స.	... ,,
నాలవచికిత్స,	...౬౨
గర్భిణీస్త్రీకి వర్జ్యావర్జములు.	... ,,
మిథ్యాచారవర్జన.	... ,,
గర్భోత్పత్తిక్రమము.	... ,,
గర్భోత్పత్త్యుపాయము.	...౬౩
గర్భ నివారక క్రియ.	...౬౪
రెండవచికిత్స మూడవచికిత్స	... ,,
నాలవచికిత్స.	...౬౫
సూతికారోగ నిదానము.	... ,,
బాలింత రోగమునకు సామాన్య చికిత్స. ...	౬౬
రెండవచికిత్స.	... ,,
మూడవ చికిత్స.	... ,,
నాలవచికిత్స.	...౬౬
అయిదవ చికిత్స.	...౬౭
ఆరవ చికిత్స.	... ,,
యేడవ చికిత్స.	... ,,
యెనిమిదవ చికిత్స.	...౬౮
సూతికావాయువులకు పంచజీరకావలేహము. ...	,,
సూతికాస్త్రీకినాగరఖండము.	...౬౯
సూతికకు నాగరాది లేహము.	... ,,
సూతికాపథ్యక్రమము.	...౭౦
హీనసూతికాలక్షణము.	... ,,
ఉపచారకాల నియమము.	... ,,
స్తనరోగ నిదానము.	...౭౧
స్తనరోగ చికిత్స.	... ,,
స్తన్యవాతరోగచికిత్స.	... ,,
స్తనములయందు గలిగెడి వాపులకు చికిత్స. ...	౭౨
స్తనములు దృఢపడుటకుచికిత్స.	... ,,
రెండవ చికిత్స.	... ,,
మూడవచికిత్స.	... ,,
వాతాదులవలన దూషితమైన స్తన్యలక్షణము. ...	౭౩
నిర్దుష్టమైన స్తన్యలక్షణము.	... ,,
పిత్తదుష్టస్తన్యచికిత్స.	... ,,
కఫదుష్టస్తన్యచికిత్స.	... ,,
ద్వంద్వజ స్తన్యచికిత్స.	...౭౪
త్రిదోష స్తన్య చికిత్స.	... ,,
స్తన్యచికిత్స.	... ,,
స్తన్యజననవిధి.	... ,,
రెండవచికిత్స.	...౭౫
మూడవచికిత్స.	... ,,
నాలవచికిత్స.	... ,,
అయిదవ చికిత్స.	... ,,

	పుటసంఖ్య.
స్తనశోథచికిత్స.	...౭౬
ఆరవచికిత్స.	... ,,
ప్రదరరోగమునందు పథ్యాపథ్య విచారము. ...	,,
గర్భిణీస్త్రీకి చేయతగిన పథ్యము...	,,
అపథ్యములు.	...౭౭
తృతీయాశ్వాసము.	
బాలరోగ నిదానము.	...౭౮
అన్యచ్చ. ...	... ,,
అన్యచ్చ. ...	... ,,
అన్యచ్చ. ...	... ,,
వాతదుష్టస్తన్యజరోగ నిదానము...	౭౯
పిత్తదుష్టస్తన్యజరోగనిదానము. ...	,,
కఫదుష్టస్తన్యజరోగనిదానము. ...	,,
బాలులకు అంతర్గతవేదన తెలియుటకై ఉపాయము. ...	,,
బాలురపథ్యక్రమము.	...౮౦
శిశువులకు ఔషధక్రమము.	... ,,
అన్యచ్చ.	...౮౧
అన్యచ్చ.	... ,,
బాలునికిమాత్రా ప్రమాణము.	... ,,
ఔషధపరిమాణము.	... ,,
అన్యచ్చ.	...౮౨
బాలురకు ౧౬ సంవత్సరములకు పిదప మాత్రాకషాయాదుల ప్రమాణము. ...	,,
కుమారకబాలరోగనిదానము.	...౮౩
కుమారకబాలరోగచికిత్స.	... ,,
పారిగర్భిక నిదానము.	... ,,
తాలుపాక నిదానము,	...౮౪
తాలుపాక చికిత్స.	... ,,
విసర్పరోగ నిదానము.	... ,,
సర్వగ్రహచికిత్స.	...౮౫
బాలగ్రహపీడ కలుగుటకు కారణము. ...	౯౭
సామాన్యగ్రహపీడలక్షణము.	... ,,
స్కందగ్రహోకలక్షణము.	... ,,
స్కందగ్రహచికిత్స.	...౯౮
అన్యచ్చ.	... ,,
అన్యచ్చ.	... ,,
అన్యచ్చ.	... ,,
సర్వగ్రహ ధూపము.	...౯౯
స్కందాపస్మారలక్షణము.	... ,,
స్కందాపస్మారచికిత్స.	... ,,
సురసాదిగణవివరణము.	...౧౦౦
స్కందాపస్మారగ్రహధూపము...	,,
స్కందాపస్మారగ్రహమునకురక్ష.	,,
స్కందాపస్మార గ్రహమునకు రెండవరక్ష. ...	,,
శకునీగ్రహలక్షణము.	...౧౦౧
ధూపము.	... ,,
శకునీగ్రహరక్ష.	... ,,
శకునీగ్రహమునకు స్నానము.	... ,,
శకునీగ్రహమునకు లేపనము.	...౧౦౨
రేవతీగ్రహలక్షణము.	... ,,
రేవతీగ్రహమునకు స్నానము.	... ,,
రేవతీగ్రహమునకు ధూపము.	... ,,
పూతనాగ్రహలక్షణము.	...౧౦౩
పయస్యాదితైలము.	... ,,
పూతనాగ్రహధూపము.	... ,,
అంధపూతనాగ్రహలక్షణము.	...౧౦౪
అంధ పూతనా గ్రహమునకు స్నానము. ...	,,
తిక్తపంచగణము.	... ,,
పురీషాదిధూపము.	... ,,
శీతపూతనాగ్రహ లక్షణము.	... ,,

	పుట సంఖ్య.
రోహిణ్యాదిఘృతము.	...౧౦౫
గృధ్రాదిధూపము. ...	,,
ముఖమండికా గ్రహ లక్షణము...	,,
ముఖమండికాగ్రహమునకుస్నానం	౧౦౫
భృంగాదితైలము.	...౧౦౬
వచాది ధూపము. ...	,,
నైగమేయగ్రహలక్షణము. ...	,,
నైగమేయగ్రహమునకుస్నానము.	,,
ప్రియంగ్వాదితైలము. ...	,,
నైగమేయగ్రహధూపము.	...౧౦౭
నందినీగ్రహలక్షణము. ...	,,
సునందనాగ్రహలక్షణము. ...	,,
ఘంటాలీగ్రహలక్షణము.	...౧౦౮
ఘంటాలీగ్రహలేపము. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
కంటకాలీగ్రహలక్షణము. ...	,,
కంటకాలీగ్రహధూపము. ...	,,
అహంకారీగ్రహలక్షణము.	...౧౦౯
అహంకారీగ్రహచికిత్స. ...	,,
షష్టికాగ్రహలక్షణము. ...	,,
షష్టికాగ్రహచికిత్స. ...	,,
సింహికాగ్రహలక్షణము.	...౧౧౦
సింహికాగ్రహచికిత్స. ...	,,
ఆర్యకాగ్రహలక్షణము. ...	,,
ఆర్యకాగ్రహచికిత్స. ...	,,
మేషీగ్రహలక్షణము. ...	,,
మేషీగ్రహచికిత్స.	...౧౧౧
రోదనీగ్రహలక్షణము. ...	,,
రోదనీగ్రహచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
ఉత్ఫుల్లికాలక్షణము.	...౧౧౨
ఉత్ఫుల్లికాచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,

	పుట సంఖ్య.
అన్యచ్చ.	...౧౧౨
ఉత్ఫుల్లికారోగమునకుధూపము.	౧౧౩
జ్వరాదులకుఅష్టమంగళఘృతము...	,,
సర్వగ్రహారిష్టమునకు లేపము.	...౧౧౪
బాలజ్వరాంకుశము. ..	,,
జ్వరములకుపద్మకాదిక్వాథము...	,,
జ్వరమునకుయష్టిమధుకావలేహం	౧౧౫
వాతజ్వరమునకుస్థిరాదిక్వాథము..	,,
వాతజ్వరకషాయము. ...	,,
పిత్తజ్వరకషాయము. ...	,,
అన్యచ్చ.	...౧౧౬
సతతజ్వరచికిత్స. ...	,,
వాతపిత్తజ్వరమునకు కషాయము.	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
పిత్తశ్లేష్మజ్వరమునకుఅమృతాష్టక చూర్ణయుక్త కషాయము. ...	౧౧౭
పిత్తశ్లేష్మకషాయము. ...	,,
ఆమాదియుక్తజ్వరకషాయము...	,,
శీతజ్వరహరలేహము.	...౧౧౮
చాతుర్భద్రకషాయము. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
శ్లేష్మకజ్వరమునకుఅభయాది కషాయము.	౧౧౯
జ్వరహరలేహము. ...	,,
సన్నిపాతజ్వరచికిత్స. ...	,,
దాహముతోఁగూడినజ్వరచికిత్స ..	,,
అన్యచ్చ.	...౧౨౦
ఐకాహికజ్వరచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
త్ర్యాహికజ్వరచికిత్స. ...	,,
త్ర్యాహికజ్వరధూపము.	...౧౨౧
త్ర్యాహికజ్వరహరలేపము. ...	,,

	పుట సంఖ్య.
సర్వజ్వరహరకషాయము.	...౧౨౧
స్తన్యముగ్రహించుటకుకల్కము.	,,
ఏకాహికజ్వరమునకురక్ష.	...౧౨౨
అతిసారచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ.	...౧౨౩
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
గ్రహణికియవాన్యాదిచూర్ణము.	...౧౨౪
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
త్రిదోషసంగ్రహణీచికిత్స.	...౧౨౫
రక్తాతిసారచికిత్స. ...	,,
సర్వాతిసారచికిత్స. ...	,,
ప్రవాహికచికిత్స. ...	,,
గ్రహణీఅతిసారచికిత్స.	...౧౨౬
రక్తాతిసారచికిత్స. ...	,,
అర్శచికిత్స. ...	,,
అర్శరోగఘుటికలు. ...	,,
రక్తమూలమునకుచికిత్స.	...౧౨౭
రక్తార్శచికిత్స. ...	,,
ఆమయుక్తశూలాదిచికిత్స. ...	,,
సర్వాజీర్ణాదిచికిత్స. ...	,,
అజీర్ణవిషూచికాచికిత్స.	...౧౨౮
భస్మకసామాన్యచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
కాసమునకుధాన్యాదిహిమము	...౧౨౯
అన్యచ్చ. ...	,,

	పుట సంఖ్య.
హిక్కాశ్వాసచికిత్స.	...౧౨౯
కాసశ్వాసాదిచికిత్స. ...	,,
కాసశ్వాసఛర్దిచికిత్స.	...౧౩౦
కాసచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
క్రిమిచికిత్స. ...	,,
కాసచికిత్స.	...౧౩౧
కాసచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
హిక్కాచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ.	...౧౩౨
అన్యచ్చ. ...	,,
ఛర్ద్యతీసారచికిత్స. ...	,,
ఛర్దిచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
ఛర్ద్యతీసారచికిత్స.	...౧౩౩
ఛర్దిచికిత్స. ...	,,
వమనజ్వరచికిత్స. ...	,,
క్షీరఛర్దిచికిత్స. ...	,,
హిక్కాఛర్దిచికిత్స.	...౧౩౪
దాహశమనచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ.	,,
ఆనాహవాతశూలచికిత్స. ...	,,
రోదననివారకచికిత్స. ...	,,
విరేచనమునకులేపము.	...౧౩౫
మృత్తికాభక్షణవిరేచనము. ...	,,
కార్శ్యచికిత్స. ...	,,
లాక్షాదితైలము.	...౧౩౬
అశ్వగంధఘృతము. ...	,,
వాపులకులేపము.	...౧౩౭
నాభియందుకలిగెడివాపునకుచికిత్స.	,,
నాభివ్రణచికిత్స. ...	,,

	పుటసంఖ్య
గుదపాకచికిత్స.	...౧౩౭
క్షతాదికమునకుచికిత్స.	...౧౩౮
సిధ్మ-పామ-విచర్చిక-వీట్లయొక్క-చికిత్స.	,,
తాలుపాకచికిత్స. ...	,,
దంతపాలిరోగచికిత్స. ...	,,
దంతోద్భవకాలమునందుజనించెడిరోగములకుచికిత్స.	౧౩౯
ముఖపాకమునకుగండూషచికిత్స.	,,
ముఖస్రావచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,
అన్యచ్చ.	...౧౪౦
తాలుకంటకరోగచికిత్స. ...	,,
మూత్రకృచ్ఛ్రచికిత్స. ...	,,
శ్లేష్మజమూత్రకృచ్ఛ్రచికిత్స. ...	,,
వాతజరోగచికిత్స. ...	,,
మూత్రగ్రహమునకుచికిత్స.	...౧౪౧
గండమాలచికిత్స. ...	,,
ఉన్మాదచికిత్స. ...	,,
రక్తపిత్తమునకుచికిత్స- ...	,,
అన్యచ్చ.	...౧౪౨
ముక్కుయందురక్తముపడినవాటికిచికిత్స.	,,
వాతగుల్మచికిత్స. ...	,,
వాతరోగచికిత్స. ...	,,

	పుటసంఖ్య.
అపస్మారచికిత్స.	...౧౪౩
అన్యచ్చ.	,,
గుదావర్తచికిత్స. ...	,,
హృద్రోగచికిత్స. ...	,,
మూర్ఛాచికిత్స.	...౧౪౪
జ్వరయుక్తమూర్ఛాచికిత్స. ...	,,
తాపమునకుచికిత్స. ...	,,
సంతాపచికిత్స. ...	,,
క్రిమిరోగచికిత్స. ...	,,
పాండురోగాదిచికిత్స.	...౧౪౫
శ్లేష్మజస్వరభేదచికిత్స. ...	,,
పిత్తజస్వరభేదచికిత్స. ...	,,
పాండురోగచికిత్స. ...	,,
క్షయరోగచికిత్స.	...౧౪౬
శరీరపుష్టికరచికిత్స. ...	,,
కాస-శ్వాస-వీటిచికిత్స. ...	,,
స్ఫోటకజ్వరచికిత్స. ...	,,
నేత్రరోగచికిత్స.	...౧౪౭
దాహాదికచికిత్స. ...	,,
తిమిరరోగచికిత్స. ...	,,
నేత్రరోగమునకులేపము. ...	,,
కర్ణశూలచికిత్స.	...౧౪౮
కర్ణవేధచికిత్స. ...	,,
అన్యచ్చ. ...	,,

ఈపుస్తకము ౧౮౪౭ డో సంవత్సరపు ౨౦ యాక్టు శాసనమునుపట్టి రిజిష్టరు చేయఁబడినది గనుక ఇతరులు దీనిని అచ్చు వేయకూడదు.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్ధన్వంతరయేనమః.

చికిత్సారత్నము.

శ్లో॥ శ్రీకృష్ణంపురుషంనత్వా చిదానందఘనంహరిమ్।
కుర్వేలోకహితార్థంచ చికిత్సారత్నముత్తమమ్॥

తా॥ నిజోపాసకులగు జనులయొక్క ఆగామిసంచితప్రారబ్ధరూపములగు పాపములపోగొట్టునట్టి శక్తిగల, చిదానంద ఘనస్వరూపుఁడును - వైరాజప్రపంచమునందు అంతర్యామిస్వరూపుఁడునగు శ్రీహరినినమస్కరించి సుశ్రుతాది పురాతన గ్రంథావలోకనా సమర్థులగు జనులయొక్కహితమునకై (చికిత్సారత్నమని) పేర్కొనంబడు నీగ్రంథమును రచియించుచున్నాఁడ.

శ్లో॥ స్త్రీణాంవిశిష్యరోగాణాంసనిదానచికిత్సితం।నోక్తంపూర్వైశ్చబాలానాం తద్వయంత్వత్రచోచ్యతే॥

తా॥ వాహట-శార్ఙ్గధర-మిశ్రాదికృత వైద్యనిబంధనాగ్రంథములయందు స్త్రీలు-బాలురు - వీరలరోగనిదాన చికిత్సాదులను, విరళముగ కొన్నిభాగముతే నుదాహరింప బడియున్నవేగాని, సంపూర్ణముగ నేకత్ర సంగ్రహింపఁబడలేదు గాన, పైజెప్పంబడిన వారలయొక్క రోగనిదానచికిత్సలను, ఈగ్రంథమునందు జెప్పుచున్నాఁడ.

ప్రదరరోగనిదానము.

శ్లో॥ విరుద్ధమద్యాధ్యశనాదజీర్ణా ద్గర్భప్రపాతాదతిమైథునాచ్చ।
యానాతిశోకాదతికర్శనాచ్చ భారాభిఘాతాచ్ఛయనాద్దివా
చ।తంశ్లేష్మపిత్తానిలసన్నిపాతైశ్చతుఃప్రకారంప్రదరంవదన్తి॥

తా॥ విరుద్ధాన్నాదిభక్షణము, మద్యపానము, అమితాహారము, అజీర్ణము, గర్భపాతము, అతిమైథునము, యానారోహణము, మిగులనడుచుట, మిగుల దుఃఖమునొందుట, ఉపవాసముచేయుట, మిగులకృశించుట, అమితముగ బరువు మోయుట, కఱ్ఱలు మొదలగువాటిచే ప్రహారాదులునొందుట, పగలునిద్రించుట, వీటివలన ప్రదరరోగముజనించు - మఱియు, అది వాతము, పిత్తము, శ్లేష్మము, సన్నిపాతము, అను నాలుగువిధంబులుగనుండు.

ప్రదరరోగలక్షణము.

శ్లో॥ అసృగ్దరంభవేత్సర్వం సాఙ్గమర్దంసవేదనం॥

తా॥ సర్వప్రదరరోగములలో నేదైన నొకటిజనించెనేని, అపుడు ఒడలునొప్పులు, వేదన, ఇవి కలిగియుండు.

ప్రదరరోగాతి వృద్ధిలక్షణము.

శ్లో॥ తస్యాతివృద్ధౌదౌర్బల్యంశ్రమోమూర్ఛామదస్తృషా । దాహఃప్రలాపఃపాణ్డుత్వంతన్ద్రారోగాశ్చవాతజాః॥

తా॥ ప్రదరరోగము మిగుల వృద్ధినిబొందెనేని, దౌర్బల్యము, శ్రమ, మూర్ఛ, మదము, దప్పి, తాపము, ప్రలాపము, ఒడలు తెలుపుపారుట, తన్ద్రి, ఇవికలుగుటయగాక, ఆక్షేపకాది వాతరోగములుసగా జనించు.

వాతప్రదరనిదానము.

శ్లో॥ రూక్షారుణంఫేనిలమల్పమల్పం వాతార్తివాతాత్పిశితోదకాభం॥

తా॥ రూక్షము, యెరుపువర్ణము, నురుగు, వాతోపద్రవము, మాంసముకడిగిన నీరువలె - స్వల్పస్వల్పముగ స్రవించుట, ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండెనేని, నది వాతప్రదరమని యెరుంగవలయు.

వాతప్రదరమునకు సౌవర్చలాదికల్కము.

శ్లో॥ దధ్నాసౌవర్చలాజాజీమధుకంనీలముత్పలం । పిబేత్క్షౌద్రయుతంనారీవాతాసృగ్దరశాంతయే॥

తా॥ సౌవర్చలవణము,జీలకఱ్ఱ, అతిమధురము,నల్లకలువపువ్వు, వీటినిపెరుగుతోనూరికల్కముజేసి,అందుతేనెవేసి, స్త్రీపుచ్చుకొనినవాతప్రదరముశమించు.

నాగరాది మన్థము.

శ్లో॥ నాగరంమధుకంతైలంసితాందధిచతత్సమమ్ । ఖజేనోన్మథితం వాతప్రదరస్యవినాశనమ్॥

తా॥ శొంఠి, అతిమధురము, వీటిచూర్ణములో, తిలతైలము, శర్కర, పెరుగు, ఇవిసమభాగములుగచేర్చిచిలికి, స్త్రీభక్షించెనేని వాతప్రదరరోగము నివర్తియగు.

ఏలాదికల్కము.

శ్లో॥ఏలామంశుమతీంద్రాక్షాముశీరంతిక్తరోహిణీం । చన్దనంకృష్ణలవణంసారివాలోధ్రసంయుతం। వాతాసృగ్దరశాంత్యర్థంపిబేద్దధ్నాసహాంగనా॥

తా॥ ఏలకులు, ముయ్యాకుపొన్న, ద్రాక్ష, వట్టివేళ్లు, కటుకరోహిణి, చందనము, నల్లవుప్పు, సుగంధపాలవేళ్లు, లొద్దుగపట్ట, వీటిని సమముగనూరి, పెరుగులోకల్కముచేసి, స్త్రీ పుచ్చుకొనిన, వాతప్రదరముమానును.

పిత్తప్రదరలక్షణము.

శ్లో॥ సపీతనీలాసితరక్తముష్ణం పిత్తార్తియుక్తంభృశవేగిపిత్తాత్॥

తా॥ పసపు, నలుపు, యెరుపు, ఈవర్ణములుగలదిగను, ఉష్ణముగను, పిత్తవేదనగలదిగను అతివేగము గలదిగనుండెనేని, నది పిత్తప్రదరమని యెరుంగవలయు.

పిత్తప్రదరమునకు వాసకాదిస్వరసము.

శ్లో॥ పిత్తాసృగ్దరశాంత్యర్థంసక్షౌద్రంలలనాపిబేత్ । వాసకస్యగుడూచ్యావారసంకింవావరీభవమ్॥

తా॥ అడ్డసరపురసముగాని, తిప్పతీగెరసముగాని, పిల్లపీచరరసముగాని, తేనెతో మిశ్రమముజేసి, స్త్రీ పుచ్చుకొనిన, పిత్తప్రదరము నివర్తియగు.

మధుకాదికల్కము.

శ్లో॥ మధుకంకర్షమేకంతుచతుఃకర్షాసితాతథా। తండులోదకసంపిష్టంపైత్తికేప్రదరేపిబేత్॥

తా॥ అతిమధురము, ౧-౧, బియ్యపుకడుగుతోనూరి, కల్కముజేసి, అందు-శర్కర, ౧-౧-వైచి, స్త్రీపుచ్చుకొనిన, పిత్తప్రదరము నివర్తియగు.

శ్లేష్మప్రదరలక్షణము.

శ్లో॥ ఆమంసపిచ్ఛప్రతిమంసపాండుపులాకతోయప్రతిమంకఫాత్తు॥

తా॥ ఆమముగను, బంకగను, కొంచెము తెలుపురంగుగలదిగను, కూటినీరువలెనుండిన, నది శ్లేష్మప్రదరమని తెలియంగవలయు.

శ్లేష్మప్రదరచికిత్సా.

శ్లో॥ కఫప్రదరనాశాయాపిబేద్వామలపూరసం॥

తా॥ నల్ల అత్తిపండ్లరసమును పానముజేసిన, శ్లేష్మప్రదరమునివర్తియగు.

శ్లో॥ కాకజంఘామూలరసంమధునాసహభామినీ। సలోధ్రచూర్ణ
మాపీయ కఫప్రదరకంజయేత్॥

తా॥ కాకజంఘా అనగా, వెలునుసంధి, లేకచీకివెలగ, దీనిలో నేదైననొకదానిరసమునందు, లొద్దుగపట్టచూర్ణము, తేనెవేసి పుచ్చుకొనిన, శ్లేష్మప్రదరము నశించు.

త్రిదోషప్రదరలక్షణము.

శ్లో॥ సక్షౌద్రసర్పిర్హరితాలవర్ణంమజ్జప్రకాశంకుణపంత్రిదోషం।
తచ్చాప్య సాధ్యంప్రవదన్తితజ్జ్ఞాన తత్రకుర్వీతభిషక్చికిత్సాం॥

తా॥ తేనె, నెయ్యి, హరిదళము, వీటితోసమానవర్ణముగలదిగను, మజ్జయొక్కకాంతికలదిగను, దౌర్గంధ్యయుక్తమైనదిగనుజనించెనేని, నదిత్రిదోషప్రదరమనియెరుంగవలయు. అదియసాధ్యముగాన వైద్యుడుచికిత్సంజేయందగదు.

త్రిదోషప్రదరచికిత్సా.

శ్లో॥ కుశమూలంసముద్ధృత్య పేషయేత్తండులాంబునా। ఏతత్పీ
త్వాత్ర్యహాన్నారీప్రదరాత్పరిముచ్యతే॥

తా॥ దర్భవేళ్లను, బియ్యపుకడుగుతోనూరి, కల్కముజేసి, మూడు దినములు స్త్రీ పానముజేసెనేని త్రిదోష ప్రదరము, శాంతినిబొందు.

కాకోదుంబరికాస్వరసము.

శ్లో॥ క్షౌద్రయుక్తంఫలరసంకాకోదుంబరజంపిబేత్। అసృగ్దరవి
నాశాయసశర్కరపయోన్నభుక్॥

తా॥ నల్లఅత్తి పండ్లయొక్క రసములో, తేనెవైచి, స్త్రీ పుచ్చుకొని, శర్కర, పాలు, వీటితో అన్నముభుజించిన ప్రదరమునివర్తియగు.

సన్నిపాతప్రదరచికిత్సా.

శ్లో॥ పథ్యామలకవిభీతకవిశ్వౌషధదారురజనీనాం। సక్షౌద్రలో
ధ్రచూర్ణఃక్వాథోహంత్యేవసర్వజంప్రదరం॥

తా॥ కరక్కాయ, ఉసిరికకాయ, తానికాయ, శుంఠి, మానిపసపు, వీటిని కషాయముపెట్టి, అందు లొద్దుగచూర్ణము, తేనెవైచి, స్త్రీపుచ్చుకొనిన, సన్నిపాతప్రదరము నివర్తియగు.

ప్రదరరోగచికిత్స.

శ్లో॥ మృత్కోష్ఠాగారికాగేహసంభవానమల్లికా। సమంగాధాత
కీపుష్పంగైరికంచరసాంజనం। తథాసర్జరసశ్చైతాన్యథాలా
భంవిచూర్ణయేత్। తచ్చూర్ణంమధునాలిహ్యాత్ నారీప్రదర
శాంతయే॥

తా॥ కుమ్మరవానియింటిమన్ను, మల్లెఆకులు, మంజిష్ఠతీగె, ఆరెపువ్వు, కావిరాయి, రసాంజనము, సర్జరసము, వీటిలోదొరికినవస్తువులతీసికొని, చూర్ణముచేసి, తేనెవేసి పుచ్చుకొనిన, స్త్రీకి ప్రదరరోగము మానును.

మలయూఫలచూర్ణము.

శ్లో॥ మలయూఫలచూర్ణస్యశర్కరాసహితస్యచ। మధునామో
దకంకృత్వాఖాదేత్ప్రదరశాంతయే॥

తా॥ నల్లఅత్తిపండ్లచూర్ణమును, శర్కరతోచేర్చి, తేనెవేసికలిపి, యుండలుచేసి, స్త్రీ భక్షించిన, ప్రదరముమానును.

దార్వ్యాదికషాయము.

శ్లో॥ దార్వీరసాంజనవృషాబ్దకిరాతబిల్వాభల్లాతకై రవకృతోమధు
నాకషాయః। పీతోజయత్యతిబలంప్రదరంసశూలం। పీతాసి
తాభ్రుణవిలోహితనీలయుక్తం॥

తా॥ మానిపసపు, రసాంజనము, అడ్డసరము, నేలవేము, బిల్వఫలము, జీడిగింజలు, వీటిని కషాయముపెట్టి, అందుతేనెవైచి, స్త్రీ పుచ్చుకొనిన, బలిష్ఠమైన శూలతోగూడి పసపు - యెరుపు - నలుపు - తెలుపు, వర్ణములుగల ప్రదరమైనను, నివర్తియగు.

భూమ్యామలకాదిపానము.

శ్లో॥ భూమ్యామలకమూలంతుపీతంతండులవారిణా। ద్విత్రిరేవ
దినైర్నార్యాః ప్రదరందుస్తరంజయేత్॥

తా॥ నేలవుసిరికవేళ్లు, బియ్యపుకడుగుతో నూరి, కల్కముజేసి, స్త్రీ-మూడుదినములు, పానముజేసెనేని, దుస్తరమైన ప్రదరములుమానును.

ధాతక్యాదికషాయము.

శ్లో॥ ధాతకీచతథాపూగీకుసుమానాంపిబేచ్ఛృతం। నాశయేత్ప్ర
దరంసద్య స్త్రిదినాద్యోషితాంధ్రువం॥

తా॥ ఆరెపువ్వు, పోకపూలు, వీటిని కషాయముపెట్టి, స్త్రీ మూడు దినములు పుచ్చుకొనిన, దుస్తరమైన ప్రదరరోగము, నిశ్చయముగనివర్తియగు.

ఆఖుపురీషయోగము.

శ్లో॥ ఆఖోఃపురీషం పయసావిపీయ వస్త్రైర్బలాదేకమహాద్వ్య
హంవా। స్త్రియస్త్ర్యహంవాప్రదరాస్రనద్యాః ప్రసహ్య
పారంపరమాప్నువంతీ॥

తా॥ ఎలుకపెంటికలు, పాలతోనూరి, స్త్రీ- అగ్నిపుష్టినెరిగి, మూడుదినములు పానముజేసిన, ప్రదరముమానును.

బృహచ్ఛతావరీఘృతము.

శ్లో॥ శతావరీరసంప్రస్థం క్షోదయిత్వావపీడయేత్। ఘృతప్రస్థ
సమాయుక్తం క్షీరంద్విగుణితంభిషక్। అంతఃకల్కానిమాన్ద

ద్యాత్ స్థూలోదుంబరసన్నిభాన్। జీవనీయగణానష్టాయష్టీ
చందనపద్మకైః। శ్వదంష్ట్రాచాత్మగుప్తాచ బలానాగబలాత
థా। శాలిపర్ణీపృశ్నిపర్ణీవిదారీసారిబాద్వయం। శర్కరాచ
సమాదేయా కాశ్మర్యాశ్చఫలానిచ। సమ్యక్సిద్ధంతువిజ్ఞాయ
తద్ఘృతంచావతారయేత్। రక్తపిత్తవికారేషువాతపిత్తకృతే
షుచ। వాతరక్తంక్షయంశ్వాసంహిక్కాంకాసంచదుస్తరం।
అంతర్దాహంశిరోదాహంరక్తపిత్తసముద్భవం। అసృగ్దరంస
ర్వభవం మూత్రకృచ్ఛ్రంచదారుణం॥

తా॥ పిల్లపీచరరసము ర్పు-౬ర, నెయ్యి-౬ర, పాలు-౧౨ర- ర్పా- యెత్తు చేర్చి, అందు జీవనీయగణములోపఠించిన ఔషధములు-౮ - అతిమధురము, చందనము, తామరగడ్డలు, పల్లేరు, దూలగొండి, చిట్టాముట్టి, పేరాముట్టి, ముయ్యాకుపొన్న, కోలపొన్న, నేలపొన్న, నేలగుమ్ముడు, సుగంధపాల, నల్లసుగంధపాల, గుమ్ముడు, శర్కర, ఇవియన్నియు, నొక్కొక్కపలముగ్రహించిచూర్ణముచేసివైచి, ఘృతపక్వముగావండి- దించుకొని-సేవించిన, రక్తపిత్తవికారదోషములు, వాతపిత్తవికారదోషములు, వాతరక్తము, శ్వాస, ఎక్కిళ్లు, కాస, అన్తర్దాహము, రక్తపిత్తమువలనపుట్టిన శిరోదాహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, సర్వప్రదరరోగములు మానును.

కుముదాదిఘృతము.

శ్లో॥ కుముదంపద్మకోశీరంగోధూమారక్తశాలయః। మాషపర్ణీ
యశస్యాచశాలిపర్ణీసజీరకైః। పలంత్రపుసబీజాని ప్రత్యేకం
కదలీఫలం। ఏకంతత్త్రీనభాగోహిగవ్యంక్షీరంచతుర్గుణం। పా
నీయంద్విగుణందత్వాఘృతప్రస్థంవిపాచయేత్। ప్రదరంరక్త
గుల్మంచ రక్తదోషంహలీమకం। బహురూపంచయత్పిత్తం
కామలాంవాతశోణితం। అరోచకంజ్వరంజీర్ణంపాండురోగం
మదంభ్రమం। తరుణీచాల్పపుష్పాచ యాచగర్భంనవిందతి।
సాచాపివిందతేక్షేమం విందతేనాత్రశంశయః॥

తా॥ కలువపూలు, తామరకాడలు, వట్టివేళ్లు, గోధుమలు, యెఱ్ఱబియ్యము, అడవిమినుములు, ముయ్యాకుపొన్న, సాలపణ, శాలిపర్ణి, జీలకఱ్ఱ, ములు

దోసపత్తులు, ఇవి - దినుసు ౧ కి - ఒక్కొక్క పలమువంతున - చూర్ణముచేసి, అరిటిపండ్లు-వీటికిమూడింతలు, గోక్షీరము-నాలుగింతలు, మంచినీళ్లు-రెండింతలు, నెయ్యిప్రస్థము- ౧, వీటిని నొకపాత్రయందువైచి, ఘృతపక్వముగాకాచి దించుకొని, స్త్రీ సేవించిన, ప్రదరము, రక్తగుల్మము, రక్తదోషము, హలీమకము, నానావిధముగనుండెడి పిత్తరోగములు, కామిల, వాతరక్తము, అరోచకము, జ్వరము, అజీర్ణము, పాండురోగము, మదము, భ్రమ, ఇవి శమించుటయేగాక, నీఘృతమును సేవించిన సంతానవిహీనమైన స్త్రీలకు, సంతానమునుగలుగు. ఇందుకు సందియము లేదు.

: శ్వేతప్రదరమునకు వాసకస్వరసము.

శ్లో॥ వాసకఃస్వరసఃపేయోగుడూచీరసఏవచ । రోహితానాం
మూలకల్కం పాణ్డురేసృగ్దరేపిబేత్॥

తా॥ అడ్డసరముయొక్క స్వరసముగాని, తిప్పతీగెస్వరసముగాని, ముళ్లమోదుగవేళ్లరసముయొక్క స్వరసముగాని, స్త్రీ పానము జేసిన, శ్వేతప్రదరము మానును.

సర్వప్రదరమునకు త్రిఫలాదికషాయము.

శ్లో॥ ఫలత్రికందారువచాసవాసాలాజాసదూర్వాకలసీసమంగా।
క్షౌద్రాన్వితంక్వాథముశంతిశాన్త్యై సర్వాత్మకేస్త్రీప్రదరేషు
వైద్యాః॥

తా॥ త్రిఫలములు, దేవదారు, వస, అడ్డసరము, వరిపేలాలు, గరికవేళ్లు, నక్కతోకపొన్న, చిట్టాముట్టి, వీట్లను కషాయముపెట్టి, తేనెవేసి, పుచ్చుకొనిన స్త్రీకికలిగిన నానావిధప్రదరరోగములు, శాంతినిజెందునని వైద్యులువచించెదరు.

రక్తప్రదరములకు దార్వ్యాదికల్కము.

శ్లో॥ మూలానితండులజలేనసమన్వితాని పిష్ట్వాకుశస్యచసమానిపిబన్ప్రియత్నాత్। యోషిద్రజస్యతితరాంసమభిప్రవృత్తౌ సర్పి
ర్యుతానియదివాకదలీఫలాని॥

తా॥ దర్భవేళ్లు, బియ్యపు కడుగుతోనూరి పుచ్చుకొనినను, లేక అరిటిపండ్లయెన్డు నెయ్యివైచి పిశికిభక్షించినను, స్త్రీకి- రక్తప్రదరరోగముమానును.

పాణ్డుప్రదరమునకు కాకజంఘాదిపానము.

శ్లో॥ కాకజంఘాసమూలంవామూలంకార్పాసమేవవా । పాణ్డు
ప్రదరశాన్త్యర్థం పిబేత్తణ్డులవారిణా॥

తా॥ వెలుమసంధివేళ్లుగాని, లేక, ప్రత్తివేళ్లుగాని, బియ్యపు కడుగులోనూరి పుచ్చుకొనిన, స్త్రీలకు గలిగిన పాండుప్రదరము మానును.

రక్తప్రదరమునకు అశోకవల్కలకషాయము.

శ్లో॥ అశోకవల్కలక్వాథంశృతందుగ్ధంసుశీతలం। యథాబలంపిబే
త్ప్రాతః స్త్రీస్రావాసృగ్దరనాశనం॥

తా॥ అశోకవృక్షముయొక్క పట్టను, పాలలోవైచి, కొంచమునీళ్లుపోసి, పాలుమిగులునట్లు కషాయముగా కాచి, చల్లారినపిదప, స్త్రీ తన బాలానుసారముగ ప్రాతఃకాలమునందు పానముజేసెనేని, తీవ్రమైన రక్తప్రదరరోగము మానును.

వాతపిత్తప్రదరమునకు రసాంజనాదికల్కము.

శ్లో॥ రసాఞ్జనఞ్చలాక్షాంచఛాగేనపయసాపిబేత్ । కల్కపత్త్రైః
ఘృతభ్రష్టైః రాజాదనకపిత్థయోః। పిత్తానిలహరావేతౌస
ర్వ్యంచైవాస్రపిత్తజిత్॥

తా॥ రసాంజనము, లక్క, వీటిని, మేకపాలతోనూరి, స్త్రీపుచ్చుకొనినను, లేకపాలచెట్టుఆకులుగాని, లేకవెలగాకుగాని, నేతితోవేయించి, నూరికల్కముజేసి, స్త్రీ పుచ్చుకొనిన, వాతము, పిత్తము, వీట్లవలన జనించిన ప్రదరము, రక్తపిత్తము, ఇవి మానును.

కురంటమూలాదిపానము.

శ్లో॥ కురంటకస్యమూలానిమధుకం శ్వేతచన్దనం । యష్ట్యాపిష్ట్వాన్య
తమావాపాయయేత్తణ్డులాంబునా । సకృత్పీత్వాత్విదంయో
గం ప్రదరాత్ప్రతిముచ్యతే॥

తా॥ గోరింటవేళ్లు, విప్పపట్ట, తెల్ల చందనము, యష్టిమధుకము, వీటిని బియ్యపుకడుగుతోనూరి, పానము జేసిన, స్త్రీకిగల ప్రదరరోగము నివర్తియగు.

బలాదికల్కము.

శ్లో॥ బలాంచాంశుమతీద్రాక్షాపృశ్శిరంతిక్తరోహిణీ । లవణంచన్ద
నంకృష్ణాసారివాలోధ్రసంయుతా । ఏతత్కల్కంసమధుకం
పాయయేత్తణ్డులాంబునా । త్ర్యహాత్ప్రశమయత్యేషయోషి
తాంపైత్తికాబుజః॥

తా॥ చిట్టాముట్టివేళ్లు, కోలపొన్న, ద్రాక్ష, వట్టివేళ్లు, కటుకరోహిణి, లవణము, చందనము, పిప్పళ్లు, సుగన్ధపాల, లొద్దుగచెక్క, వీట్లను బియ్యపు కడుగుతోనూరి, కల్కముజేసి, తేనెవేసి, స్త్రీలు మూడుదినములు పానముజేసి రేని, ప్రదరను మొదలగు పిత్తరోగములు మానును.

కపిత్థాదికల్కము.

శ్లో॥ కపిత్థవేణుపత్రంచసమమేకత్ర పేషయేత్ । మధునాసహపా
తవ్యం తీవ్రప్రదరనాశనం॥

తా॥ వెలగఆకులు, వెదురుఆకులు, వీట్లను సమముగానూరి కల్కముజేసి, వాటిలో తేనెవైచికలిపి, స్త్రీ పుచ్చుకొనిన, తీవ్రప్రదరరోగము మానును.

ఆమలకీచూర్ణము.

శ్లో॥ మధునామలకీచూర్ణం రసంవాలేహయేత్సితే॥

తా॥ ఉసిరికకాయల చూర్ణముగాని, వాటి రసములోగాని, తేనెవేసిపుచ్చుకొనిన, శ్వేతప్రదరము మానును.

సర్వప్రదరమునకు అశోకాదిపానము.

శ్లో॥ అశోకవల్కలంపిష్ట్వాసతార్క్ష్యంతండులాంభసా।సక్షౌద్రం
తద్రసంపీత్వాప్రదరాన్ముచ్యతేంగనా॥

తా॥ అశోకవృక్షముయొక్క పట్ట, రసాంజనము, వీటిని బియ్యపుకడుగుతోనూరి, అందుతేనెవైచి, స్త్రీలుయారసమును పానముజేసిరేని ప్రదరము నివర్తియగు.

వ్యాఘ్రినఖీమూలయోగము.

శ్లో॥ శుచిస్థానేవ్యాఘ్రనఖ్యామూలముత్తరదిగ్భవం । నీతముత్తర
ఫల్గున్యాం కటిబద్ధంహరేదసృక్॥

తా॥ శుద్ధప్రదేశమునందుండెడి, పుల్లవెలగయొక్క ఉత్తర దిశయందు జనించినవేరును, ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రమునందు శాస్త్రోక్త విధానముగతీసికొని వచ్చి, ప్రదరరోగముగల స్త్రీయొక్క కటిప్రదేశమునందు రక్షకట్టిన, నీప్రదరము, నివర్తియగును.

సర్వప్రదరచికిత్సా.

శ్లో॥ మధునాతార్క్ష్యసంయుక్తంమూలంస్యాత్తండులీయకం।తణ్డు
లాంబుయుతంపానాత్సర్వప్రదరనాశనం॥

తా॥ శుద్ధప్రదేశమునందు జనించిన చిర్రివేరును, బియ్యపుకడుగుతో నూరి, కల్కముజేసి, రసాంజనము, తేనెవైచి పుచ్చుకొనిన, స్త్రీలకుగలిగిన సర్వ ప్రదరములు మానును.

ఆఖుపురీషాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ ఆఖోఃపురీషంధాతక్యాఃపుష్పంబోలంతథైవచ। సమభాగా
నిసంచూర్ణ్యటంకమేకంచభక్షయేత్ । దినసప్తప్రయోగేణస
ర్వప్రదరనాశనం॥

తా॥ ఎలుకపెంటికలు, ఆరెపువ్వు, రక్తబోళము, వీటిని సమభాగములుగా చూర్ణముజేసి, టంకప్రమాణము, యేడుదినములు పుచ్చుకొనిన సర్వప్రదరములు నివర్తియగు.

పుష్యానుగచూర్ణము.

శ్లో॥ పాఠారసాంజనంముస్తంమజ్జాజంబ్వామ్రయోస్తథా । అమ్బ
ష్ఠాకాశిలోద్భేదంసమంగాపద్మకేసరం।బిల్వంమోచరసంలో
ధ్రంకేసరంగైరికంతథా । విశ్వౌషధంకట్వలంచమరీచంరక్త
చందనం। కట్వంగంధాతకీద్రాక్షానంతామధుకమర్జునం। వత్స
కాతివిషేచేతిపుష్యేణోద్ధృత్యబుద్ధిమాన్ । తుల్యభాగానిస
ర్వాణిసూక్ష్మాణిచవిచూర్ణయేత్। తచ్చూర్ణంమాక్షికోపేతం
పీతంతణ్డులవారిణా। జయేదర్శాంస్యతీసారంతథారక్తస్రవా
హికాం। బాలానాంకృమిరోగాంశ్చయోనిదాహాంశ్చయోషి
తాం । రజోదోషాంస్తథాసర్వాన్ప్రదరాన్దుస్తరానపి।పీతనీ

లారుణశ్వేతాక్షత్సర్వానేవవినాశయేత్ । చూర్ణంపుష్యానుగంనామపూర్వమాత్రేయభాషితం॥

తా॥ అగళుశొంఠి, రసాంజనము, తుంగముస్తెలు, నేరేడు, మామిడి వీటియొక్కలోపట్ట, కాచివేళ్లు, కొండపిండివేళ్లు, మంజిష్ఠా, తామర కేసరములు, బిల్వపిందెలు, బూరగబంక, లొద్దుగచెక్క, నాగకేసరములు, కావిరాయి, శుంఠి, కాయఫలము, మిరియాలు, రక్తచందనము, పెద్దమానిపట్ట, ఆరెపువ్వు, ద్రాక్ష, యష్టిమధుకము, మద్దిపట్ట, కొడిశపాలవిత్తులు, అతివస, వీటిని పుష్యమినక్షత్రమునందు సంగ్రహించి, ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ చూర్ణముచేసి, సమభాగములుగ తీసుకొని, ఆచూర్ణమును బియ్యపుకడుగులోవైచి కల్కముజేసి, వాటిలో తేనె వైచిపుచ్చుకొనిన, అర్శ, అతిసారము, రక్తప్రవాహిక, బాలురకు జనించెడి క్రిమి రోగములు, స్త్రీలకు కలిగెడి యోనితాపము, యోనిరోగము, రజోదోషములు, నలుపు-యెరుపు-పసపుగల సర్వప్రదరరోగములు నివర్తియగు. దీనిని పుష్యానుగచూర్ణమని, చరకమునందు (ఆత్రేయులు) వచించిరి.

జీరకావలేహము.

శ్లో॥ జీరకంప్రస్థమేకంతు క్షీరంహ్యాఢకమేవచ । ప్రస్థార్థంలోహ
ఘృతయోఃపచేన్మందేనవహ్నినా । లేహీభూతేథశీతేత్రసితా
ప్రస్థంవినిక్షిపేత్ । చాతుర్జాతంకణావిశ్వామజాజీముస్తవా
లకం । దాడిమంరసజంధాన్యంరజనీపటవాసకం । వంశజంచ
తవక్షీరిప్రత్యేకంశుక్తిసమ్మితం । జీరకస్యావలేహోయం। ప్ర
మేహప్రదరాపహః । జ్వరాబల్యారుచిశ్వాసతృష్ణాదాహ
క్షయాపహః॥

తా॥ జీలకఱ్ఱప్రస్థము-౧, పాలు ఆఢకము-౧, లోహభస్మముప్రస్థము-౪, నెయ్యి ప్రస్థము-౪, వీటిని నొకపాత్రయందునించి, మందాగ్నిచేపాకముచేసి, లేహాపక్వముగ దించుకొని, చల్లారినపిదప, నొకప్రస్థము తెల్లచక్కెరవైచి, పిదప దాల్చిన్ని, లవంగపత్రి, యేలకులు, నాగకేసరములు, పిప్పళ్లు, శొంఠి, ఓమము, తుంగముస్తెలు, వట్టివేరు, దాడిమచర్మము, రసాంజనము, ధనియాలు, పసపు, చేమపొట్లు, వెదురుప్పు, తవక్షీరి, వీటిని ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ చూర్ణముచేసి, దినుసు ౧-కి, రెండురెండురూపాయలయెత్తు తీసికొని, పైలేహములో మిశ్రమముజేసి భక్షించిన, ప్రమేహము, ప్రదరరోగము, జ్వరము, అశక్తత, అరుచి, శ్వాస, దాహము, క్షయ, వీటినిపోగొట్టును, దీనిని జీరకావలేహమనియెదరు.

ముద్గాదిఘృతము.

శ్లో॥ ముద్గమాషస్యనిర్యూహేరాస్నాచిత్రకముస్తకైః । సిద్ధంస
పిప్పలీబిల్వైః సర్పిఃశ్రేష్ఠమసృగ్దరే॥

తా॥ పెసలు, ఉద్దులు, సమూలము కషాయముపెట్టి, అందు సన్నరాష్ట్రము, చిత్రమూలము, తుంగముస్తెలు, పిప్పళ్లు, వీట్లను చూర్ణముచేసి, పైనచెప్పిన కషాయములోవైచి, నందుబిల్వపండు, నెయ్యి, వీట్లను తగుమాత్రముచేర్చి-ఘృతపక్వముగా కాచి, స్త్రీలు పుచ్చుకొనిన రక్తప్రదరరోగము మానును.

శాల్మల్యాదిఘృతము.

శ్లో॥ శాల్మలీపుష్పనిర్యాసఃపృశ్నిపర్ణీతథైవచ। కాశ్మరీచందనంచైవ
షాంకల్కేనస్వరసేనవా । గవ్యంపచేద్ఘృత ప్రస్థంతత్సిద్ధంత
రుణీపిబేత్ । సర్వప్రదరనాశాయబలవర్ణాగ్నివర్ధనం॥

తా॥ బూరుగపుష్పముల రసము, కోలపొన్న, గుమ్మడి, వీటియొక్కవేళ్లు, చందనము, వీట్లను కల్కముగాని, స్వరసముగానిజేసి, అందొక ప్రస్థము ఆవునెయ్యివైచి, ఘృతపక్వముగాకాచి స్త్రీలు పుచ్చుకొనిన, సమ్పూర్ణప్రదరము హరించుటయేగాక, బలమును, అగ్నిదీపనమును గలుగంజేయు

ప్రదరారిరసము.

శ్లో॥ రసంగన్ధంమృతంనాగంసమంత్రైస్తురసాఞ్జనం । సర్వైస్సాన్యై
స్తులితంలోధ్రిందినంపిష్టంవృషద్రవైః । ద్వివల్లోమధుయుక్తో
యంప్రదరారిరసశ్శుభః । దుస్సాధంప్రదరంహన్తిరక్తాతీసా
రనాశనః॥

తా॥ శుద్ధిచేసిన రసము - ౧, గన్ధకము - ౧, నాగభస్మము - ౧, ఈమూటికిసమముగ రసాంజనము - ౩, అన్నిటికిసమము లొద్దుగ పట్టచూర్ణము- ఆరు భాగములు - వీటిని కల్వములోవేసి, అడ్డసరపురసముతో, ఒకదినముమర్దించి రెండువల్లప్రమాణములు మాత్రలుచేసి, తేనె అనుపానముతో, స్త్రీలుపుచ్చుకొనిన, దుస్సాధ్యమైన ప్రదరరోగము, రక్తాతిసారము, నివారించును.

ఆమలకబీజకల్కము.

శ్లో॥ జలేనామలకీబీజకల్కంసమధుశర్కరం । పిబేద్దినత్రయేచైవ శ్వేతప్రదరనాశనం॥

తా॥ ఉసిరికపిత్తులు, నుదకము వేసినూరి కల్కము జేసి, తేనె, శర్కర, వీటినికలిపి మూడుదినములు, ప్రాతఃకాలమున, స్త్రీపుచ్చుకొనిన శ్వేతప్రదరము మానును.

నాగకేసరయోగము.

శ్లో॥ తక్రోదనాహారరతాసంపిబేన్నాగకేసరం । త్ర్యహాంతక్రేణ సంపిష్టం శ్వేతప్రదరనాశనం॥

తా॥ నాగకేసరములయందు, ఆవుమజ్జిగవేసినూరి, మూడుదినములు పుచ్చుకొని, మజ్జిగయన్నము భుజించిన స్త్రీలకు శ్వేతప్రదరము మానును.

సోమరోగనిదానము.

శ్లో॥ స్త్రీణామతిప్రసంగాద్వాశోకాచ్చాపిభ్రమాదపి । అతిసారకయోగాద్వాగరదోషాత్తథైవచ । ఆపఃసర్వశరీరస్థాఃక్షుభ్యంతిప్రస్రవంతిచ । తస్యాస్తాఃప్రచ్యుతాఃస్థానాత్ మూత్రమార్గంవ్రజంతిహి॥

తా॥ అతిమైథునము, శోకము, భ్రమ, అతిసారము, విషదోషము, వీటివలన స్త్రీలయొక్కశరీరమంతయు, వ్యాపించిననీరు, మిగులక్షోభనుజెంది, యోనిద్వారమునందుజేరి, స్రవించుచుండు, నిది సోమరోగమనంబడు.

సోమరోగలక్షణము, మఱియునిరుక్తి.

శ్లో॥ వేగంధారయితుంతాసాంనవిందతిసుఖంక్వచిత్ । శిరశ్శిథిలతాతస్యాఃముఖంతాలుచశుష్యతి । మూర్ఛాజృంభాప్రలాపశ్చత్వగ్రూక్షాచాతిమాత్రతః । భక్ష్యైర్భోజ్యైశ్చపేయైశ్చ నతృప్తింలభతేసదా । సన్ధారణాచ్ఛరీరస్యాతాఆపఃసోమసజ్ఞితాః । తతఃసోమక్షయాత్స్త్రీణాంసోమరోగఇతిస్మృతః॥

తా॥ సోమరోగముగలిగెనేని, అపుడు, స్త్రీ దానియొక్క వేదనసహించనిదై యందునుసుఖమునుపొందకపోవుటయేగాక, శిరఃశైథిల్యము, ముఖము, దవడలు, వీటియందు శోష, మూర్ఛ, ఆవలింతలు, ప్రలాపము, చర్మము మిగుల రూక్షగనుండుట, భక్ష్యము, భోజ్యము, పేయము, వీటియందు తృప్తిలేకపోవుట ఇట్టిలక్షణములు గలిగినదిగయుండు. మఱియు శరీరమంతయు వ్యాపించియుండెడి నీరు శరీరమును ధారణచేయుటవలన సోమమనిపేర్కొనంబడు, ఈనీరే అతిమైథునాదులవలన మిగులక్షోభనుజెంది క్షయించుటయే సోమరోగమనంబడు.

మూత్రాతిసారము.

శ్లో॥ తస్మాత్సోమక్షయాద్దేహాని శ్చేష్టశ్చభవేత్సదా । సఏవసరుజస్సోమోమూత్రేణస్రవతేముహుః । సోమలక్షణసస్పృష్టః కాలాతిక్రాంతయోగతః । సోమఃకాంజీక్రమేణైవస్రవేన్మూత్రమభీక్ష్ణశః । మూత్రాతిసారఇత్యేవంతమాహుర్బలనాశనం॥

తా॥ ఇటులశరీరమంతయు వ్యాపించి, సోమసంజ్ఞనుజెందియుండెడి, ఉదకము, క్షయించుటవలన, దేహము, యెల్లపుడు నిశ్చేష్టితముగనుండు, ఆసోమరోగమే వ్యథతోగూడినదై మూత్రముతోగలసి, పలుమారు స్రవించుచునుండు, మఱియు ఈసోమరోగమె, కొంతదినములకు పిదపసోమరోగలక్షణములుగలదై, కాంజిక స్వరూపముజెంది, మాటిమాటికి మూత్రముతోగలసి స్రవించెనేని నది మిగుల దుర్బలకరమగు మూత్రాతిసారమనిజెప్పంబడు.

సోమలక్షణము.

శ్లో॥ బహుశోవిమలాశ్శీతానిర్గంధానీరుజాసితా । స్రవంతిచాతిమాత్రంస్యాత్ సాశక్తాచాతిదుర్బలా॥

తా॥ పైజెప్పిన మూత్రాతిసారము, విస్తారముగను, శీతలముగను, గంధవిహీనముగను, ఉపద్రవములేనిదిగను, తెలుపువర్ణముగలదై మిగుల అతిస్రావముగలిగి, స్త్రీలకు, నతిదౌర్బల్యమును కలుగంజేయు.

సోమరోగమునకుచికిత్స.

శ్లో॥ సఏవసరుజఃసోమఃస్రవేన్మూత్రేణచేన్ముహుః । తత్రైలాపత్రచూర్ణేనపాయయేత్తరుణీంసురాం॥

తా॥ పైజెప్పిన సోమరోగము, వేదనతోగూడి పలుమారు మూత్రముతోగలసి బయలువెడలిన, ఏలకులు, లవంగపత్రి, ఇవిచూర్ణముచేసి, మద్యములోకలిపి, స్త్రీపానముజేసిన సోమరోగము నివర్తియగు.

తాలకందాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ తాలకందంచఖర్జూరీంమధుకంచవిదారికాం।సితాంమధుయుతాంఖాదేన్మూత్రాతీసారనాశనం॥

తా॥ నేలతాటిగడ్డలు, ఖర్జూరము, యష్టిమధుకము, నేలగుమ్ముడు, యివిచూర్ణముచేసి, తేనె శర్కరతో మిశ్రమముచేసి, స్త్రీలుభక్షించిన, మూత్రాతిసారమునశించు.

చక్రమర్దకకల్కము.

శ్లో॥ చక్రమర్దకమూలన్తుసంపిష్టంతండులాంబునా। ప్రభాతసమయేపీతంజలప్రదరనాశనం॥

తా॥ తగిరిశవేళ్లను, బియ్యపుకడుగుతోనూరి కల్కముజేసి, ప్రాతఃకాలమునందు, స్త్రీ పుచ్చుకొనిన జలప్రదరము నశించు.

సోమేశ్వరరసము.

శ్లో॥ కూష్మాండపత్రస్స్వరసైఃపక్వంపారదనిష్కకం। ద్వినిష్కంగన్ధకంక్షిప్త్వాజ్వలనేకజ్జలీకృతం। అసోచమరిచఃసోమరోగాతిసృనాశనం॥

తా॥ గుమ్మడిఆకు స్వరసములో, శుద్ధిచేసిన పాదరసము, ఒకనిష్కము వైచి పచనముచేసి, అందుండుపాదరసమునుతీసి, గంధకము, రెండునిష్కములు వేసి, వీటిని పక్వముగాకజ్జలిచేసి, అందు మిరియాలచూర్ణము మిశ్రమముజేసి, దేహప్రకృతినియెరిగి, స్త్రీ పుచ్చుకొనిన - సోమరోగము, అతిసారము, ఇవి నశించు.

కదలీఫలయోగము.

శ్లో॥ కదలీనాంఫలంపక్వంధాత్రీఫలరసంమధు। శర్కరాసహితంఖాదేత్సోమధారణముత్తమం॥

తా॥ పక్వముగపండినఅరిటిపండు, ఉసిరికకాయలరసము, తేనె, శర్కర, వీటిని నేకముగ పిసికి, స్త్రీభక్షించిన సోమరోగముమానును.

కదలీకందఘృతము.

శ్లో॥ కదలీకందనిర్యాస ద్రోణేశతపలాన్వితం। కదలీకుసుమంపక్వంక్వాథంపాదావశేషితం। ఘృతప్రస్థంపయస్తుల్యం పిప్పల్యేలాలవంగకం। కపిత్థస్యఫలంమాంసికదలీకన్దచన్దనం। న్యగ్రోధాదిగణైస్సార్థం సర్వాన్వారిసముద్భవాన్। సర్వంసమంకర్షమాత్రంకల్కీకృత్వాపచేచ్ఛనైః। ఘృతంక్వాథంచకల్కంచపక్త్వాచైవావతారయేత్। ప్రాతఃకాలేపిబేన్నిత్యం సేవయేత్కర్షమాత్రకం।సోమరోగహరందాహంమూత్రకృచ్ఛ్రాశ్మరీంతథా। ప్రమేహాన్వింశతింహన్యాత్ప్రమేహగజకేసరీ। మూత్రాతిసారమప్యన్యేవ్యాధివిధ్వంసయేద్ధ్రువం। కదలీకన్దనామేదం ఘృతంసర్వరుజాపహం॥

తా॥ అరిటిగడ్డలరసము, ద్రోణము ఒకటి, దానియందు ముదిరిన అరిటిపూలకేసరములు (౧౦౦) పలములువైచి, అగ్నియందునిచి కసాయముకాచి, నాలుగింటిలో నొకభాగము మిగులునటులదించుకొని, వాటిలోనెయ్యి - పడి- ౧, పాలు పడి - ౧, పిప్పళ్లు, ఏలకులు లవంగములు, వెలగఫలము, జటామాంసి అరిగడ్డ, చందనము, (న్యగ్రోధగణములలోపఠించిన ద్రవ్యములు) (న్యగ్రోధాది) మర్రి, మామిడి, జువ్వి, రావి, అత్తి, వీటిపట్టలును, ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ కల్కముజేసి, కమలములరసమును ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ కర్షమాత్రము, పైజెప్పిన కసాయమునందుకలిపి, అగ్నియందునిచి ఘృతపక్వముగకాచి దించుకొని, దానిని ప్రతిదినము, ప్రాతఃకాలమునందు, కర్షమాత్రము పుచ్చుకొనిన, స్త్రీలకు, సోమరోగము హరించు, మఱియు, దాహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరీ, యిరువైవిధముల ప్రమేహములు, మూత్రాతిసారము, యివియును మానును, నిది కదలీకందఘృతమని జెప్పంబడు.

సోమరోగప్రమేహపిటికారోగవివరణము.

శ్లో॥ సోమరోగస్తథాచైకఃప్రమేహపిటికాదశ। శరావికాకచ్ఛపికాపుత్రిణీవినతాలజీ। మసూరికాకర్షపికాజాలినీచవిదారికా। విద్రధిశ్చదశైతాస్స్యుఃపిటికామేహసంభవాః॥

తా॥ శరీరమంతటనుండు నీరుక్షుభితమై మూత్రద్వారంబున బయలు వెడలుట, సోమరోగమనియు, ప్రమేహములకు చికిత్సచేయకుండుటచే, బుట్టెడుపిటికలు, ప్రమేహపిటికలనియు, బరంగు, అందుప్రమేహపిటికలు, శరావిక, కచ్ఛపిక, పుత్రిణి, అలజి, మసూరిక, సర్షపిక, జాలిని, విదారిక, విద్రధులన, పదివిధంబులు.

పిటికలన, నొప్పిలేనిచిన్నకురుపులు, (గుల్లలు) ఇవి సంధులయెందును, మర్మస్థానములయందును, మాంసవృద్ధియగు స్థలములయెందును, శరీరమున, మేదస్సుదుష్టమగుటచేబుట్టు, అంచుమధ్యమున, పల్లముగను, చుట్టునెత్తురుగను, మూకుడువలెనుండునవి శరావికమనియు, తాబేలువలెనుండి మంటలతోగూడినవి, కచ్ఛపమనియు,గొప్పకురుపులయి వాటిపైన, గసగసాలవంటి, గుల్లలుగలుగుట పుత్రిణియనియు, వెన్నుపైనేని, కడుపుపైనేని, నీలవర్ణముగల గొప్పగుల్లలుపుట్టి, వాటిమూలంబున, జురుకను పోట్లుగలిగియుండుట, వినతయనియు, పైజెప్పిన, స్థానంబులయందును,చర్మముపైనను, దారుణమగు,గొప్పకురుపులైవేదననిచ్చుచు, బక్వమై పగిలిన, పీత, రక్త, కృష్ణ, వర్ణములంగలిగి, దాహము, మోహము, జ్వరము, మొదలగునవి గలిగియుండుట, అలజియనియు, మసూరికప్రమాణము గలవి, మసూరికయనియు, తెల్లఆవాలవలెనుండునవి, సర్షపికమనియు, మిగుల మంటబుగలిగి, మాంసయుక్తమగునవి, జాలినియనియు, నేలగుమ్మిడి గడ్డవలె, గట్టిగను, లావుగను నుండిన విదారికమనియు, విద్రధివలెనుండునవి, విద్రధియనియు, పేర్కొనంబడు.

స్త్రీరోగాంతర్గత - ఆర్తవదోషము.

శ్లో॥ అథస్త్రీరోగనామాని ప్రోచ్యంతేపూర్వశాస్త్రతః । అష్టావార్తవదోషాస్స్యుర్వాతపిత్తకఫైస్త్రిధా। పూయాభంకుణపంగ్రంధిఃక్షీణంమలసమంతథా॥

తా॥ సకలశాస్త్రంబులనువీక్షించి స్త్రీరోగంబులను సంగ్రహంబుగవచించెద, అందురజస్సంబంధదోషములు, వాత పిత్త శ్లేష్మ పూయాభ, కుణప, గ్రంధి, క్షీణ మలసమ, ములన, నెనిమిదివిధములు.

విశుద్ధార్తవలక్షణము.

శ్లో॥ మాసాన్నపిచ్ఛదాహార్తిపంచరాత్రానుబంధిచ । నైవాతిబహుళంనాల్పమార్తవం శుద్ధమాదిశేత్ । శశాసృక్ప్రతిమం

యచ్చయద్వాలాక్షారసోపమం । తదార్తవంప్రశంసంతియచ్చాప్సునవిరజ్యతే॥

తా॥ స్త్రీలకు, మాసముపూర్తియైనపిదప, పిచ్ఛిలత్వము, దాహము, చురుకు, ఇవి లేనిదిగను మిగులనధికముగాక, తక్కువనుగాక కుందేలురక్తము, లాక్షారసము వీటివర్ణముగలదై బయలువెడలి అయిదుదినములు అనువర్తించుటయగాక జలసంబంధముగలిగిన, నదిమిగులయెరుపుగాకయుండిన నారజస్సు నిర్దుష్టమని నెఱుంగవలయు.

యోనిరోగములు.

శ్లో॥ ఉదావర్తాతథావంధ్యావిప్లుతాచపరిప్లుతా । వాతలాయోనిజుక్ జ్ఞేయాఃవాతరోగేణపంచ్ఛతా । షట్చథాపిత్తదోషేణ తత్రాదౌలోహితక్షయా । ప్రస్రంసినీవామినీచపుత్రఘ్నీపిత్తలాతథా।అల్పానందాకర్ణినీచచరణానందపూర్వికా।అతిపూర్వాచతాజ్ఞేయా శ్లేష్మలాచకఫాదిమాః । షండ్యండినీచమహతీసూచీవక్త్రాత్రిదోషజా । పంచైతాయోనయఃప్రోక్తాఃసర్వదోషప్రకోపతః॥

తా॥ యోనిరోగములు, వాతము, పిత్తము, శ్లేష్మము, సన్నిపాతము, వీటిభేదములు ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ నయిరువదివిధంబులుగనుండు.

ఉదావర్తము, వంధ్య, విప్లుతా, పరిప్లుతా, వాతల, ఈఅయిదును, వాతదోషముచే, జనించెడి, యోనిరోగములని నెఱుంగవలయు, మఱియు, లోహితక్షయము, ప్రస్రంసిని, వామిని, పుత్రఘ్నీ, పిత్తలా, ఈ - అయిదును, పిత్తదోషమువలనజనించెడి, యోనిరోగములని నెఱుంగవలయు, మఱియు, అల్పానంద, కర్ణినీ, అతిచరణా, అత్యానంద, శ్లేష్మల, ఈ-అయిదును, శ్లేష్మమువలన, జనించినయోనిరోగములని నెఱుంగవలయు, మఱియు,ఖండినీ, అండినీ,మహతీ, సూచీవక్త్రా, త్రిదోషజ, అననీయైదును, సన్నిపాతమువలన జనించెడి యోనిరోగములని నెఱుంగవలయు.

ఉపద్రవములయొక్కనిదానము.

శ్లో॥ వింశతిర్వ్యాపదోయోనేర్నిర్దిష్టారోగసంగ్రహే । మిథ్యాహారేణతాఃస్త్రీణాంప్రదుష్టేనార్తవేనచా । జాయంతేబీజదోషాచ్చదైవాచ్చశృణుతాఃపృథక్॥

తా॥ మిథ్యాహారము, ప్రదుష్టమైన ఆర్తవము, బీజదోషము, జన్మాంతర ప్రారబ్ధకర్మను, వీట్లచే, స్త్రీలకు, ఇరువదిసంఖ్యగలదై, యోనివ్యాపదలను, పేర్కొనబడిన, యోనిరోగములు, రోగసంగ్రహమునందు, నుదహరించబడి యున్నయవి వాటివివరణము ప్రత్యేకముగ చెప్పంబడును.

వాతజయోనిరోగనిదానము.

శ్లో॥ సాఫేనిలముదావృత్తారజఃకృచ్ఛ్రేణముంచతీ । వంధ్యాందు
ష్టార్తవాంవింద్యాద్విప్లుతాంనిత్యవేదనాం। పరిప్లుతాయాం
భవతీగ్రామ్యధర్మేణరుక్ భృశం । వాతలాకర్కశాస్తబ్ధాశూ
లానిస్తోదపీడితా। చతసృష్వపిచాద్యాసుభవంత్యనిలవేదనాః॥

తా॥ వాతదోషమువలనజనించిన, అయిదుయోనిరోగములలో, ఉదావర్తమునందు, నురుగుగలదిగను, కష్టముగలదిగను వంధ్యయందు, దుష్టార్తవము గలదిగను, విప్లుతయందు, నిత్యవేదనగలదిగను, పరిప్లుతయందు, మైథునాతిశయముచే, మిగులచురుకుగలదిగను, వాతలమునందు, కఠోరముగ, స్తబ్ధముగ, పోట్లు, వ్యథ, ఇవిగలదిగ, రజస్సుబయలువెడలు, మఱియు, మొదటిదియగు, ఉదావర్తాది నాలుగుయోనిరోగములయందు, మిగులవాతవేదనజనించు.

పిత్తజయోనిరోగనిదానము.

శ్లో॥ సదాసంక్షీయతేరక్తంయస్యాస్సాలోహితక్షయా । సవాత
ముద్వమేద్బీజంవామినీరజసాన్వితం । ప్రస్రంసినీస్రంసతేషు
క్షోభితాదుఃప్రజాయినీ । స్థితంస్థితంహన్తిగర్భంపుత్రఘ్నీర
క్తసంక్షయాత్ । అత్యర్థంపిత్తలాయోనిర్దాహపాకజ్వరా
న్వితా । చతసృష్వపిచాద్యాసుపిత్తలింగోచ్ఛ్రయోభవేత్॥

తా॥ పిత్తదోషమువలనజనించిన, అయిదుయోనిరోగములలో, లోహితక్షయమునందు, ప్రతిమాసమున, స్త్రీలకు, బయలువెడలెడిరక్తము, దాహముతోగూడిక్షయించు, మఱియు, వామినియందు, ప్రతిమాసమునబయలువెడలెడిరక్తము, వాతముతోగూడి, గర్భోత్పత్తికికారణమగు, శుక్రమును, బయలువెడలంజేయు, మఱియు, ప్రస్రంసినియందు, రజస్సు బయిలువెడలునపుడు, వాపుగలిగి, మాంసము బయిలువెడలిన, తనహస్తముతో మర్దనచేసికొనిన, అదినిలుచును, మఱియు

నాయోనియందుండురక్తముక్షయించు, పుత్రఘ్నియందుప్రతిమాసమునబయలువెడలెడిరక్తముక్షయించుటవలన, అపుడపుడు జనించెడిగర్భమునశించు. మఱియు, పిత్తలమునందు, మిగులదాహము, యోనియందు, వ్రణము, జ్వరము, వీటితోగూడినదై, ప్రతిమాసమునరక్తముబయలువెడలు, మఱియు, మొదటిదియగు, లోహితక్షయము మొదలు, నాలుగుయోనిరోగములయందు, పిత్తదోషముయొక్కగురుతులు మిగులగనుబడు.

శ్లేష్మజయోనిరోగములు.

శ్లో॥ అల్పానందానసంతోషంగ్రామ్యధర్మేణగచ్ఛతి । కర్ణిన్యాంక
ర్ణికాయోనౌశ్లేష్మాసృగ్భ్యాంప్రజాయతే। మైథునాచరణా
త్పూర్వంపురుషాదతిరిచ్యతే । బహుశశ్చాతిచరణాత్తయోర్బీ
జంనవిందతి । శ్లేష్మలాపిచ్ఛలాయోనిఃకండూయుక్తాతిశీతలా
చతసృష్వపిచాద్యాసుశ్లేష్మలింగోచ్ఛ్రయోభవేత్॥

తా॥ శ్లేష్మజదోషమువలన, జనించెడి, అయిదుయోనిరోగములలో, అల్పానందమునందు, పురుషసంయోగమువలన, జనించెడి, యేయానందముకలదో, అది, స్త్రీకిజనించదు, మఱియు, కర్ణినియెందు, శ్లేష్మము, రజస్సు, వీటిసంమేళనముచే, యోనికమలమునందు, కర్ణికయుదయించు, కర్ణికయనగాతామరకమలము నందుండెడిమిద్దె, మఱియు, అతిచరణము, అత్యానందము, ఈరెంటియందు, క్రమముగపురుషసంభోగమునకుముందే, స్త్రీలకుయోనిద్రవించు, ఇది, అతిచరణము, మఱియు, అత్యానందమునందు పలుమారు స్త్రీలకుపురుష సంభోగేచ్ఛగలుగు, ఈరెంటియందును, స్త్రీలకుగర్భోత్పత్తిజనించదు, మఱియు, శ్లేష్మలయందు, యోని, జిగటు, దురద, అతిశీతలము ఇవిగలదిగనుండు మఱియు మొదటిదియగు, అల్పానందము మొదలగు ౪-యోనిరోగములయందు, శ్లేష్మప్రకోపచిహ్నంబులుమిగులనగుబడు.

యోనివ్యాపనిదానము.

శ్లో॥ అనార్తవాస్తనీషండీఖరస్పర్శాతుమైథునే। అతికాయగృహీ
తాయాస్తరుణ్యాస్త్వండినీభవేత్ । వివృతాతిమహాయోని
స్సూచీవక్త్రాతిసంవృతా । సర్వలింగసముత్థానాసర్వదోష
ప్రకోపజా। చతసృష్వపిచాద్యాసుసర్వలింగనిదర్శనం। పంచా
సాధ్యాభవంతీ హయోనయఃసర్వదోషజాః॥

తా॥ సన్నిపాతమునందు జనించెడి ౫-యోనిరోగములలో షండినియందు, ఆర్తవము, స్తనములు, ఇవి లేకపోవుటయేగాక, పురుషసంభోగకాలమునందు, యోని ఖరస్పర్శగలిగియుండు, అండినియందు - సంభోగకాలమున, అండము వలె నగుబడు, మఱియు మహతియందు, సంభోగకాలమున, యోనిద్వారము, విస్తారముగనుండు, మఱియు, సూచీవక్త్రిమునందు, సంభోగకాలమున, యోని సకుంచితవివరముకలదిగనుండు, మఱియు, త్రిదోషజమునందు సర్వయోనిదోష ములుగలిగియుండు, మఱియు, మొదటిదియగు, షండిని, మొదలగు ౮- యోని రోగములయందు, త్రిదోషములయొక్క చిహ్నంబులగుపడు, నీవైదును అత్యంత అసాధ్యములు.

యోనివ్యాపచికిత్స.

శ్లో॥ యోనివ్యాపత్సుభూయిష్టం శస్యతేకర్మవాతజిత్ । స్నేహ
స్వేదనవస్త్యాదివిశేషాద్వాతజాసుచ॥

తా॥ పైజెప్పంబడిన, వాత, పిత్త, శ్లేష్మ, సన్నిపాతములవలన జనించిన, యోనివ్యాపదలయందు, స్నేహనము, స్వేదనము, వస్తికర్మ, ఇవిమొదలగు వాత నివర్తకచికిత్సలే, వాతవ్యాపదలయందుమిగులప్రశస్తములైనవని నెఱుంగవలయు.

వాతసామాన్యచికిత్స.

శ్లో॥ స్నిగ్ధస్విన్నాంతథాయోనిందుఃస్థితాంస్థాపయేత్సమాం ।మ
ధుకౌషధసంసిద్ధాక్ వేసవారాంశ్చయోనిషు । నిక్షిప్యధార
యేచ్చాపిపిచుతైలంయథాబలం । యోనిశూలరుజాదోస్థ్యా
శోఫస్రావప్రశాంతయే॥

తా॥ వాతవేదదాదియుక్తమైన, యోనిని, స్నేహ, స్వేదనాది, ఉపచార ములచే మృదువగునటుల జేశి, మధురమైన, ఔషధాదులచేసిద్ధమైన, సంభార ములను, యోనియందునిచి, చమురుతో తడపబడిన, ప్రత్తిని దానిపైవైచి, కట్టు కట్టిన, యోనిశూలము వాపు, రక్తస్రావము, ఇవిమానును.

వచాద్యావలేహము.

శ్లో॥ వచోపాకుంచికాజాజీకృష్ణావృషభసైంధవం । అజమోదా
యవక్షారచిత్రకంశర్కరాన్వితం । పిష్ట్వాప్రసన్నయాలోడ్య

ఖాదేతత్ఘృతభర్జితం।యోనిపార్శ్వార్తిహృద్రోగగుల్మార్శో
వినివృత్తయే॥

తా॥ నల్లవస, నల్లజీలకర్ర, జీలకర్ర, పిప్పళ్లు, అడ్డసరము, సైంధలవణము, వోమము, యవక్షారము, చిత్రమూలము, వీటిని, నేతిలోభర్జించి, విదప, వీట్లను చూర్ణముచేసి, శర్కరవైచి, ప్రసన్నమనుసురతో, మిళితముచేసి, వాటినిభక్షిం చిన, యోనిరోగము, పార్శ్వరోగము, హృద్రోగము, గుల్మరోగము, అర్శోరో గము, ఇవిమానును.

రాస్నాదికషాయము.

శ్లో॥ రాస్నాశ్వగంధావృషకైర్యోనిశూలహరంపయః। గుడూ
చీత్రిఫలాదంతీక్వాథైశ్చపరిషేచనం॥

తా॥ సన్నరాష్ట్రిము, పెన్నేరుగడ్డ, అడ్డసరము, వీట్లను పాలలోవేశి కాచి, స్త్రీలుపుచ్చుకొనిన, యోనిశూలలుమానును, మఱియు, తిప్పతీగె, త్రిఫ లములు, నేపాళపువేరు, వీటియొక్కకషాయముచే, యోనిని, సేకమునుచేయు చుండవలయు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ నతవార్తాకినీకుష్ఠసైంధవామరదారుభిః । తైలాత్ప్రసాధితో
ధార్యఃపిచుర్యోనౌరుజాపహః। విప్లుతాయాంసదాయోనౌ
వ్యథాతేనప్రశామ్యతి॥

తా॥ గ్రంధితగరము, ములుక, కోష్ఠము, సైంధవలవణము, దేవదారు, వీట్లనుకషాయముపెట్టి, దానిలోతగుపాటి మంచినూనెవైచి, తయిలమువండి, ఆతైలమునందు, ప్రత్తినితడిపి, యెల్లపుడు, యోనియందుంచుకొనిన, విప్లుతయను యోనిరోగమునివర్తించు

వాతయోనికైసామాన్యోపాయము.

శ్లో॥ తాసుయోనిషుచాద్యాసుస్నేహాదిక్రమఇష్యతే। వస్త్యభ్యం
గపరీషేకప్రలేపాఃపిచుధారణం॥

తా॥ వాతయోనిరోగములలో, ఉదావర్తము, మొదలగు, నాలుగుయో నిరోగములయందు, వస్తికర్మ, అభ్యంగనము, కషాయాదులచే, క్షాళనము, ప్రలే పనము, పిచుధారణము, ఇవిమొదలగునవిసామాన్య చికిత్సలని, నెఱుంగవలయు.

బిల్వాదికల్కము.

శ్లో॥ బిల్వమార్కవజంబీజం కల్కమద్యేనపాయయేత్ । తేన
యోనిగతంశూలమాశుశాంమ్యతియోషితాం॥

తా॥ బిల్వఫలము, గుంటగలగరవిత్తులు, ఇవిరెండునునూరి కల్కముచేసి, మద్యముతోజేర్చి, పానముజేసిన, స్త్రీలకుజనించిన యోనిశూలనివర్తించు.

వాతయోనివ్యాపచికిత్స.

శ్లో॥ వాతలాంకర్కశాంస్తబ్ధామల్పస్పర్శాంతథైవచ। కుంభీస్వే
దైరుపచరేదంతర్వేశ్మనిసంవృతే । ధారయేద్వాపిచుంయో
నౌతిలతైలస్యసాసదా॥

తా॥ వాతదోషముచే యోనికఠినముగను, స్తబ్ధముగను, అల్పస్పర్శగలదిగను, యుండెనేని, ఏకాంతస్థలమున కుంభీస్వేదముచేనుపచరించిన, లేక, నువ్వులనూనెయందు, ప్రత్తితడిపి, యోనియందుధారణచేసినను, అదినివర్తించు.

ఉపకుంచికాదిపానము.

శ్లో॥ ఉపకుంచీంపిప్పలీంచమదిరాంలాభతఃపిబేత్। సౌవర్చలేనసం
యుక్తంయోనిశూలనివారణం॥

తా॥ నల్లజీలకర్ర, పిప్పళ్లు, వీటినిచూర్ణముచేసి,మద్యములోవైచి, అందు సౌవర్చలవణముచేర్చిపుచ్చుకొనిన, యోనిశూలలుమానును.

యోనిదాహచికిత్స.

శ్లో॥ ధాత్రీరసంసితాయుక్తంయోనిదాహేపిబేత్సదా । సూర్య
కాంతాభవంమూలంపిబేద్వాతండులాంబునా॥

తా॥ ఉసిరికకాయలరసమునందు శర్కరవేసి,పానముజేశిన, లేక, సూర్యకాంతమూలమును, బియ్యపుకడుగుతోనూరి, పానముజేసినను,యోనిదాహము మానును.

పిత్తయోనిరోగమునకుసామాన్యచికిత్స.

శ్లో॥ పిత్తలానాంతుయోనీనాంసేకాభ్యంగాపిచుక్రియాః । శీతాః
పిత్తహరాః కార్యాః స్నేహానార్థేఘృతానిచ॥

తా॥ పిత్తప్రకోపమువలన జనించిన, యోనిరోగములకు, కషాయాదులచేసేకము, అభ్యంజనము, ప్రత్తితోతైలాదులుతడిపి ధారణము, శీతోపచారములు, పిత్తనివర్తకోపచారములు, వీట్లనుచేయవలయు, మఱియు, స్నేహనమునందు, ఘృతమునేస్వీకరించవలయు.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ పిచువక్షృఘృతాభ్యక్తాశ్చందనాంభఃసముక్షితాః । యోనౌ
స్థాప్యాఃస్త్రియాదాహకృచ్ఛ్రపాకప్రశాంతయే॥

తా॥ పిత్తప్రకోపముగల యోనియెందు, నేతిలో ప్రత్తితడిపి వైచి, చందనోదకముచే, చిలికించిన, దాహము, బాధ, వ్రణములు, ఇవి, శాంతినిజెందు.

శ్లేష్మయోనిచికిత్స.

శ్లో॥ సురామండోభితోధార్యఃపిచుర్యోనౌకఫాత్మికే । కండూ
పైచ్ఛిల్యసంస్రావశైధిల్యవినివృత్తయే.

తా॥ సురామండమునందు, ప్రత్తినితడిపి, యోనియొక్క పార్శ్వములయందు, ధారణముజేసిన, శ్లేష్మమువలన జనించిన యోనిరోగము, దురద, జిగట స్రావము, శైధిల్యము, ఇవిమానును.

యోనిదౌర్గంధ్యమునకైచికిత్స.

శ్లో॥ సుగంధానాంపదార్థానాంకల్కచూర్ణకృతైఃకృతః । యో
నౌదౌర్గంధ్యశమనఃపూయపైచ్ఛిల్యభాజిచ॥

తా॥ సుగంధద్రవ్యములయొక్క కల్కముగాని, లేక, చూర్ణముగాని, యోనియందుధరించిన, యోనిదౌర్గంధ్యము, పూయస్రావము, జిగట, ఇత్యాదులుమానును.

కఫదుష్టయోనికైసామాన్యప్రక్రియ.

శ్లో॥ యోన్యాంబలాసదుష్టాయాంసర్వరూక్షోష్ణమౌషధం। తై
లంస్వాదుయవాన్నంచపథ్యారిష్టంచయోజయేత్.

తా॥ కఫదుష్టమైన, యోనియందు, మిగుల, రూక్ష, అత్యుష్ణము, యివి కలిగెనేని, తైలము, రుచికరమైనయవాన్నము, కరక్కాయలు, కూకుడుకాయలు, లేక, వేప, వీట్లచే, శాంతినిజెందునటుల, ఉచితోపచారము చేయవలయు.

గెంపవచికిత్స.

శ్లో॥ పిప్పల్యామరిచైర్మాషైః శతాహ్వాకుష్ఠసైంధవైః। వర్తిస్తుల్యా
ప్రదేశిన్యాధార్యాయోనివిశోధనీ॥

తా॥ పిప్పళ్లు, మిరియాలు, మినుములు, చల్లగడ్డ, కోష్ఠము, సైంధలవణము, వీట్లనునుదకముచేనూరి, వస్త్రమునకులేపనముజేసి, బొటనవ్రేలిలావు, వర్తులనొనర్చి యోనియందుధారణముచేసిన, శ్లేష్మముచేగలిగిన, యోనిరోగములుమానును.

ప్రస్రంసినీయోనికై వుపచారము.

శ్లో॥ ప్రస్రంసినీంఘృతాభ్యక్తాం క్షీరస్విన్నాంప్రవేశయేత్। వి
ధాయవేసవారేణతయోర్బంధంసమాచరేత్॥

తా॥ ప్రస్రంసినియను, యోనిరోగమునందు, యోనినినేతితోమార్దవముచేసి, పాలచేతడిపి, మధురమయిన ఔషధములచే, సిద్ధమైన, సంభారములను, పైనునిచి, వస్త్రాదులచేబంధించవలయు.

యోనిపూయస్రావచికిత్స.

శ్లో॥ యోన్యాంతుపూయస్రావిణ్యాంశోధనద్రవ్యనిర్మితైః। సగో
మూత్రైస్సలవణైఃపిండై స్సంపూరణంహితం॥

తా॥ యోనియందు పూయస్రావముకలిగెనేని శోధనద్రవ్యములు, లవణము, వీటిని గోమూత్రముతోనూరి, ఘుటికచేసియోనియందుంచుకొనిన, పూయస్రావముమానును.

యోనికండూపచారము.

శ్లో॥ గుడూచీత్రిఫలాదంతీక్వథితోదకధారయా। యోనింప్రక్షా
ళయేత్తేనతత్రకండూఃప్రశామ్యతీ॥

తా॥ తిప్పతీగె, కరక, తాండ్ర, ఉసిరికలు, నేపాలపువేరు, వీట్లనుకషాయముపెట్టి, ఆకషాయమును, యోనిపైధారగావిడిచి క్షాళనముజేసిన, దురదమానును.

యోనిస్రావచికిత్స.

శ్లో॥ ముద్గపుష్పంసఖదిరం పథ్యాజాతీఫలంతథా। వృకీంపూగం
చసంచూర్ణ్యవస్త్రపూతంక్షిపేత్ భగే। యోనిర్భవతిసంకీ
ర్ణానస్రవేచ్చజలంతతః॥

తా॥ పెసరపూలు, చండ్రచక్క, కరక్కాయ, జాజికాయ, అగలుశుంఠీ, వక్కలు, వీటిని ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ, చూర్ణముచేసి, వస్త్రఘాలితమొనర్చి, ఆ చూర్ణమును యోనియందు ధారణచేసికొనిన, యోనిస్రావముమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ కపికచ్ఛూభవంమూలంక్వాథయేద్విధినాభిషక్। యోనేఃసం
కీర్ణతాయాతిక్వాథేనానేనధావనాత్॥

తా॥ దూలగొండివేరును కషాయముబెట్టి, యోనిక్షాళనముజేసిన, యోనిస్రావముమానును.

సన్నిపాత-యోనిరోగమునకుచికిత్స.

శ్లో॥ సన్నిపాతసముద్ధాయాంకార్యాయోన్యాంపరిక్రియాః॥

తా॥ సన్నిపాతమువలన జనించిన, యోనిరోగమునందు, జెప్పబోయెడి సన్నిపాతనివర్తకక్రియలుజేయవలయు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ సాధారణోదశాంఘ్రిశ్రీమధాక్వాథపిచుర్హితః॥

తా॥ దశమూలములు, బిల్వఫలము, అరెపువ్వు, వీటికషాయములో, ప్రత్తినితడిపి, యోనియందు, ధారణముజేసిన, సన్నిపాతమువలన జనించినయోని రోగము, నివర్తించు.

నష్టార్తవచికిత్స.

శ్లో॥ ఆర్తవాదర్శనేనారీమత్స్యాస్సేవేతనిత్యశః॥

తా॥ స్త్రీలకు, ప్రతిమాసమునందు కలిగెడి రజస్సు, అకస్మాత్తుగా బయలువెడలకపోయెనేని, మత్స్యమాంసము సేవించిన, ఆర్తవముజనించు.

రజోదర్శనోపాయము.

శ్లో॥ కాంజికంచతిలాన్మాషానుదశ్విచ్చతథాదధి। పీతంజ్యోతిష్మతీ
పత్రంరాజకోగ్రాసనంత్ర్యహం। శీతేనపయసాపిష్టంకుసు
మంజనయేద్ధృవం॥

తా॥ కాంజికము, నువ్వులు, మినుములు, సగముపెరుగు, సగమునీళ్లువేసి
నమజ్జిగ, లేక, పెరుగు, వీటినినూరిసేవించినను, లేక, జ్యోతిష్మతీ ఆకులు, నల్లఆ
వాలు,నల్లవస, వేగిసపట్ట, వీట్లను పచ్చిపాలలోనూరి, మూడుదినములు పానము
జేసినను స్త్రీలకు రజఃప్రాదుర్భావముకలుగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ సగుడఃశ్యామతిలానాంక్వాథఃపీతస్సుశీతలోనార్యాః। జన
యతికుసుమంసహసాగతమపిసుచిరంనిరాతంకం॥

తా॥ మఱియు, నల్లనూలువేసి కషాయముపెట్టి, చల్లారినపిదప, బెల్లము
వైచి, స్త్రీలుపానముజేసిన రజః ప్రాదుర్భావముకలుగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ తిలశేలుకారబీజానాంక్వాథంపీత్వానష్టరజామహిలా। శిశి
రంసగుడంత్రిదినాజ్జనయతికుసుమంనసందేహః॥

తా॥ నువ్వులు, విరిగిపట్ట, పెద్దసోపు, వీట్లను కషాయముపెట్టి చల్లారిన
పిదప, బెల్లమువైచి, స్త్రీలుమూడుదినములు పుచ్చుకొనిన, రజఃప్రాదుర్భావము
కలుగు.

రజోత్పాదకఉపచారము.

శ్లో॥ ఇక్ష్వాకుబీజందంతీచపలాగుడమదనకిణ్వయావశూకైః। స
స్నుక్క్షీరైర్వర్తిర్యోనిగతాకుసుమసంజననీ॥

తా॥ చేదుసొరవిత్తులు, నేర్వాళము, పిప్పళ్లు, బెల్లము, (కిణ్వము) యవ
క్షారము, బొంతజముడుపాలు, ఇవియన్నియుచేర్చి వర్తిచేసి, యోనియందు ధా
రణచేసిన ,రజఃప్రాదుర్భావముగలుగు.

యోనికందనిదానము.

శ్లో॥ దివాస్వప్నాదతిక్రోధాద్వ్యాయామాదతిమైథునాత్। క్ష
తాచ్చనఖదంతాద్యైర్వాతాద్యాఃకుపితాయథా। పూయ
శోణితసంకాశంలకుచాకృతిసన్నిభం। ఉత్పద్యతేతదాయో
నౌనామ్నాకందఃసయోనిజః॥

తా॥ పగటియందు, నిద్ర, అతికోపము, మిగులశ్రమము, అతిమైథునము,
దంతక్షతములు, నఖక్షతములు, వీటివలన వాతాదిదోషంబులు కుపితములై, పూ
యము, రక్తము, వీటితో సమానవర్ణముకలిగి, నిమ్మకాయ,ఆకృతిగలదై యోని
యందొకమొలక ఉత్పన్నమగుచున్నది. అది యోనికందమనిబరంగు.

వాతయోనికందలక్షణము.

శ్లో॥ రూక్షంవివర్ణంస్ఫుటితంవాతికంతంవినిర్దిశేత్॥

తా॥ రూక్షముగను, వివర్ణముగను, వికసించినదిగను ఉండెనేని, అది
వాతదోషమువలన జనించిన. యోనికందమని యెఱుంగవలయు.

వాతయోనికందచికిత్స.

శ్లో॥ గైరికామ్రాస్థిజరరజన్యంజనకట్ఫలాః। పూరయేద్యోనిమే
తేషాంచూర్ణైఃక్షౌద్రసమన్వితైః। త్రిఫలాయాఃకషాయేణ
సక్షౌద్రేణచసేచయేత్। ప్రమదాయోనికందేసవ్యాధినాప
రిముచ్యతే॥

తా॥ కావిరాయి, మామిడిపప్పు, పసపు,సురుమారాయి,కాయఫలము,
వీట్లనుచూర్ణముచేసి, తేనెవేసి మర్దించి, యోనియందుంచి, దానిపై, త్రిఫలక
షాయమునందు, తేనెవేసి, యోనియందు సేకముచేసిన, వాతజయోని కందము
మానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ఆఖోర్మాంసంసపదిబహుధాసూక్ష్మఖండీకృతంస్యాత్।తత్తై
లేపాచ్యద్రవతిచనియతంయావదేతేనసమ్యక్। తత్తైలాక్తం

వసనమనిశం యోనిభాగేదధానా । సత్యంవ్రీడాజనకమబలా యోనికందంనిహంతి॥

తా॥ ఎలుకమాంసము, సన్నఖండములుగజేసి, తగుపాటి మంచినూనెను, అగ్నియందుంచి, ఈమాంసఖండమును, ఆనూనెయెందువైచి, అది ద్రవించునటుల, కాచి చల్లారినపిదప, ఆతైలమునందు,వస్త్రఖండమునుతడిపి, యోనికందమునందునిచిన లజ్జాకారకయోనికందము మానును.

పిత్తయోనికందనిదానము.

శ్లో॥ దాహరాగజ్వరయుతం। విద్యాత్పిత్తాత్మకంతుతం॥

తా॥ తాపము, యెరుపువర్ణము, జ్వరము, వీటితోగూడియుండెనేని,అది పిత్తమువలనజనించిన యోనికందమనియెఱుంగవలయు.

కఫయోనికందనిదానము.

శ్లో॥ నీలపుష్పప్రతీకాశం కండూమంతంకఫాత్మకం॥

తా॥ నల్లటిపుష్పవర్ణమై, నవకలిగి యుండెనేని, అదిశ్లేష్మమువలన జనించిన యోనికందమని నెఱుంగవలయు.

సన్నిపాతాత్మక యోనికందనిదానము.

శ్లో॥ సర్వలింగసమాయుక్తం సన్నిపాతాత్మకంవదేత్॥

తా॥ పైజెప్పిన, వాతాది యోనికందలక్షణములు, గలిగియుండెనేని, సన్నిపాతదోషమువలనజనించిన, యోనికందమనియెఱుంగవలయు.

గుడూచ్యాదివర్తి.

శ్లో॥ గుడూచీత్రిఫలాదంతీక్వాథేనపరివేషితైః। పిప్పలీమరిచైర్మాషైఃశతాహ్వాకుష్ఠసైంధవైః। వర్తిస్తుల్యాప్రదేశిన్యాధార్యా యోనివిశోధనీ.

తా॥ తిప్పతీగె, కరక, తాండ్ర, వుసిరికలు, నేపాలపువేరు, వీటికషాయములో, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, మినుములు, శతావరి, కోష్ఠము, సైంధలవణము, వీట్లనునూరి, వస్త్రమునకుపట్టించి, తర్జనీవ్రేలిలావుగలవర్తిజేసి, యోనియందుంచుకొనిన యోనికందమునివర్తియగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ పిష్టజంబూకసంపిష్టంపక్వంతిత్తిడిసంయుతం। లేపమాత్రేణ నారీణాం యోనికందహరంపరం॥

తా॥ మహిసాక్షి, చింతపండు, వీటినినూరి వుడికించిలేపనము జేసిన,యోనికందము నివర్తియగు.

యోనికందరోగము గర్భజరోగము వీటినిదానము.

శ్లో॥ చతుర్విధంయోనికన్దం వాతపిత్తకఫైస్త్రిధా । చతుర్థంసన్నిపాతేన తథాష్టౌగర్భజాగదాః । ఉపవిష్టకగర్భస్స్యాత్తథానాగోదరస్స్మృతః । మక్కల్లోమూఢగర్భశ్చవిష్టంభోగూఢగర్భకః । జరాయుదోషోగర్భస్యపాతశ్చాష్టమకస్స్మృతః॥

తా॥ యోనికందరోగము, వాత, పిత్త, శ్లేష్మ, సన్నిపాతభేదములచే,నాలుగువిధములుగనుండు, నవి గర్భసంబంధరోగము, ఉపవిష్టకగర్భము, నాగోదరము, మక్కల్లము, మూఢగర్భము, విష్టంభము, గూఢగర్భము, జరాయుదోషము, గర్భపాతము, అన నెనిమిది, విధంబులుగను, నుండు.

అందు గర్భసంబంధరోగ వివరమెట్లన్న - స్త్రీకి గర్భము నిలిచినపిదప, కారము, ఉష్ణపదార్థములు, మొదలగువాటిని విశేషముగభక్షించుటచే నుష్ణాధిక్యమై రక్తముస్రవించుచు గర్భము వృద్ధినిజెందక స్తబ్ధమై కదలుచుండుట, ఉపవిష్టకగర్భమనియు, శుక్రధాతువులు రక్తముతో సంయోగమగు- కాలంబున, వాయువు, సర్పాకారముగ నుదరముజొచ్చి దానినుబ్బించుటచే - గర్భ మొకానొకసమయంబున స్వేచ్ఛగపతనంబైనను, లేక లోననేజీర్ణంబైనను, నాగోదరమనియు, గర్భముండగనేని, ప్రసవంబైనపిదపనేని గలిగెడు నొకశూలచే, మరణము ప్రాప్తించుట, మక్కల్లమనియు, వాయువు, గతివైకల్యముకలిగి, గర్భమును జడత్వమును బొందించి, యోనియందును, ఉదరమునందును, శూలపుట్టించుట మూఢగర్భమనియు, అకాలభోజనంబునను, రూక్షాది పదార్థసేవనంబునను, వాయువుప్రకోపించి, గర్భమునుశోషింపంజేసి, వృద్ధిజెందక - స్త్రీకి, ప్రక్కలయందు- బారుధ్యముతప్పి, యాగర్భముపతనమైనను, ప్రమాణహీనమై, వాతసేవనాయుక్తమైయుండుట, విష్టంభగర్భమనియు, గర్భము

వృద్ధినిజెందక, కొన్ని దినములలో జీర్ణమగుట, గూఢగర్భమనియు, గర్భాశయంబున శిశువును జుట్టికొనియుండు, జరాయువను చర్మవిశేషముచెడి, యాశిశువుకు, వికారమును, గలుగంజేయుట జరాయు దోషమనియు, భయముజొచ్చి, ఉష్ణము, మొదలగు, వానిచేనేని, అత్యుష్ణ పదార్థములగు, చిత్రాన్నము, మొదలగువాటిని భక్షించుటచేనేని, గర్భపిండము, పడిపోవుట, గర్భపాతమనియు, పరంగు, ఈపై గర్భదోషంబులలో మక్కల్లమనునది గర్భమక్కల్లము, ప్రసూతిమక్కల్లము, అన రెండువిధంబులు, అందు గర్భముండగనే మనోవికల్పంబున, వాతప్రకోపముగలిగి, శూలపుట్టి, గర్భమువృతినొందుట, గర్భమక్కల్లమనియు, ప్రసవించినపిదప, వాయువు, స్వకీయకారణోద్రేకమునుజెంది, గర్భరక్తమును, మురికినీళ్లును, స్రవింపంజేయుచు నూర్ధ్వగామియై, బాలింతయొక్క శిరస్సునందును, ప్రక్కలయందును,వస్తి, హృదయంబులయందును, శూలబుట్టించి యోనిని,సంకుచితంబుగజేసి, యూర్ధ్వశ్వాసములంజెంచి, యాబాలింతనుజంపుట,ప్రసూతిమక్కల్లమనియు, గ్రంథాంతరేణ, యోనిసంవరణమనియు, పఱంగు.

యోనిరోగవ్రణాదులకు న్యగ్రోధాదికషాయము.

శ్లో॥ న్యగ్రోధప్రక్షుకోశామ్ర వేతసోబదరీతుణిః । మధుయష్టీప్రి
యాళుశ్చలోధ్రద్వయముదుంబరః। పిప్పలశ్చమధూకశ్చతథా
పారిసపిప్పలః। సల్లకీతిందుకీజంబూద్వయమామ్రతరుశ్శివా।
కదంబకకుభౌ సైవభల్లాతకఫలానిచ। న్యగ్రోధాదిగణక్వాథం
యథాలాభంచకారయేత్। అయంక్వాథోమహాగ్రాహీ వ్ర
ణ్యోభగ్నంచనాశయేత్ । యోనిదోషహరోదాహ మేదో
మేహవిషాపహః॥

తా॥ మఱ్ఱి, జువ్వి, తుమ్మ, మామిడి, ప్రబ్బలి, రేగు, నందివర్ధనము, అతిమధురము, మెరలి, ఎఱ్ఱలొద్దుగ, తెల్లలొద్దుగ, అత్తి, రావి, ఇప్ప, గంగరావి, అందుగ, కరక, కడిమ, మద్ది, వీటియొక్క పట్టలు, జీడిగింజలు, అనునీ న్యగ్రోధాదిగణమంతయుగాని, అందు దొరికినంతయుగాని, కషాయముజెట్టిపుచ్చుకొనిన, స్త్రీకి- మలనిరోధము, వ్రణము, అస్థిభంగము, యోనిదోషము, తాపము, మేదోరోగము, మేహరోగము, విషదోషము,ఇవిశమించు.

యోనిరోగములకుఘృతఫలము.

శ్లో॥ సహచరేద్వేఫలేత్రిఫలాంగుడూచీంసపునర్నవాం । శుకనా
సాంహరిద్రేద్వేరాస్నాంమేదాంశతావరీం। కల్కీకృత్యఘృత
ప్రస్థంపచేత్క్షీరేచతుర్గుణే । తత్సిద్ధంపాయయేన్నారీంయోని
శూలనిపీడితాం । పీడితాచలితాయాచ నిస్సృతావివృతాచ
యా । పిత్తయోనిశ్చవిభ్రాన్తాషణ్ఢయోనిశ్చయాస్మృతా । ప్ర
పద్యంతేవాతాస్థానంగర్భంగృహ్ణానిచాసకృత్ । ఏతత్ఫలఘృ
తంనామయోనిదోషహరంపరం॥

తా॥ పచ్చనిపూలుగలములుగోరింట,నల్లనిపూలుగలములుగోరింట,కరక, తాండ్ర, ఉసిరికలు, తిప్పతీగె, గలిజేరు, దుందిలపువేళ్లు. పసపు, మానిపసపు, సన్నరాష్ట్రకము, మేద, (దీనికి. బదులుఅతిమధురము) చల్లపిల్లిగడ్డలు,వీటినికల్కము జేసి, యందొకప్రస్థము, నెయ్యి, నేతికినాలుగింతలు, ఆవుపాలు,యాపాలకు సమను, ఉదకముబోసి ఘృతపక్వముగకాచి, వడియగట్టి, యోనిశూలగలస్త్రీలును, మైథునామలచేపీడితమగు యోనిగలస్త్రీలును, యోనిచలించి,కమలముచెడి, బైలువెడలి, వివృతమగుయోనిగల, స్త్రీలును, గర్భధారణముగాకయుండెడి,స్త్రీలును, సేవించిన, వారికిగల యోనిరోగములన్నియునశించి, యోనిస్వస్థానంబునజేరి, నతిశీఘ్రింబుగ, గర్భధారణమును గలుగంజేయు, ఇదియ, లఘుఫలఘృతమనిబఱంగు, ఇదియోనిదోషంబులన్నిటిని, నశింపంజేయుటయం దతిశ్రేష్ఠంబైనదిగనున్నయది.

యోనిశూలలకుచికిత్స.

శ్లో॥ పిచుమన్దరసేనమిశ్రితైః పిచుమందానిలశత్రుబీజకైః। ఘటితా
వటుకాభగాన్తరేభగశూలస్యశమాయధారయేత్॥

తా॥ వేపఆకురసముచే, వేపబీజములు, ఆముదపుబీజములు, వీటినినూరి, ఘుటికచేసి, యోనియందుంచుకొనిన, యోనిశూలలుమానును.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ తరుణ్యుత్తరణీమూలం ఛాగీసర్పిసమన్వితమ్ । శివశస్త్రాభి
ధాంబాధాంయోనిస్థాంపహన్తిసత్వరం॥

తా॥ వెఱ్ఱిపుచ్చవేరును, మేకనేతిలోపక్వముగవండి, యోనిమీదలేపముజేసిన, యోనిశూలలుమానును.

ప్రదరరోగవివరణము.

శ్లో॥ తథాచరక్తప్రదరంచతుర్విధముదాహృతం । వాతపిత్తకఫై
స్త్రేధాచతుర్థంసన్నిపాతతః॥

తా॥ వాతప్రదరము, పిత్తప్రదరము, శ్లేష్మప్రదరము, సన్నిపాతప్రదరము, అన - ప్రదరరోగములు, నాలుగువిధములు, వానివివరమెట్లన్న.

విరుద్ధమద్యపానము, అజీర్ణము, గర్భపాతము, అతిమైథునము, అత్యుష్ణము, అత్యాగమనము, అతిభారము, దివానిద్ర, మొదలగుకారణములచే, స్త్రీలయార్తవము, దుష్టమై, వెడలుట, రక్తప్రదరమనంబడు ఇది - స్త్రీలకుమాత్రమేగలుగు, ఇదిగలుగుటకు, తొలుత, ఒడలు విరువు, వేదన, దుర్బలము, గ్లాని మూర్ఛ, తృష్ణ, మంటలు, తరుచుమాటలాడుట, శరీరము తెల్లబారుట, కండ్లకు మబ్బు, మొదలగు - దుర్గుణములుదోచు, ఈరక్తప్రదరరోగము, వాత, పిత్త, శ్లేష్మ, సన్నిపాతభేదములచే నాలుగువిధములు, అందువాతవికారముచే, రూక్షయు, రక్తవర్ణము, నురుగునుగలరక్తము, వేదనతో కొంచము కొంచముగా, స్రవించుట, వాతజన్యరక్తప్రదరమనియు, పిత్తప్రకోపముచే, నది, నీలవర్ణంబును, వుష్ణమునుగలిగి, కడువడిని, స్రవించుట, పిత్తజన్యరక్తప్రదరమనియు శ్లేష్మవికారముచే, నదిఆమంబుగను, బంకగను, బుగ్గలుగను, పాండురవర్ణంబును, గలిగి, స్రవించుట, శ్లేష్మజన్యరక్తప్రదరమనియు, సన్నిపాతదోషముచే, తేనె, నెయ్యి, హరిదళము, మజ్జ, మొదలగు వానివలెనుండి, పీనుగువాసనగలిగి, స్రవించుట, సన్నిపాత ప్రదరమనియు, పలుంగు, ఇందికడపటిది, యసాధ్యము.

ప్రదరరోగచికిత్స.

శ్లో॥ కటంకటేరీరసజాబ్దవాసాభూనింబభల్లీ తిలజఃకషాయః। క్షౌ
ద్రాన్వితంచం చలలోచనానాం । నానావిధానిప్రదరాణి
హన్యాత్॥

తా॥ మానిపసపు, రసాంజనము, తుంగముస్తెలు, అడ్డసరపాకు, నేలవేము, జీడిగింజలు, నువ్వులు, వీటినిసమభాగములుగ, కషాయముపెట్టి, అందు, తేనెవైచి, పుచ్చుకొనిన, స్త్రీలకుగల నానావిధములైన ప్రదరములుమానును.

యోనిఘట్టిపడుటకులేపము.

శ్లో॥ పలాశోదుంబరఫలైస్తిలతైలసమన్వితైః। మధునాయోనిమా
లింపేద్గాఢీకరణముత్తమం॥

తా॥ మోదుగఫలము, అత్తిఫలము, వీటినినూరి, నువ్వులనూనెలోకలిపి, అందుస్వల్పముగ, తేనెచేర్చి.శిథిలమైన యోనికి లేపనముజేసిన, నది, గట్టిపడు.

స్త్రీలకువస్తికర్మచేయునట్టిక్రమము.

శ్లో॥ స్త్రీణాంకనిష్ఠికాస్థూలంనేత్రంకుర్యాద్దశాంగులం । ముద్గ
ప్రవేశ్యంయోజ్యంచయోన్యంతశ్చతురంగులం । ద్వ్యంగులం
మూత్రమార్గేచసూక్ష్మంనేత్రంనియోజయేత్॥

తా॥ స్త్రీలకువస్తికర్మ, జేయవలసియుండెనేని, చిటికినవ్రేలిలావును, పదిఅంగులములపొడవును, పెసరగింజదూరునంతఛిద్రమును, గల, చిమ్మనగ్రోవిని నేర్పరచి దానిని, యోనిలో, నాలుగుఅంగుళముల ప్రమాణము, ప్రవేశింపజేసి, వస్తిపీడనముజేయవలయు, మఱియు, స్త్రీలయొక్క, మూత్రమార్గంబున (సూక్ష్మనేత్రమన) పైజెప్పిన సన్నపుగొట్టమును, రెండుఅంగుళప్రమాణము, ప్రవేశింపంజేసి, వస్తిపీడనము, జేయవలయు.

స్త్రీలకువస్తికిస్నేహప్రమాణము.

శ్లో॥ యోనిమార్గేషునారీణాంస్నేహమాత్రాద్విపాలికీ। మూత్ర
మార్గేపలోన్మానాబాలానాంచద్వికార్షికీ। ఉత్తానాయైస్త్రి
యైదద్యాదూర్ధ్వజాన్వైవిచక్షణః । అప్రత్యాగచ్ఛతిభిషగ్వ
స్తావుత్తరసంజ్ఞికే॥

తా॥ స్త్రీకి యోనిమార్గముగ, వస్తికర్మను, జేయవలసియుండునెడల, పలప్రమాణస్నేహమును, నుపయోగించవలయు, బాలురకు, జేసెడివస్తికర్మయందు, రెండు కర్షములప్రమాణము, స్నేహమునుపయోగపరచవలయు, మఱియు, ఉత్తరసంజ్ఞగల, వస్తికర్మయందు, బుద్ధిమంతుడగువైద్యుడు, ఆస్త్రీని, వెల్లికలపరుండబెట్టి, మోకాళ్లను, ఊర్ధ్వముగచూచునటులంజేసి, స్నేహముబయిటికి, రాకుండునటుల, ఉత్తరవస్తిప్రయోగము, చేయవలయు.

శోధనద్రవ్యములచేవస్తివిధానము.

శ్లో॥ భూయోవస్తింవిదధ్యాచ్చసంయుక్తైశ్శోధనైర్గణైః । ఫలవ
ర్తింనిదధ్యాద్వాయోనిమార్గేదృఢంభిషక్ । సూత్రైర్వినిర్మి
తాంస్నిగ్ధాంశోధనద్రవ్యసంయుతాం । దద్యాన్మానేతథాన
స్తౌదద్యాద్వస్తింవిచక్షణః । క్షీరవృక్షకషాయేణపయసా

తలేసచ । వస్తిశ్శుక్రరుజఃపుంసాం స్త్రీణామార్తవజాంగు
జామ్ । హన్యాదుత్తరవస్తిస్తునోచితోమేహినాంక్వచిత్॥

తా॥ మూత్రకృచ్ఛ్రాదిరోగంబులయందు, ఆముదము, మొదలగు, శోధన ద్రవ్యములచే, యోనిమార్గముగ, వస్తిప్రయోగముచాయవలయు, లేక, ఆముదపువిత్తులు, మొదలగు శోధనద్రవ్యములనునూరి, వస్త్రమునకైనను, దారమునకైనను, లేపనముజేసి, గట్టిగ వర్తిజేసి, దానిని, ఆముదము మొదలగువాటిలో తడిపి, దానిపై, ఆముదపువిత్తులు మొదలగువాటి చూర్ణములేపనముజేసి, నావర్తిని యోనియందుంచుకొనవలయు, అటుల వర్తిని యోనియందుంచుకొనుటచే, నాభికధోభాగమందలియుండునట్టి పొత్తికడుపు, వికృతినిజెందదేని, అత్తి, మఱ్ఱి, మొదలగు, క్షీరవృక్షపుపట్టలయొక్క కషాయముతోనైనను, పచ్చిపాలతోనైనను, వస్తిప్రయోగము, జేయవలయు, అటులంజేసిన, పొత్తికడుపు, శుద్ధియగుటయగాక, శుక్రధాతుగత, రోగంబులును, ఆర్తవసంబంధములగు, రోగంబులును, హరించు, ప్రమేహముగల స్త్రీలకువస్తి, కర్మజేయందగదు.

శరీరదౌర్గంధ్యముతొలుగుటకై లేపము.

శ్లో॥ తాంబూలపత్రచూర్ణంతుచూర్ణంకుష్ఠశివాభవం । వారిణా
లేపనంకుర్యాద్గాత్రదౌర్గన్ధ్యనాశనం॥

తా॥ తమలపాకులరసమునందు, చంగల్వకోష్ఠు, కరక్కాయ, వీటిని చూర్ణముజేసి, ఉదకమునందుకలిపి, శరీరమునకు లేపనముజేసిన, శరీర దౌర్గంధ్యము మానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ కులిత్థసక్తవఃకుష్ఠంమాంసీచందనజంరజః । సక్తవశ్చణకస్యైవత్వక్చైవైకత్రకారయేత్ । స్వేదదౌర్గంధ్యనాశశ్చజాయతేస్యావఘూలనాత్॥

తా॥ వేయించిన ఉలవపిండి, చంగల్వకోష్ఠు, జటామాంసి, శ్వేతచందనపుచెక్కయొక్కపొడి, వేయించిన శనగలపిండి, వీటినన్నిటినిచూర్ణముచేసి, శరీరమునకు లేపనముజేసిన, చెమటచేగలిగిన దౌర్గంధ్యముమానును.

వన్ధ్యాదులకుఫలఘృతము.

శ్లో॥ త్రిఫలామధుకంకుష్ఠం ద్వేనిశేకటురోహిణీ । విడఙ్గంపిప్పలీము
స్తంవిశాలాకట్ఫలంవచా । ద్వేమేదేద్వేచకాకోల్యౌసారివే

ద్వేప్రియఙ్గుకా । శతపుష్పాహింగురాస్నాచన్దనంరక్తచందనం । జాతీపుష్పంతుగోక్షీరీకమలంశర్కరాతథా । అజమోదాచదన్తీచకల్కైరేతైశ్చకార్షికైః । జీవద్వత్సైకవర్ణాయాఘృతప్రస్థంచగోఃక్షిపేత్ । చతుర్గుణేనపయసాపచేదారణ్యగోమయైః । సుతిథౌపుష్యనక్షత్రేమృద్భాండేతామ్రజేతథా । తతఃపిబేచ్ఛుభదినేనారీవాపురుషోథవా । ఏతత్సర్పిర్నరఃపీత్వాస్త్రీషునిత్యంవృషాయతే । పుత్రానుత్పాదయేద్ధీమాన్ వన్ధ్యాపిలభతేసుతం । అనాయుషంయాజనయేత్యాచసూతాపురస్థితా । పుత్రంప్రాప్నోతిసానారీ బుద్ధిమంతంశతాయుషం । ఏతత్ఫలఘృతంనామభారద్వాజేనభాషితం । అనుక్తంలక్ష్మణామూలంక్షిపేత్తత్రచికిత్సకః॥

తా॥ త్రిఫలములు, యష్టిమధుకము, చెంగల్వకోష్ఠు, పసుపు, మానిపసపు, కటుకరోహిణి, వాయువిళంగములు, పిప్పళ్లు, తుంగముస్తెలు, పెద్దపాపరవేళ్లు, కాయఫలము, వస, మేద, మహామేద, కాకోళి, క్షీరకాకోళి, పెద్దసదాప, నల్లసుగంధిపాల, తెల్లసుగంధిపాల, ప్రేకంణము, వేయించిన ఇంగువ, సన్నరాష్ట్రము, శ్రీగంధము, రక్తచందనము, జాజిపూలు, వెదురుప్పు, కమలము, శర్కర, అజామోదము, నేపాళపువేళ్లు, వీటినిదినుసుయొకటింటికి - కర్ష ప్రమాణము గ్రహించి- కల్కముజేసి, నీకల్కమును, శరీరంబంతయు నేకవర్ణంబును, జీవించినదూడయు, నేయావుకు గలిగియుండెడినో యట్టిదాని, నెయ్యి ౧-ప్రస్థంబును నేతికి నాలుగింతలు, ఆవుపాలును, నొకమంటిపాత్రలోనైనను తామ్రపాత్రలోనైననుబోశి, పుష్యనక్షత్రముతోగూడిన, సుదినంబున అడవియేరుపిడకలనిప్పుచే, ఘృతపక్వముగ పాకముజేసి, వడియకట్టి సుదినంబునపురుషులుపుచ్చుకొనిన, వారికి వీర్యవృద్ధికలిగి, సంతానమును గలుగంజేసెదరు, వన్ధ్యాస్త్రీలుసేవించిన వారికి సంతానముగలుగు, మఱియు, నేస్త్రీకి సంతానముగలిగి, తోడనే మృతినొందునో అట్టిస్త్రీ, సేవించిన, బుద్ధిమంతులును, ౧౦౦ - సంవత్సరములు జీవించెడివారునునగు, పుత్రులంగను, ఇది, భారద్వాజమహామునిప్రోక్తంబగు, ఫలఘృతమని పఱంగు. ఇందు గర్భధారణమును, గలుగంజేసెడి, లక్ష్మణమూలము, (తెల్లకాయలుగలమునగవేరు) జెప్పంబడకయుండుటచే దానినిచేర్చుకొనవలయు.

ఇతి శ్రీవేంకటదాసాత్మజ - జయకృష్ణదాసకృతౌ,
చికిత్సారత్నే ప్రథమాశ్వాస స్సమాప్తః.

శ్రీ

చికిత్సారత్నము.—ద్వితీయాశ్వాసము.

గర్భిణీజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ మధూకచందనోశీర సారిబాయష్టిపద్మకైః। శర్కరామధు
సంయుక్తః కషాయోగర్భిణీజ్వరే॥

తా॥ ఇప్పపట్ట, చందనము, వట్టివేరు, సుగంధపాల, అతిమధురము, తామరతూండ్లు, వీట్లను కసాయముపెట్టి, శర్కర, తేనెవేసి, పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకిగల్గ జ్వరమునివర్తించు.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ చందనంసారివాలోధ్రం మృద్వికాశర్కరాన్వితం। క్వాథం
కృత్వాప్రదద్యాచ్చ గర్భిణీజ్వరశాంతయే॥

తా॥ చందనము, సుగంధపాల, లొద్దుగపట్ట, ద్రాక్ష, వీటినికషాయము పెట్టి, శర్కర, తేనెవేసి, పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకి గలిగెడి జ్వరముహరించు.

మూడవచికిత్స.

శ్లో॥ పయస్యాసారివాపాఠాతోయతోయదనాగరైః। శృతంశీతం
పిబేద్వారి గర్భిణీజ్వరవారణం॥

తా॥ సుగంధపాల, అగలుగొంతి, వట్టివేళ్లు, తుంగముస్తెలు, శొంఠి, వీటిని కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన గర్భిణీస్త్రీకిగల జ్వరమునివర్తించు.

పిత్తజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ మృద్వికాపద్మకోశీర శ్రీపర్ణీచందనంతథా। మధుకంచపయ
స్యాచసారివామలకంతథా। పిత్తజ్వరహరః క్వాథోగర్భిణీ
నాంప్రశస్యతే॥

తా॥ ద్రాక్ష, తామరతూండ్లు, వట్టివేరు, గుమ్ముడువేరు, చందనము, యష్టిమధుకము, సుగంధపాల, ఉసిరిక, వీట్లనుకషాయముపెట్టి, కొంచముపాలు వైచి, పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకిగల, పిత్తజ్వరముమానును.

విషమజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ పీతంవిశ్వమజాక్షీరై ర్నాశయేద్విషమజ్వరం॥

తా॥ శొంఠి, మేకపాలలోనూరి పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీలకు గలిగెడి, విషమజ్వరముమానును.

సంగ్రహణీజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ జ్వరాతిసారేగర్భిణ్యాః శస్తంసామేనశోణితే। సమంగామధు
కంలోధ్రంపాచితంశర్కరాన్వితం। ప్రవాహికాయాంగర్భి
ణ్యాం శస్తంసామేనశోణితే॥

తా॥ మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకము, లొద్దుగచెక్క, వీటినిచూర్ణముచేసి, శర్కరపాకముపట్టి, ఆచూర్ణము, పాకములోవైచి, లేహపక్వముగతీసి పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకిగల, జ్వరాతిసారము, రక్తాతిసారము, ఇవిమానును.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ ఆమ్రజంబూత్వచఃక్వాథైర్లేహయేల్లాజసక్తుకం। అనేనలీఢ
మాత్రేణగర్భిణీగ్రాహిణీంజయేత్॥

తా॥ మామిడిపట్ట, నేరేడిపట్ట, వీటికసాయమునందు వరివేలాలపిండివైచి, కలిపిపుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకిగలిగెడి జ్వరాతిసారము మానును.

ఛర్ద్యతీసారచికిత్స.

శ్లో॥ శుంఠీబిల్వకషాయంతుయవసక్తుసమన్వితం। గర్భిణీంపాయ
యేద్వైద్యశ్ఛర్ద్యతీసారనాశనం॥

తా॥ శుంఠి, బిల్వపండు, వీటినికసాయముపెట్టి, అందుయవపేలపిండిచేర్చి కలిపిపుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకి గలిగెడి ఛర్ద్యతీసారముమానును.

కాసశ్వాసచికిత్స.

శ్లో॥ పృశ్నిపర్ణీబలావాసానిర్యూహోఽస్రపిత్తజిత్ ।గర్భిణ్యాః కామలాశోథ కాసశ్వాసజ్వరాపహః॥

తా॥ కోలపొన్న, చిట్టాముట్టి, అడ్డసరము, వీటిరసమును, గర్భిణీస్త్రీ పానముజేసిన, రక్తపిత్తము, కామిల, శోఫ, కాసశ్వాస, జ్వరము, ఇవిమానును.

గర్భిణీస్త్రీకివమనచికిత్స.

శ్లో॥ కుస్తుంబరీణాంకల్కంతు తండులోదకసంయుతం। పిబేత్సశర్కరంహృద్యం గర్భిణీచ్ఛర్దివారణం॥

తా॥ ధనియాలు, బియ్యముకడిగిన నీటియందునూరి కల్కముజేసి, వాటిలో శర్కరవేసి, గర్భిణీస్త్రీ, పానముజేసిన, ఛ్ఛర్దిరోగము నివర్తించు.

శ్వాసకాసచికిత్స.

శ్లో॥ బిల్వమజ్జాచలాజాంబుపీబేచ్ఛర్దిషుగర్భిణీ । భార్గీశుంఠీకణాచూర్ణంగుడేనశ్వాసకాసజిత్॥

తా॥ బిల్వపండుయొక్కగిజరు, వరిపేలాలు, నీటిలోవేశిపిశికి, భక్షించిన, లేక, గంటుభారంగి, శుంఠీ, పిప్పళ్లు, వీట్లనుచూర్ణముచేసి, బెల్లమువేసిపిసికి, పుచ్చుకొనినను, గర్భిణీస్త్రీలకుగలిగెడి, శ్వాసకాసనివర్తియగు.

గర్భిణీవాతచికిత్స.

శ్లో॥ బిల్వాగ్నిమంథపక్వంవాపాటల్యానాగరేణవా । సిద్ధమంబు పిబేచ్ఛీతంగర్భిణీవాతరోగనుత్॥

తా॥ బిల్వపండు, కూరనెల్లి, పాదిరిపట్టు, శొంఠి, ఈరెంటిలోనేదైనను, కషాయముపెట్టి, చల్లారినపిదప, పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకిగల, వాతరోగము నశించు.

గర్భిణీస్త్రీకిగలిగెడివాపులకుచికిత్స.

శ్లో॥ చందనంమధుకోశీరనాగపుష్పంతిలాస్తథా।అజశృంగీచమంజిష్ఠారవిమూలంపునర్నవా । శ్రేష్ఠఃశోఫహరోలేపోగర్భిణీనాంవిశేషతః॥

తా॥ చందనము, యష్టిమధుకము, వట్టివేళ్లు, నాగకేసరములు, నువ్వులు, వొద్దిపట్ట, మంజిష్ఠ, జిల్లేడువేరు, గలిజేరువేరు, వీటినినూరి లేపనముచేశిన, గర్భిణీస్త్రీకి, శరీరమునందుండెడి వాపులుమానును,

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ శ్వేతకృష్ణజీరేకటుకీఏతత్కషాయోగుర్వ్యాశ్శోఫహృత్॥

నల్లజీలకఱ్ఱ, తెల్లజీలకఱ్ఱ, కటుకరోహిణి, వీట్లనుకషాయముపెట్టి, పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకిగల వాపులుమానును.

గర్భవిలాసరసము.

శ్లో॥ రసశ్చగంధకంతుత్థంత్ర్యహంజంబీరమర్దితం। త్రిర్భావితంత్రికటునాదేయంగుంజాచతుష్టయం । గర్భిణ్యాశ్శూలవిష్టంభజ్వరాజీర్ణేషుకేవలం॥

శుద్ధపాదరసము, గంధకము, మైలతుత్తము, వీటిని, కల్వమునందువేశి, నిమ్మపండ్లరసముచే, మూడుదినములునూరి, పిదప, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, వీటికషాయములో మూడుదినములు, భావనచేసి, పిదపవాటిని, నాలుగుగురిగింజలయెత్తువంతున, మాత్రలుచేసి, గర్భిణీస్త్రీ, పుచ్చుకొనిన, శూలలు, మలస్తంభము, జ్వరము, అజీర్ణము, ఇవి, మానును.

గర్భిణీస్త్రీకి అగ్నిదీపనౌషధము.

శ్లో॥ అజమోదంనాగరంచపిప్పలీజీరకంసమం। తచ్చూర్ణంసగుడం క్షౌద్రం గర్భిణ్యావహ్నిదీపనం॥

తా॥ వోమము, శుంఠీ, పిప్పళ్లు, జీలకర్ర, వీటిని, సమభాగముగ చూర్ణముచేసి, తేనె, బెల్లమువైచి పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకి, అగ్నిదీపనముగలుగు.

గర్భశూలచికిత్స.

శ్లో॥ స్నిగ్ధశీతాఃక్రియాస్తేషుదాహాదిషుసమాచరేత్। కుశకాశోరుబూకానాంమూలైర్గోక్షురకస్యచ। శృతందుగ్ధంసితాయుక్తంగర్భిణ్యాశ్శూలహృత్పరం॥

తా॥ గర్భిణీస్త్రీకి, దాహము, జనించెనేని, కోమలమైన, శీతోపచారములు జేయవలయు, కుశ, కాశ, ఆముదపువేరు, పెద్దపల్లేరు, వీటియొక్క వేళ్లను, పాలలోవేశి కాచి అందు, శర్కరవేశి, పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకి, శూలమానును.

గర్భవేదనాచికిత్స.

శ్లో॥ శ్వదంష్ట్రామధుకంద్రాక్షామ్లానైస్సిద్ధంపయఃపిబేత్। శర్కరామధుసంయుక్తంగర్భిణీవేదనాపహం॥

తా॥ పెద్దపల్లేరు, అతిమధురము, ద్రాక్ష, వీటిని, పాలలోనూరి, శర్కర, తేనె వేసి, పుచ్చుకొనిన, గర్భవేదనమానును.

ఆనాహవాయుచికిత్స.

శ్లో॥ పక్వంవచాలశూనాభ్యాంహింగుసౌవర్చలాన్వితం । ఆనాహేషుపిబేద్దుగ్ధంగుర్విణీసుఖినీభవేత్॥

తా॥ వస, వెల్లుల్లి, వీటినిపాలలోవైచి, కాచి, అందు, వేల్చినయింగువ, సౌవర్చలవణము, వీటిని, చూర్ణముచేసి కలిపి, పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకి, కలిగెడి, ఆనాహవాయువుమానును.

గర్భిణీస్త్రీకిమూత్రావరోధచికిత్స.

శ్లో॥ తృణపంచకమూలానాంకల్కేనవిపచేత్పయః। తత్పయోగుర్విణీపీత్వామూత్రసంగాద్విముచ్యతే॥

తా॥ తృణపంచమూలమునునూరి కల్కముచేసి పాలలోవైచికాచి, గర్భిణీస్త్రీ, పానముజేసెనేని మూత్రావరోధముమాని సుఖమునుజెందు.

తృణపంచమూలమనగా.

శ్లో॥ శాలీక్షుకుశకాశైశ్చశరేణతృణపంచకం । ఏషాంమూలంతృషాదాహపిత్తాస్రుక్‌మూత్రసంగహృత్॥

తా॥ (తృణపంచమూలమనగా) వరి, చెరుకు, కుశ, కాశ, శరతృణ, వీటిమూలంబులు, ఇవి, తాపము, రక్తపిత్తము, మూత్రబంధము, వీటినిపోగొట్టు.

అతిసారచికిత్స.

శ్లో॥ కసేరుశృంగాటకపద్మకోత్పలం సముద్గపర్ణీమధుకంసశర్కరం । సశూలగర్భాస్రుతిపీడితాబలాపయోవిమిశ్రంపయసాన్నభుక్పిబేత్॥

తా॥ కచోరములు, శింగాడికాయలు, తామరతూండ్లు, నల్లకలువలు, పిల్లపీచర, యష్టిమధుకము, వీట్లనుకషాయముపెట్టి, అందు, పాలు, శర్కర, వేసి పుచ్చుకొని, పాలుఅన్నముభుజించిన గర్భిణీస్త్రీకిగలశూల, అతిసారము, ఇవిమానను.

గర్భిణీస్త్రీకిశూలశమనచికిత్స.

శ్లో॥ నీలోత్పలంసవాలంచశృంగాటంచకసేరుకం । సీతతోయేనపిష్ట్వాతుక్షీరేణాలోడ్యతత్పిబేత్ । ఏవంనపతతేగర్భఃసచశూలఃప్రశామ్యతి॥

తా॥ నల్లకలువపూలు, వట్టివేరు, శింగాడకాయలు, కచోరములు, వీట్లను, శీతోదకముతోనూరి, పాలలోకలిపి, పుచ్చుకొనిన, స్త్రీకి, గర్భముస్థైర్యమును జెంది, గర్భశూల నివర్తించు.

గర్భిణీస్త్రీకిప్రథమమాసగర్భచలనచికిత్స.

శ్లో॥ చలనంప్రథమేమాసిగర్భస్యయదిజాయతే। ఔషధంచతథాపేయంవిచక్షణభిషగ్వరైః । మృద్వీకాజ్యేష్ఠికాచైవచందనంరక్తచందనం।గవాంచపయసాపేయంస్థిరతాజాయతేధ్రువం॥

తా॥ ప్రథమమాసమునందు, గర్భచలనముగలిగెనేని, ద్రాక్ష, యష్టిమధుకము, చందనము, రక్తచందనము, వీట్లనునూరి, ఆవుపాలలోకలిపిపుచ్చుకొనిన, గర్భముస్థైర్యమునుజెందు.

ద్వితీయమాసచికిత్స.

శ్లో॥ ద్వితీయేమాసిగర్భస్యచలనంచభవేద్యది । పయసాచతదాపేయంమృణాలంనాగకేసరం । వేదనాయాం॥ తగరంకమలంబిల్వంకర్పూరేణసమన్వితం । అజాక్షీరేణతత్పిష్ట్వాక్షీరేణాలోడ్యపూర్వవత్॥

తా॥ రెండవమాసమునందు, గర్భముచెలించెనేని, తామరతూండ్లు, నాగకేసరములు, వీటిని, శీతోదకముతోనూరి పాలలోకలిపి పుచ్చుకొనిన, గర్భము స్థిరత్వమునుజెందు, మఱియు, గ్రంథితగరము, తామరపూలు, బిల్వపండు, పచ్చకర్పూరము, వీటినిమేకపాలతోనూరి, మఱియు నాపాలలో కలిపిపుచ్చుకొనిన, శూలవేదనకలిగివుండిన నదియునుమానును.

తృతీయమాసచికిత్స॥

శ్లో॥ తృతీయేమాసిచలనంజాయతేగర్భజంయది । పయసాలోడితంపేయంశర్కరానాగకేసరం । వేదనాయాం। పద్మకం చందనంచైశవాలకంపద్మనాళకం । పిష్ట్వాశీతేనతోయేనక్షీరేణాలోడ్యతత్పిబేత్ ।ఏవంనపతతేగర్భఃసచశూలఃప్రశ్యామతి॥

తా॥ మూడవమాసమునందు, గర్భచలనముగలిగెనేని, నాగకేసరములను, పాలతోనూరి మరియు నాపాలలోకలిపి, శర్కరవేసి, పుచ్చుకొనిన, గర్భము స్థైర్యమునుజెందు, లేక, తామరతూండ్లు, చందనము, వట్టివేరు, తామరపూలు, వీట్లను, శీతోదకముతోనూరి, ఆవుపాలలోకలిపి, పుచ్చుకొనినను, గర్భపతనముకలగక స్థిరత్వముజెందుటయేగాక, గర్భశూలయునుశాంతినిజెందు.

చతుర్థమాసచికిత్స.

శ్లో॥ యదిగర్భస్యచలనంచతుర్థేమాసిజాయతే। తృష్ణాశూలవిదాహైశ్చజ్వరేణచనిపీడనం । క్షీరంచకదలీమూలండుత్పలంవాలకంతథా । ఆలోడ్యసమభాగేనపిబేద్రోగోపశాంతయే॥

తా॥ నాలవమాసమునందు గర్భచలనమువలన, దప్పి, శూల, తాపము జ్వరము, ఇవికలిగెనేని, అరటిగడ్డ, నల్లకలువ, వట్టివేళ్లు, వీటిని, సమభాగముగా పాలతోనూరి, పానముజేసిన, గర్భముస్థిరమునుజెందుటయేగాక, జ్వరాదులుసగా మానును.

పఞ్చమమాసచికిత్స.

శ్లో॥ పంచమేమాసిగర్భస్యచలనంకుత్రచిద్భవేత్ । దధ్నాచమధునాపేయందాడిమీపత్రచందనం। నీలోత్పలంమృణాలంచకోలీ

క్షీరంతథైవచ । కేసరంపద్మకంచైవతోయేనాలోడ్యతత్పిబేత్ । ఏవంనపతతేగర్భఃసచశూలఃప్రశామ్యతి॥

తా॥ అయిదవమాసమునందు, గర్భచలనము, శూల, ఇవికలిగెనేని, దాళింబచిగురు, చందనము, వీటినినూరి, పెరుగులోకలిపి, తేనెవేసి పుచ్చుకొనినను, లేక, నల్లకలుకలు. తామరతూండ్లు, రేగుఆకులు, నాగకేసరములు, వీట్లను,శీతోదకముతోనూరి, పాలలోకలిపి పుచ్చుకొనినను, గర్భచలనముకలగకపోవుటయేగాక, గర్భశూలలుసగా నివర్తించు.

షష్ఠమాసచికిత్స.

శ్లో॥ షష్ఠేమాసేతుగర్భస్యచలతాజాయతేయదా।గైరికంగోమయంభస్మకృష్ణామృత్సాఽతథైవచ । ఏతేషాంసాధితంప్రాజ్ఞభిషజాచశృతంతదా। పేయంశీతంచపయసాసితయాచందనేనచ॥

తా॥ ఆరవమాసమునందు గర్భముచలించెనేని, కావిరాయి, ఆవుపేడయొక్కభస్మము, కృష్ణరేగడ, వీట్లనుకషాయముపెట్టి, చల్లారినపిదప, పాలు, చందనము, శర్కర ఇవివేసికలిపి, పుచ్చుకొనిన, గర్భముచలించదు.

సప్తమమాసచికిత్స.

శ్లో॥ సప్తమేమాసిగర్భస్యచలనంజాయతేయదా । ఉశీరగోక్షురఘనాసమంగానాగకేసరం । సపద్మకంసమధురంపాయయేచ్చవిక్షణః॥

తా॥ ఏడవమాసమునందు గర్భచలనముగలిగెనేని, వట్టివేళ్లు, పినుగపల్లేరు, తుంగగడ్డలు, మంజిష్ఠ, నాగకేసరములు, తామరతూండ్లు, వీటినికషాయముపెట్టి, శక్కరవేసిపుచ్చుకొనిన, గర్భముస్థిరముగనుండు.

అష్టమమాసచికిత్స.

శ్లో॥ అష్టమేమాసిగర్భస్యచలనంజాయతేయదా। లోధ్రమాగంధికాచూర్ణంమధునాపయసాపిబేత్॥

తా॥ ఎనిమిదవమాసమునందు, గర్భచలనముగలిగెనేని, లొద్దుచెక్క, పిప్పళ్లు, వీటిని చూర్ణముచేసి, తేనెవేసికలిపి, పుచ్చుకొనిన, గర్భముస్థైర్యమును జెందు

నవమమాసచికిత్స.

శ్లో॥ నవమేసుప్రసూతిస్స్యాదేవంగర్భస్యపోషణే॥

తా॥ ప్రథమమాసముమొదలు, గర్భచలనాదులయందు, పైచెప్పంబడిన, చికిత్సలుచేశిన, తొమ్మిదవమాసమునందు, సుఖప్రసవమగునుగాన, యీరీతిగ గర్భపోషణచాయవలయు.

గర్భపతనమునకుకారణము.

శ్లో॥ భయాభిఘాతతీక్ష్ణోష్ణపానాశననిషేవణాత్ । గర్భేపతతిర
క్తస్యసశూలందర్శనంభవేత్॥

తా॥ భయము, తాడనాదులచే నభిఘాతము, తీక్ష్ణము, ఉష్ణము అగునట్టి జలపానము, అన్నభక్షణము, వీటివలన, గర్భముపతనమగును, అట్టికాలమున, శూలతోగూడిన, రజోదర్శనమగును, గాన గర్భిణీస్త్రీ భయాభిఘాతాదుల వర్జించవలయు.

స్రావము - పాతములు.

శ్లో॥ ఆచతుర్థాత్తతోమాసాత్ప్రస్రవేద్గర్భవిద్రుతః । తతఃస్థిరశరీర
స్యపాతఃపంచమషష్ఠయోః॥

తా॥ ప్రథమమాసముమొదలు, నాలవమాసమువరకు, గర్భము, పతనమయ్యేనేని అదియత్యంతద్రవముగనుండుటవలన, స్రావమనంబడు, మఱియు, ౫ - ౬ - వ మాసములయందు, దేహాకారముకలుగుచుండగా, గర్భముపతనమయ్యేనేనినది, పాతమనంబడు.

గర్భిణీస్త్రీ అభిఘాతాదులవర్జించుట.

శ్లో॥ గర్భోభిఘాతవిషమాసనపీడనాద్యైఃపక్వంద్రుమాదివఫలం
పతతిక్షణేన॥

తా॥ అభిఘాతము, విషమముగ, ఆసనాదులయందు, కూర్చుండుట, వ్యథ ఇట్టికారణములచే, పండిన పండుచెట్టునుండి పడునట్టిచందంబున, గర్భముపతనమును జెందుగాన, గర్భిణీస్త్రీ, గర్భసంరక్షణార్థమై, అభిఘాతాదులను, వర్జింపవలయు.

గర్భపాతమునందుగలిగెడిఉపద్రవములు.

శ్లో॥ ప్రస్రంసమానేగర్భేస్యాద్దాహశ్శూలశ్చపార్శ్వయోః । పృ
ష్ఠరుగ్ప్రదరానాహోమూత్రబంధశ్చజాయతే॥

తా॥ గర్భపాతమునందు, దాహము, పార్శ్వము, పృష్ఠము నడుము వీటి యందు, శూల, ప్రదరము, ఆనాహవాతము, మూత్రబద్ధము, ఇవిగలిగియుండు.

స్థానాంతరగర్భోపద్రవములు.

శ్లో॥ స్థానాత్స్థానాంతరేతస్మిన్ప్రయాత్యపిచజాయతే । ఆమపక్వా
శయాదౌతుక్షోభఃపూర్వాహ్యుపద్రవాః॥

తా॥ గర్భము స్వస్థానమువిడిచి, స్థానాంతరమునకుబోయనేని, ఆమపక్వాశయాదులయందు, వేదనగలుగుటయగాక పైనచెప్పంబడిన దాహాద్యుపద్రవములునుసగాజనించు.

స్రావపాతములయందు మాసక్రమముగ పన్నెండు
మాసములవరకు చికిత్స.

శ్లో॥ మధుకంశాకబీజంచపయస్యాసురదారుచ । అశ్మంతకఃకృష్ణ
తిలాస్తామ్రవల్లీశతావరీ । వృక్షాదనీపయస్యాచలతాచోత్ప
లసారివా। అనంతాసారివారాస్నాపద్మామధుకమేవచ । బృ
హతీద్వయకాశ్మర్యఃక్షీరీశృంగాం స్త్వచోఘృతం । పృశ్నిపర్ణీ
బలాశిగ్రుశ్వదంష్ట్రామధుపర్ణికా । శృంగాటకంబిసంద్రాక్షా
కసేరుమధుకంసితా ॥ సప్తైతాన్పయసాయోగానర్ధశ్లోకస
మాపనాత్ । క్రమాత్సప్తసుమాసేషుగర్భేస్రావేవియోజయేత్

త్ । యేతాఔషధయః కార్షమితాశ్శీతతోయేనసంపిష్యపల
మితేనదుగ్ధేనాలోడితాః పాతవ్యాః॥

తా॥ ప్రథమమాసము మొదలు, సప్తమమాసమువరకు, స్త్రీలకుగర్భస్రావపాతములు గలిగెనేని, క్రమముగ, ప్రథమమాసమునందు, యష్టిమధుకము, శాకబీజము, క్షీరకాకోళి, దేవదారు.

రెండవమాసమునందు, అశ్మంతక, నల్లనువ్వులు, తామ్రవల్లీ, పిల్లపీచర.

మూడవమాసమునందు, ముయ్యాకుపొన్న, క్షీరకాకోళి, నల్లకలువ, సుగంధపాల.

నాలవమాసమునందు, తీటకసంద, నల్లసుగంధపాల, సన్నరాష్ట్రము, తామరపూలు యష్టిమధుకము.

ఐదవమాసమునందు, పెద్దవాకుడు, చిన్నవాకుడు, గుమ్ముడు, క్షీరకాకోళీ, నేలగుమ్ముడు, లవంగపత్రి, నెయ్యి.

ఆరవమాసమునందు, కోలపొన్న, చిట్టాముట్టి, మునగపట్టు, యేనుగపల్లెరు, గుమ్ముడు.

యేడవమాసమునందు, శింగాడికాయలు, తామరగడ్డ, ద్రాక్షపండు, తుంగముస్తెలు, యష్టిమధుకము, శర్కర, వీట్లను, ఆయానెలలకు క్రమముగ, నొకటొకటి, కర్ష ప్రమాణముచేర్చి, శీతోదకముతోనూరి, నాలుగుతులములపాలలో కలిపి, పుచ్చుకొనిన, గర్భశూలాదులు నివర్తించు.

శ్లో॥ కపిత్థబిల్వబృహతీపటోలేక్షునిదగ్ధిజైః । మూలైశ్శృతంప్ర
యుంజీతక్షీరంమాసేతథాష్టమే॥

తా॥ ఎనిమిదవమాసమునందు, వెలగ, బిల్వము, వాకుడు, చేతిపొట్లి, చెరుకు, పెద్దములుక, వీటివేళ్లను, పాలయందువైచి, పాలతోసమముగ, ఉదకము వేశి; పాలు మిగులునట్లు, కాచి, స్త్రీ, పుచ్చుకొనిన శూలాదులుమానును.

శ్లో॥ నవమేమధుకానంతాపయస్యాసారివాపిబేత్॥

తా॥ తొమ్మిదవమాసమునందు, యష్టిమధుకము, దూలగొండివేరు, కాకోళి, సుగంధపాల, వీటిని, పాలలోవైచికాచి, స్త్రీ పుచ్చుకొనిన, గర్భశూలాదులుమానును.

శ్లో॥ క్షీరంశుంఠీపయస్యాభ్యాంసిద్ధంస్యాత్ దశమేహితం। సక్షీరా
విహితాశుంఠీమధుకంసురదారుచ॥

తా॥ పదియవమాసమునందు, శుంఠీ, క్షీరకాకోలీ, వీట్లను, పాలలోవైచికషాయము కాచి, పుచ్చుకొనినను, లేక, శుంఠీ, యష్టిమధుకము, దేవదారు, వీట్లను కషాయముకాచి పుచ్చుకొనినను గర్భిణీశూలలుమానును.

శ్లో॥ క్షీరికాముత్పలందుగ్ధంసమంగామూలకంశివా । పిబేదేకాద
శేమాసిగర్భిణీశూలశాంతయే॥

తా॥ పదనుకొండవ మాసమునందు, తవక్షీరి, నల్లకలువలు, మంజిష్ఠ, వుసిరికవొలుపు, కరక్కాయవొలుపు, వీట్లనుపాలలోవేసి, కషాయముకాచిపుచ్చుకొనిన, గర్భశూలలుమానును,

శ్లో॥ సితావిదారికాకోలీక్షీరీచైవ మృణాళికా । గర్భిణీద్వాదశే
మాసిపిబేచ్ఛూలఘ్నమౌషధం । ఏవమాప్యాయతేగర్భస్తీవ్ర
రుక్చోపశామ్యతి॥

తా॥ పన్నెండవమాసమునందు, తెల్లగుమ్ముడువేరు, తేలుగొండి, క్షీరకాకోళీ, తామరగడ్డలు, వీట్లనుకషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన, గర్భిణీస్త్రీకి, ౧౨ వ మాసమునందు కలిగెడి, గర్భశూలలు, మొదలగునవి, శాంతినిజెందుటయేగాక, గర్భముపుష్టినిజెందు.

గర్భకోశమువలనకలిగెడి రక్తస్రావచికిత్స॥

శ్లో॥ గుర్విణ్యాగర్భతోరక్తంస్రవేద్యదిముహుర్ముహుః । తన్నిరో
ధాయసాదుగ్ధముత్పలాదిశ్శృతంపిబేత్॥

తా॥ గర్భిణీస్త్రీలకు, జరాయువువలన, పలుమారు, రక్తముస్రవించెనేని, ఉత్పలాది, గణములోపఠించిన, ఔషధద్రవ్యములు, పాలలోవేశికాచి పుచ్చుకొనిన, రక్తస్రావముమానును.

ఉత్పలాదిగణము॥

శ్లో॥ ఉత్పలంనీలమారక్తం కల్హారంకుముదంతథా। శ్వేతాంభో
జంచమధుకం ఉత్పలాదిరయంగణః । సంశీలితోహరత్యేవదా

హంతృష్ణాంహృదామయం । రక్తపిత్తంచమూర్ఛాంచతథా
చ్ఛర్దిమరోచకం॥

తా॥ యెఱ్ఱకలువ, నల్లకలువ, కొంచముయెఱుపును, వాసనయునుగలకలువ, తెల్లకలువ, తెల్లతామర, వీటిపూలు, యష్టిమధుకము, (ఇదివుత్పలాదిగణము,) వీట్లనుపాలలోవైచి, కాచి, పుచ్చుకొనిన, దాహము, తాపము, కడుపునొప్పి, రక్తపిత్తము, మూర్ఛా,వాంతి,అరోచకము, ఇవియన్నియుశాంతినిజెందు.

గర్భపాతమునకై చికిత్స.

శ్లో॥ లజ్జాలుధాతకీపుష్పముత్పలంమధులోధ్రకం । జలస్థయాస్త్రి
యాపీతంగర్భపాతంనివారయేత్॥

తా॥ అంతరదామర, ఆరెపువ్వు, నల్లకలువ, యష్టిమధుకము, లొద్దుగచెక్క, వీటిని, కషాయముపెట్టి, స్త్రీని, రొమ్ములలోతు నీళ్లలో కూర్చుండబెట్టి, పైకషాయమును, తాగించిన, గర్భపాతమునివర్తించు.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ పతంతంస్తంభయేద్గర్భంకులాలకరమృత్తికా । మధుఛాగీప
యఃపీతాకింవా శ్వేతాపరాజితా॥

తా॥ అకాలమందు, స్త్రీలగర్భము, అభిఘాతాదులచే, పతనాభిముఖమయ్యెనేని, మేకపాలయందు, కుమ్మరవానిచేతిమన్నువేశికాచి తేనెవైచి, పుచ్చుకొనిన, లేక, తెల్లనేలగుమ్ముడుగాని, మేకపాలలోవైచికాచి, గానిపుచ్చుకొనిన పతనమగునట్టి గర్భముస్థిరమునుజెందు.

మూడవచికిత్స.

శ్లో॥ శర్కరాబిసతిలంసహాం శకంమాక్షికేనసహభక్ష్యతేయ
దా।నాస్తిగర్భపతనోద్భవంభయంపాపభీతిరివతీర్థసేవయా॥

తా॥ గర్భిణీస్త్రీలకు, గర్భపాతశంకగలిగెనేని, తామరగడ్డలు, నువ్వులు ఇవిసమభాగములుగనూరి, శర్కర, తేనె, వైచి, పుచ్చుకొనిన, గర్భపాతమువలనకలిగెడి, భయము తీర్థసేవచే పాపభీతిచందంబుననివర్తించు.

నాలవచికిత్స.

శ్లో॥ కంకతీమూలమాబద్ధంకుమారీసూత్రకైఃసమైః । కటిదేశేని
తంబిన్యాగర్భపాతంనివారయేత్॥

తా॥ గర్భిణీస్త్రీలకు, గర్భపాతశంకకలిగెనేని, అడవిపత్తివేరును, వివాహముకానికన్యకచేవడకబడిన సూత్రముతోబంధించి, కటిప్రదేశమునందు ఆకన్యకచేకితోనే గర్భిణీస్త్రీకి రక్షకట్టిన, ఆశంకమానును.

గర్భిణీరక్తపాతచికిత్స॥

శ్లో॥ పారావతమలంపీతంత్ర్యహంతాంబూలవారిణా। గర్భిణీగ
ర్భతోరక్తంస్తంభయేన్నిరుపద్రవం॥

తా॥ గర్భిణీస్త్రీలకు, రక్తస్రావముగలిగెనేని, పావురాయిమలము, తమలపాకురసముతోనూరి, మూడుదినములుపుచ్చుకొనిన,రక్తస్రావముమానును.

గర్భచలనమునకై నివారణము.

శ్లో॥ హ్రీబేరాతివిషాముస్తామోచశక్రైఃశృతంజలం । తద్వ్యాధ
ర్భేప్రచలితేప్రదరేకుక్షిరుజ్యపి॥

తా॥ వట్టివేళ్లు, అతివస, తుంగముస్తెలు, బూరుగపట్ట, కొడిశపాలవిత్తులు, ఇవి, కషాయముపెట్టి, గర్భిణీస్త్రీపుచ్చుకొనిన, గర్భచలనము, ప్రదరము, కడుపుశూలలు, ఇవిమానును.

మూఢగర్భనిదానము.

శ్లో॥ మూఢఃకరోతిపవనఃఖలుమూఢగర్భం । శూలంచయోనిజఠ
రాదిషుమూత్రసంగం॥

తా॥ కుంఠితగతిగలవాయువు, గర్భమును వారచేసి, యోని, కడుపు, వీట్లయందు, శూల, గలుగంజేయుటయేగాక, మూత్రావరోధము సగాగలుగంజేయు.

మూఢగర్భము - యెనిమిదివిధములు॥

శ్లో॥ భుగ్నోనిలేనవిగుణేనతతస్సగర్భః సంఖ్యామతీత్యబహుధాస
ముపైతియోనిం।ద్వారంనిరుధ్యశిరసాజఠరేణకశ్చిత్ కశ్చిచ్ఛరీర
పరివర్తితకుబ్జదేహః।ఏకేనకశ్చిదపరస్తుభుజద్వయేనతిర్యగ్గతో
భవతికశ్చిదవాఙ్ముఖోన్యః। పార్శ్వాపవృత్తగతిరేతితథైవ
కశ్చిదిత్యష్టధాగతిరియంహిపరాచతుర్థా। సంకీలకఃప్రతిము
ఖఃపరిఘోథబీజస్తేషూర్ధ్వబాహు చరణైశ్శిరసాచయోనిం।
సంగీచయోభవతికీలకవత్సకీలోదృశ్యైఃఖురైఃప్రతిఖురఃసహి
కాయసంగీ। గచ్ఛేద్భుజద్వయశిరాఃసచబీజకాఖ్యోయోనౌ
స్థితఃసపరిఘఃపరిఘేనతుల్యః॥

తా॥ గర్భిణీస్త్రీలకు, గర్భస్థమైన శిశువు, దోషయుక్తమగు, వాయువుచే, భుగ్నమైసంఖ్యాతీతమగు, అనేకవిధములుగా, యోనిద్వారమును పొందుచున్నది, వాటిలోముఖ్యముగ, యెనిమిదివిధంబులు, వివరించెద, వాటిలోనొకటి, శిరస్సుచే యోనిద్వారమునడ్డగించు, మఱియు, వుదరముచే నొకటికి, యోనిద్వారమునడ్డగించు, మఱియు,నొకటి శరీరముయొక్క పరివర్తనముచేసంకుచితమైన దేహముకలదై యోనిద్వారమునడ్డగించు, మఱియునొకటి, నొకభుజముచే, లేక, రెండుభుజములచేగాని, నడ్డపడి, యోనిద్వారమునడ్డగించు,మఱియునొకటి, అధోముఖంబై, యోనిద్వారమునడ్డగించు, మఱియునొకటి, కుడి, యెడమ, వీటిపార్శ్వములచే, అపవృత్తమైనగతిగలదై, యోనిద్వారమునుపొందుచున్నది, మఱియునొకటి, గర్భస్థమైనశిశువు యోనినినడ్డగించువిధంబులు,సంకీలకమని, ప్రతిఖురమని, పరిఘమని,బీజమని, నాలుగువిధములుగనుండు, ఊర్ధ్వబాహువులు, పాదములు, శిరస్సువీట్లచే, యోనిద్వారమును, గూటమువలెనడ్డగించునది, సంకీలకమనియు, అశ్వాదులయొక్క గొరిశెలువలె, అడ్డగించునది,ప్రతిఖురమనియు, తలుపుగడియవలె నడ్డగించునది, పరిఘయనియు, రెండుభుజములు, శిరస్సు, వీట్లచే, అడ్డగించునది, బీజమనియు, బరంగు.

అసాధ్యమూఢగర్భము.

శ్లో॥ అపవిద్ధాశిరాయాతుశీతాంగీనిరపత్రపా।నీలోద్ధతశిరాహంతిసాగర్భంసచతాంతథా॥

తా॥ ఏ - గర్భిణీస్త్రీకి, మెడనిలవకను, శరీరముచల్లగను, ప్రజ్ఞతెలియకను, ప్రక్కలయందు, శిరలునీలవర్ణముగనుండనో, అట్టిగర్భిణీస్త్రీ, ఆగర్భపిండమును, ఆగర్భపిండము, ఆగర్భిణీస్త్రీని, అన్యోన్యముగ నొకరికొకరునశింపంజేయుదురు.

గర్భమరణహేతువు.

శ్లో॥ మానసాగంతుభిర్మాతురుపతాపైఃప్రపీడితః। గర్భోవ్యాప
ద్యతేకుక్షౌవ్యాధిభిశ్చప్రపీడితః॥

తా॥ గర్భిణీస్త్రీయొక్క, మానసిక ఆగంతుక, ఉపతాపములచే, లేక, వ్యాధులచే, పీడింపబడిన, గర్భము, కుక్షియందేమృతినొందు.

గర్భిణికి రెండవ అసాధ్యలక్షణము.

శ్లో॥ యోనిసంవరణంసంగఃకుక్షౌమక్కల్లయేవచ।హన్యుఃస్త్రియం
మూఢగర్భోయథోక్తాశ్చాప్యుపద్రవాః॥

తా॥ వాతదోషమువలన యోనిసంకోచముజెందిన సంగము, మక్కల్లిశూల, మూఢగర్భము, ఇత్యాది ఉపద్రవములుగలిగెనేని, గర్భిణీస్త్రీమరణమునుజెందు.

పరిఘగర్భలక్షణము.

శ్లో॥ యోనిమావృత్యయస్తిష్ఠేపరిఘోగోపురంయథా। తథాం
తర్గర్భమాయాంతంవిద్యాత్పరిఘసంజ్ఞితం॥

తా॥ ప్రసవకాలమునందు, గర్భము, గోపురద్వారమున, తలుపుగడియవలె నడ్డముగ పిండముతిరిగియుండెనేని, నదిపరిఘయనంబడు, ఇదిఅసాధ్యము.

వికృతాకృతిగర్భలక్షణము.

శ్లో॥ ఋతుస్నాతాతుయానారీస్వప్నేమైథునమావహేత్। ఆర్త
వంవాయురాదాయకుక్షౌగర్భంకరోతిహి। మాసిమాసివివ
ర్ధేతగర్భిణ్యాగర్భలక్షణం। కలలంజాయతేతస్యావర్జితంపైతృ
కైర్గుణైః।సర్పవృశ్చికకూష్మాండవికృతాకృతయశ్చయే। గ
ర్భాస్త్వేతేస్త్రియాశ్చైవజ్ఞేయాఃపాపకృతోభృశం॥

తా॥ ఋతుస్నానము జేసినపిదప, స్త్రీస్వప్నమునందు, సంగమమునొనర్చినటుల స్వప్నముగాంచెనేని, గర్భోత్పత్తికి కారణమగు, ఆర్తవమును, వాయువు, గ్రహించి, కుక్షియందు గర్భమునుగలుగ జేయుచున్నది, అపుడు ప్రథమమాసము మొదలు, కలలోత్పత్తిక్రమముగ, గర్భమువృద్ధిని జెందుచున్నది, వమనము, పిత్తమువలన, గలిగెడి, వాంతిమొదలగు, చిహ్నములుకలుగపోవుటయగాక, గర్భపిండము, అస్థి, కేశములు, ఇవిమొదలగు, పితృగుణరహితమై, తేలు, పాము, కూష్మాండము ఇవిమొదలగు, ఆకృతిగలిగియుండు, ఇటులగలుగుట, జన్మాంతర, పాపవిశేషమని యెఱుంగవలయు.

యోనిసంవరణవ్యాధినిదానము.

శ్లో॥ వాతలాన్యన్నపానాని గ్రామ్యధర్మం ప్రజాగరం । అత్యర్థసేవమానాయగర్భిణ్యాయోనిమార్గజః । మాతరిశ్వాప్రకుపితో యోనిద్వారస్యసంవృతిం । కురుతేబుద్ధమార్గత్వాపునరంతర్గతోనిలః । నిరుణత్త్యాశయద్వారంపీడయన్ గర్భసంస్థితిం । నిరుద్ధవదనోచ్ఛ్వాసో గర్భశ్చాశువిపద్యతే । ఉచ్ఛ్వాసబుద్ధహృదయాంనాశయత్యథగర్భిణీం । యోనిసంవరణంనామవ్యాధిమేనంప్రచక్షతే । అంతకప్రతిమంఘోరంనారభేత్తుచికిత్సితుం॥

తా॥ వాతకరమగు అన్నభక్షణము, జలపానము, మైథునము, జాగరణము, వీట్లను, గర్భిణీస్త్రీ, మిగులసేవించెనేని, యోనిమార్గమునందుండెడి, వాయువు, ప్రకుపితమై, యోనిద్వారమును, సంకోచమును జేయుచున్నది, ఇటులసంకోచముచేయుటచే, వాయువు, లోపల, ప్రవేశించినదై, గర్భాశయద్వారమును అడ్డగించి, గర్భమును, పీడించుచు, ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములను, అడ్డగించుటచే, గర్భము నాశమును జెందుటయేగాక, ఉచ్ఛ్వాసముచే, అడ్డగించబడిన హృదయముకలదై, గర్భిణీస్త్రీయును, నాశమును జెందు, గాన, వాతలమగు అన్నపానాదుల వర్జించవలయు, ఇదియె యోనిసంవరణమను జాడ్యమని, ఖరంగు, ఇటుల, మృత్యుతుల్యమగు యోనిసంవరణమనువ్యాధికి, చికిత్సించుటకు బుద్ధిమంతులు, మానుకొనవలయు.

వాతసంకుచితవ్యాధిశమనోపాయము.

శ్లో॥ వాతేనగర్భసంకోచాత్ప్రసూతిసమయేపివా । గర్భంనజనయేన్నారీతస్యాః శృణుచికిత్సితం । కట్టయేన్ముసలేనైషా కృత్వాధాన్యములూఖలే । విషమంచాసనంయానంసేవేతప్రసవార్థినీ॥

తా॥ వాతదోషముచే, గర్భమార్గము, ప్రసవసమయమునందు, సంకోచమును జెందెనేని, స్త్రీ, ప్రసవించుటకు అసమర్థురాలగు, అపుడు, ఆగర్భిణీస్త్రీ, రోటియందు, ధాన్యమునువైచి, రోకలితోదంచినను, లేక, విషమాసనమునుగాని, విషమవాహనమునుగాని, సేవించినను, సుఖప్రసవమగును.

వాతశుష్కగర్భచికిత్స.

శ్లో॥ గర్భోవాతేనసంశుష్కోనోదరంపూరయేద్యది । సాబృంహణీయైఃసంసిద్ధందుగ్ధంమాంసరసంపిబేత్॥

తా॥ దుష్టమైనవాతముచే, గర్భముశోషించి, నుదరమునుపూరించకబోయెనేని, నపుడు, గర్భపిండము, ఉబ్బునట్టిద్రవ్యములు, పాలలోవైచిగాని, లేక, మాంసరసమునుగాని, పానము జేసిన, గర్భమువృద్ధిని జెంది, నుదరమునుపూరించు.

నాగోదరమనుగర్భలక్షణము.

శ్లో॥ శుక్రార్తవనుజాతాంగంప్రత్యంగంమరుతార్దితం । త్యక్తంజీవేనతత్తస్మాత్కాలింలంచావతిష్ఠతే । శుక్రార్తవార్ధ్రికోవాయురుదరాధ్మానకృద్భవేత్ । కదాచిచ్చేత్తదాధ్మానంస్వయమేవోత్పచేత్తరాం । సచాపిగర్భోభవతిలోకేనాగోదరాహ్వయః । ధాన్యకుట్టనముఖ్యాస్యాచికిత్సాతూభయోరపి॥

తా॥ పైజెప్పంబడిన, వాతలాన్నపానాదులచే దుష్టమైన, శుక్రార్తవార్ధ్రికమను వాయువుచే, శుక్రశోణితంబులు దూషితంబులై మాసక్రమముగవృద్ధిని జెందక, నిర్జీవితమయి కలలాకృతిగనేనుండు లేక, పైజెప్పంబడినవాయువే, కడుపుబ్బరమును యొకానొకసమయంబున, గలుగంజేయు దానిచె, పైజెప్పంబడిన శుక్లశోణితంబులే వృద్ధిని జెందియాగర్భమే నాగోదరమని పేర్కొనంబడు, ఇట్టిరెండు విధములగు గర్భమునకుచికిత్స, రోకలితోవడ్లుదంచుటయే.

సుఖప్రసవోపాయము.

శ్లో॥ ప్రసవస్యవిలంబేతుధూపయేదభితోభగం। కృష్ణసర్పస్యనిర్మో
కైస్తథాపిండీతకేనవా। తంతునాలాంగలీమూలంబద్ధ్వాయా
ద్ధస్తపాదయోః। సువర్చలాంవిశల్యాంవాధారయేదాశుసూ
యతే॥

తా॥ స్త్రీ, ప్రసవించుటకు, కాలవిలంబమయ్యెనేని, నపుడు, భగద్వారము నందు, కృష్ణసర్పముయొక్క, కుసుముగాని, లేక, గ్రంధితగరముగాని ధూపమువేశినను, లేక, నీటిపిప్పలిమూలముగాని, లేక, ఆదిత్యభక్తితీగెగాని, లేక, వెఱ్ఱిపుచ్చవేరుగాని, సూత్రముతో హస్తపాదములయందు రక్షగట్టినను, సుఖప్రసవమగును.

సుఖప్రసవచికిత్స.

శ్లో॥ కృష్ణావచాచాపిజలేనపిష్ట్వాసైరండతైలాఖలునాభిలేపాత్।
సుఖప్రసూతింకురుతేంగనానాం। నిపీడితానాంబహుభిఃప్ర
మాదైః॥

తా॥ పిప్పళ్లు, వస, వీటిని, ఉదకముతోనూరి, ఆముదమువేసి, కలిపి, స్త్రీయొక్క నాభియందు, లేపముజేసిన యేయుపద్రవములవలన పీడకలిగియుండినను, అవిమాని, సుఖప్రసవమగును.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ మాతులుంగస్యమూలంతుమధూకంసంయుతంతథా। ఘృతే
నసహితంపీత్వాసుఖంనారీప్రసూయతే॥

తా॥ మాదీఫలపువేరు, యష్టిమధుకము, వీటిని, చూర్ణముచేసి, నేతితో భక్షించిన, స్త్రీసుఖముగప్రసవించు.

సుఖప్రసవరక్ష.

శ్లో॥ ఇక్షోరుత్తరమూలంనిజతనుమానేనతంతునాబధ్వా। కటివి
షయేగర్భవతీసుఖేనసూతేవిలంబతేనాపి॥

తా॥ ఉత్తరదిశయందుండెడి, చెరుకువేరును, గర్భిణీస్త్రీయొక్క ప్రమాణముగల, దారములో, వేరునుబంధించి, కటిప్రదేశమునందు, రక్షకట్టిన త్వరలో సుఖప్రసవమగు.

సుఖప్రసవమునకురక్ష.

శ్లో॥ తాలస్యచోత్తరంమూలం స్వప్రమాణేనతంతునా। బధ్వా
కట్యాంతునియతంసుఖంనారీప్రసూతయే॥

తా॥ ఉత్తరదిశయందుండెడి, తాటిచెట్టువేరును, స్త్రీప్రమాణము పొడవుగలదారముతో నావేరునుకట్టి, కటిప్రదేశమునందు, బంధించిన, గర్భిణీస్త్రీ సుఖముగప్రసవించు.

రెండవరక్ష.

శ్లో॥ ప్రత్యక్పుష్ప్యాఃపారి భద్రస్యయద్వామూలంయద్వాకాక
జంఘాసముత్థం। కట్యాంబద్ధంయోషితాంసత్ప్రసూతింయో
గేయుక్త్యాసంప్రాప్తంసాధుకుర్యాత్॥

తా॥ వేప, లేక, బాడిజపు, లేక, వెలుమసంధి, వీటియొక్క ఉత్తరదిశయందుండెడు, వేరును, స్త్రీప్రమాణముపొడవుగల, దారముతోకట్టి, స్త్రీయొక్క కటిప్రదేశమునందు, బంధించిన, సుఖప్రసవమగును.

మృతగర్భచికిత్స.

శ్లో॥ యాభిఃసంకటకాలేవైద్యైర్నార్యఃప్రసవితాఃసమ్యక్। ల
బ్ధంయశస్సమగ్రాస్తాయేవాత్రక్రియాఃకుర్యుః॥

తా॥ ప్రసవకాలమునందు, మిగులసంకటముగనుండెనేని, వైద్యులు, స్త్రీ ప్రసవించునటులచికిత్సచేసి, యశస్సుపొందేక్రియలుచాయవలయు.

గర్భోద్ధారణ.

శ్లో॥ హస్తేనసర్పిషాక్తేనయోనేరంతర్గతేనసా। మృతేతుగర్భేగర్భి
ణ్యాయోనౌశస్త్రంప్రవేశయేత్। శస్త్రశాస్త్రార్థవిదుషోల
ఘుహస్తాభయోజ్ఝితాః॥

తా॥ గర్భమునందు శిశువుమృతినిజెందెనేని, అపుడు, శస్త్రశాస్త్రార్థమును దెలిసి, లఘుహస్తుడైన, వైద్యుడు, నెయ్యి, హస్తమునకుపూసికొని, గర్భిణీస్త్రీయొక్క, యోనియందు, శస్త్రమును, ప్రవేశింపజేయవలయు.

శ్లో॥ సచేతనంతుశస్త్రేణనకథంచనదారయేత్ । సదార్యమాణో
జననీమాత్మానంచాపి మారయేత్ । నోపేక్షేత మృతంగర్భం
ముహూర్తమపిపండితః॥సచాశుజననీంహంతిప్రఘూతాన్నం
యథాపశుం॥

తా॥ గర్భమునందుండెడి శిశువు, జీవించియుండెనేని, సాహసాదులచే ఖండింపదగదు, అటులఖండించెనేని, శిశువుమరణమునొందుటయేగాక, మాతనుసగామరణమునొందించును, మఱియు, మృతమైన గర్భశిశువును, బుద్ధిమంతుడు, క్షణకాలమైనను, ఉపేక్షజేయదగదు, అటుల వుపేక్షజేసిన, మృతినొందినశిశువు, గురుమైన, అన్నముజీర్ణముగాక, జంతువుల వధించునటులనే, మాతను మృతినొందజేయును.

మృతగర్భచ్ఛేదనప్రకారము.

శ్లో॥ యద్యదంగంహిగర్భస్యయోనౌసజ్జతితద్భిషక్ । సమ్యగ్వి
నిర్హాగేచ్ఛిత్వారక్షేన్నారీంప్రయత్నతః॥

తా॥ మఱియు, మృతమైనశిశువుయొక్క, యేయేఅంగములు, యోనిద్వారమునందు తగులుకొనియున్నవో, ఆయాయంగములను, జాగరూకుడై, చ్ఛేదించి, బయిటికితీసి, స్త్రీనిరక్షించవలయు,

ఛేదనానంతరచికిత్స.

శ్లో॥ ఏవంవిహృతశల్యాంతాంసించేదుష్ణేనవారిణా । తతోభ్యక్త
శరీరాద్యాయోనౌస్నేహంనిధాపయేత్ । ఏవంమృద్వీభవే
ద్యోనిఃతచ్ఛూలంచోపశామ్యతి॥

తా॥ గర్భమునందుండెడి మృతశిశువుయొక్క, శల్యములనుబయలువెడలంజేసి, పిదప, శరీరమునకు, చమురుబూసి, ఉష్ణోదకముతో, సేచనముజేసి, యోనిని, తైలముతోపూరింపజేయవలయు, ఇటులజేసిన, యోనిమృదువగుటయేగాక, శూలమానును.

మృతమైనశిశువుబయలువెడలుటకుచికిత్స.

శ్లో॥ ఆసురీహింగుసంసిక్తంకాంజికేనావలోడితం । గర్భాశయే
మృతంగర్భంపాతయేత్పానయోగతః॥

తా॥ గర్భాశయమునందు, శిశువుమృతిజెందెనేని, నల్లఆవాలు, యింగువ వీటినిచూర్ణముజేసి, కాంజికమునందునూరి, స్త్రీకి, పుచ్చుకొనిన, మృతమైనశిశువుబయలువెడలు.

మూఢగర్భచికిత్స.

శ్లో॥ పఠాపాకలశీఫాలేపఃస్థిరామూలకృతోథవా । నాభివస్తిభ
గాద్యేషుమూఢగర్భాపకర్షణః॥

తా॥ పాలసాచెట్టుయొక్కవేరుగాని, లేక, ముయ్యాకుపొన్నవేరుగాని, ఉదకముతోనూరి, పొత్తికడుపు, నాభి, భగము, వీట్లయందు లేపముజేసిన, మూఢగర్భముబయలువెడలు.

ప్రసవించినస్త్రీకిమావిపడకపోయినట్లైతె దానివలన కలిగెడివుపద్రవములు.

శ్లో॥ ప్రసూతాయానపతితా జఠరాత్తుజరాయది తదాసాకురు
తేశూలమాధ్మానంవహ్నిమందతాం॥

తా॥ స్త్రీప్రసవించు కాలమునందు, ఉదరమువలన జరాయు (అనగా మావి) బయలువెడలకపోయెనేని, అది, యుదరమునందు, శూల, ఆధ్మానము, అగ్నిమాంద్యము, వీట్లనుజనింపజేయు.

వాటికిచికిత్స.

శ్లో॥ కేశవేష్టితయాంగుళ్యాతస్యాఃకంఠంప్రఘర్షయేత్ । నిర్మోక
కటుకాలాబుకృతంవైధునసర్షపైః । చూర్ణితైఃకటుతైలాక్తై
ర్ధూపయేదభితోభగం॥

తా॥ కేశములను,చేతివ్రేళ్లకుచుట్టుకొని, స్త్రీయొక్కనోటియందుఘర్షణచేసిన, లేక, పాముకుసుము, చేదుసొరతుంగముతైలు, తెల్లఆవాలు, వీటినిచూర్ణముచేసి, ఆవనూనెతోకలిపి, భగమునకు, ధూపమువేసిన, ఆజరాయువుబయలువెడలు.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ లాంగలీమూలకల్కేనపాణిపాదతలానిహి। ప్రలింపేత్సూతి
కాయోషిదపరాపాతనాయవై॥

తా॥ నీటిపిప్పలివేళ్లు వుదకముతోనూరి కల్కముజేసి, ప్రసూతిస్త్రీయొ
క్కపాదములకు, హస్తములకు, లేపముజేసిన, ఆమావిబయలువెడలు.

మూడవచికిత్స.

శ్లో॥ హస్తంఛిన్ననఖంస్నిగ్ధం సూతాయోనౌశనైఃక్షిపేత్। అప
రాంతేనహస్తేనజనయిత్రీవినిర్హరేత్॥

తా॥ హస్తమునందుండు, గోళ్లనుతీసి, తైలమునుపూసికొని, ప్రసవించిన
స్త్రీయొక్కయోనియందు, తిన్నగప్రవేశింపజేసి, ఆమావిని తీసివేయవలయు.

యోనిగాయమునకుచికిత్స.

శ్లో॥ తుంబీపత్రంతథాలోధ్రంసమభాగంతుపేషయేత్। తేనలేపో
భగేకార్యఃశీఘ్రంస్యాద్యోనిరక్షతా॥

తా॥ సొరాకు, లొద్దుగపట్ట, ఇవిఉదకముచేనూరి, యోనికి, లేపనము
జేసిన, ప్రసవకాలమునందు, జనించిన గాయములు మానును.

యోనిసంకుచితచికిత్స.

శ్లో॥ పలాశోదుంబరఫలంతిలతైలసమన్వితం। యోనౌప్రలిప్తంమ
ధునాగాఢీకారకముత్తమం॥

తా॥ మోదుగవిత్తులు, అత్తిపండ్లు,వీటినినూరి తిలతైలమునందుకలిపి, యో
నికిలేపముజేసిన, ప్రసవించినస్త్రీయొక్కయోని సంకుచితమగును.

మక్కల్లనిదానము.

శ్లో॥ పృధివ్యాంపతితేవత్సేయోనౌపీడనమిష్యతే । అప్రవేశోయ
థావాయోస్తథాసంరక్షణక్రియా। వాయుఃప్రకుపితఃకుర్యా
త్సంరుధ్య రుధిరంచ్యుతం । ప్రసూతాయాహృచ్ఛిరోబస్తి
శూలంమక్కల్లసంజ్ఞితం॥

తా॥ స్త్రీ, ప్రసవించినతక్షణమే, యోనిని, బాగుగ, పిసికి, ఆయోనియం
దు, బాహ్యవాయువు, ప్రవేశించనటుల, వస్త్రాదులచేబంధించిసంరక్షణచేయవల
యు, అటులచేయకపోయెనేని, యోనిగతవాయువు, ప్రకుపితమై, స్రవించుసృ
ష్టి, రజస్సునునిరోధించి, స్త్రీయొక్క, హృదయము, శిరస్సు, పొత్తికడుపు, వీటి
యందు, మక్కల్లమను శూలనుజనింపజేయు.

మక్కల్లచికిత్స.

శ్లో॥ సంచూర్ణితంయవక్షారంపిబేత్కోష్ణేనవారిణా। సర్పిషావా
పిబేన్నారీమక్కల్లస్యనివృత్తయే॥

తా॥ మక్కల్లవాయువుజనించెనేని, యవక్షారమును,చూర్ణముచేసి, ఉష్ణో
దకముతోగాని నెయ్యితోగాని, పానముజేసిన, అదినివర్తియగు.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ పిప్పలీపిప్పలీమూలంమరీచంగజపిప్పలి। నాగరంచిత్రకంచవ్యం
రేణుకైలాజమోదికా । సర్షపోహింగుభార్గీచపాఠేంద్రయ
వజీరకాః । మహానింబశ్చమూర్వాచవిషాతిక్తావిడంగకం। పి
ప్పల్యాదిగణోహ్యేషఃకఫమారుతనాశనః । గుల్మశూలజ్వర
హారోదీపనశ్చామపాచనః । క్వాదమేషాంపిబేన్నారీ లవణే
నసమన్వితం । మక్కల్లశూలగుల్మఘ్నంకఫానిలహరంపరం॥

తా॥ పిప్పళ్లు, మోడి, మిరియాలు, ఏనుగపిప్పళ్లు, సొంఠి, చిత్రమూల
ము, చవ్యము రేణుకబీజము లవంగపట్ట, వోమము, ఆవాలు, వేల్చినయింగువ,
గంటుభారంగి, అగలుశొంఠి, కొడిశపాలవిత్తులు, జీలకర్ర, తురకవేప, చాగ,
అతివస, కటుకరోహిణి, వాయువిడంగములు, ఇవి, పిప్పల్యాదిగణము, దీనిక
షాయముబెట్టి వుప్పువైచిపుచ్చుకొనిన, కఫరోగము, వాతరోగము, గుల్మము,
శూల, జ్వరము, మక్కల్లశూల, ఇవినివర్తించుటయేగాక, అగ్నిదీపనము, ఆమ
పాచనము, వీటినికలుగంజేయు.

మూడవచికిత్స.

శ్లో॥ త్రికటుకచాతుర్జాతకకుస్తుంబరిచూర్ణసంయుక్తం। ఖాదేద్గు
డంపురాణంనిత్యంనారీమక్కల్లదళనాయ॥

తా॥ శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు, దాల్చిన్ని, లవంగపత్రి, నాగకేసరములు, యేలకులు, ధనియాలు, వీటినిచూర్ణముచేసి పాతబెల్లముతోమిశ్రమముజేసి, స్త్రీ, భక్షించిన, మక్కల్లశూలనివర్తించు.

నాలవచికిత్స.

శ్లో॥ హింగుశుద్ధంససర్పిష్కంభుక్తంమక్కల్లశూలనుత్॥

తా॥ పొంగించినయింగువ, నేతితోచేర్చి స్త్రీ, పుచ్చుకొనిన మక్కల్లశూల నివర్తించు.

గర్భిణీస్త్రీకి వర్జ్యావర్జ్యములు.

శ్లో॥ ప్రసూతాయుక్తమాహారంవిహారంచసమాచరేత్ । వ్యా
యామంమైధునంక్రోధంశీతశేవాంచవర్జయేత్॥

తా॥ ప్రసవించిన స్త్రీ, పథ్యకరమైన ఆహారము, యుక్తవిహారము ఇవిజేయవలయు, దూరదేశసంచారము, మైథునము, కోపము, శీతపదార్థము వీటిని సేవించుట వర్జించవలయు.

మిథ్యాచారవర్జన.

శ్లో॥ మిథ్యాచారాత్సూతికాయాయోవ్యాధిరుపజాయతే । సకృ
చ్ఛ్రసాధ్యోవాసాధ్యోభవేత్తత్పథ్యమాచరేత్॥

తా॥ ప్రసవించినస్త్రీ, (మిథ్యాచారము) అనగా, అపథ్యసేవ, వ్యాయామము, మైథునము, కోపము ఇత్యాదులును జేయుటవలన, రోగము, జనించెనేని, అది, కృఛ్రసాధ్యము, లేక, అసాధ్యముగ గానియుండుగాన, మిథ్యాచారములను, వర్జించవలయు.

గర్భోత్పత్తిక్రమము.

శ్లో॥ వామనాడ్యాంభవేత్కన్యాదక్షిణేపుత్రసిశ్చయః । రక్తాధికే
భవేత్కన్యాపుత్రశ్శుక్రాధికేభవేత్ । శుక్రశోణితసామ్యేనభ
వేద్యోసానపుంసకః॥

తా॥ స్త్రీయొక్కవామనాడియందు, అనగాయెడమప్రక్కయందు, శిశువుచలించెనేని, ఆశిశువు స్త్రీప్రజయనియు కుడిప్రక్కయందుచెలించెనేని, అదిపురుషప్రజయనియు, మఱియును, గర్భోత్పత్తి, కాలమునందు, శుక్రశోణితములలో, శోణితాధిక్యము గలిగెనేని, స్త్రీప్రజయనియు శుక్లాధిక్యము కలిగెనేని, పురుషప్రజయనియు, సమభాగములుగా కలిగెనేని నపుంసకప్రజయని తెలియంగవలయు.

గర్భోత్పత్త్యుపాయము.

శ్లో॥ ఏరండస్యతుబీజానిమాతులుంగస్యచైవహి । సర్పిషాపరిపి
ష్టానిపిబేద్గర్భప్రదానిచ॥

తా॥ గర్భముకలగకనుండునట్టిస్త్రీ, ఆముదపువిత్తులు, మాదీఫలపువిత్తులు, వీటినినూరి, నేతిలోమిళితనుచేసి, పుచ్చుకొనిన గర్భమునుధరించు.

శ్లో॥ తిలతైలదుగ్ధఫాణితదధిఘృతమేకత్రపాణినామథితం । పీతం
సపిప్పలీకంజనయతిపుత్రంపరమంమహిలా॥

తా॥ గర్భిణీస్త్రీ, నువ్వులనూనె, ఆవుపాలు, శర్కర, పెరుగు, నెయ్యి, వీట్లను, నొకపాత్రయందునిచి, మిశ్రమముజేసి, హస్తముతో మథించి, పిప్పలిచూర్ణమువేసి, పుచ్చుకొనిన, స్త్రీకి, పురుషప్రజజనించు.

శ్లో॥ ఏకస్యమాతులుంగస్యబీజానిసకలాన్యపి । ఋత్వంతేదుగ్ధపి
ష్టానిపీత్వాప్నోత్యబలాసుతం॥

తా॥ స్త్రీఋతుస్నానముజేసిన దినమునందు, ఒకమాదీఫలముయొక్కవిత్తులన్నియుసంపూర్ణముగపాలతోనూరి, పుచ్చుకొనిన, పురుషప్రజగలుగు.

శ్లో॥ అశ్వగంధాకషాయేణసిద్ధందుగ్ధంఘృతాన్వితం । ఋతుస్నా
తాంగనాప్రాతఃపీత్వాగర్భందధాతిహి॥

తా॥ స్త్రీ, ఋతుస్నానముజేసినదినమునందు, పెన్నేరుగెడ్డను, కషాయముపెట్టి, అందుపాలువేసి, పాలుమిగులునట్లుకాచి, ఆపాలలో, నెయ్యివేసిపుచ్చుకొనిన, గర్భమునుధరించు.

శ్లో॥ పుష్యోద్ధృతంలక్ష్మణాయామూలందుగ్ధేనకన్యయా । పిష్టంపీ
త్వాఋతుస్నాతాగర్భంధత్తేనసంశయః॥

తా॥ స్త్రీ, ఋతుస్నానముచేసినదినమునందు, పుష్యనక్షత్రమున, లక్ష్మణ యొక్కవేరును, తీసుకవచ్చి, పాలుపోసి, పెండ్లికానికన్యపడుచుచేనూరించి పుచ్చుకొనిన, గర్భమునుధరించు, ఇందుకుసందేహములేదు.

శ్లో॥ క్షీరేణశ్వేతబృహతీమూలంనాసాపుటేపిబేత్ । పుత్రార్థందక్షిణానాసావామయాకన్యకాప్రదా॥

తా॥ స్త్రీ, ఋతుస్నానముజేసిన దినమునందు, తెల్లములకవేళ్లు, పాలతో నూరికుడిముక్కుతో పానముజేసిన, పురుషప్రజయు, లేక, యెడమముక్కుతో పానముజేసిన, స్త్రీప్రజయుగలుగు.

గర్భనివారకక్రియ.

శ్లో॥ పిప్పలివిడంగటంకణసమచూర్ణయాపిబేత్పయసా । ఋతుస
మయేనహితస్యాగర్భః సంజాయతేక్వాపి॥

తా॥ స్త్రీ ఋతుకాలమునందు, పిప్పళ్లు, వాయువిడంగములు, వెలిగారము, వీటిని సమముగచూర్ణముచేసి, పాలలోకలిపి, పుచ్చుకొనిన, యెప్పటికి, గర్భముధరింపదు.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ ఆరనాళపరిపేషితంత్ర్యహం యాజపాకుసుమమత్తిపుష్పిణీ ।
సత్పురాణగుడముష్టిసేవినీసాదధాతినహిగర్భమంగనా॥

తా॥ స్త్రీ, ఋతుకాలమునందు, జాసానిపువ్వును కూటినీళ్లతోనూరి, మూడుదినములు, పానముజేసిన, లేక, పిడికెడుపాతబెల్లమును భక్షించినగర్భముధరించదు.

మూడవచికిత్స.

శ్లో॥ తైలావిలంసైంధవఖండమాదౌనిధాయ రండానిజయోనిమ
ధ్యే । నరేణసార్థంరతిమాతనోతియా సానగర్భంలభతేకదా
చిత్॥

తా॥ గర్భమునందు ఇచ్ఛలేనిస్త్రీ, సైంధవలవణపుతునకను, నూనెలోతడిపి, యోనిమధ్యమునందుంచుకొని పురుషసంపర్కముజేసిన, గర్భముధరించదు.

నాలవచికిత్స.

శ్లో॥ తండులీయకమూలానిపిష్ట్వాతండులవారిణా । ఋత్వంతేతు
త్ర్యహంపీత్వావంధ్యాఃకుర్వంతియోషితః॥

తా॥ స్త్రీఋతుస్నానముజేసినదినముమొదలు, మూడుదినములు, చిర్రికూరయొక్కవేళ్లను, బియ్యపుకడుగుతోనూరి, పానముజేసిన, గొడ్రాలగును.

సూతికారోగనిదానము.

శ్లో॥ అంగమర్దోజ్వరఃకంపఃపిపాసాగురుగాత్రతా । శోథశ్శూ
లాతిసారౌచసూతికారోగలక్షణం । మిథ్యోపచారాత్సంక్లే
శాద్విషమాజీర్ణభోజనాత్ । సూతికాయాశ్చయేరోగాజా
యంతేదారుణాస్తుతే । వాయుఃప్రకుపితఃకుర్యాత్సంరుధ్య
రుధిరంచ్యుతం । సూత్యాసుహృచ్ఛిరోవస్తిశూలంమక్కల్ల
సంజ్ఞికం । జ్వరాతిసారశోథాశ్చశూలానాహాబలక్షయా
త్ । తంద్రారుచిప్రసేకాద్యాః । కఫవాతామయోద్భవాః।
కృచ్ఛ్రసాధ్యాహితేరోగాఃక్షీణమాంసబలాగ్నితః । తేసర్వే
సూతికానామ్నారోగాస్తేచాప్యుపద్రవాః॥

తా॥ వొడలునొప్పులు, జ్వరము, వణుకు, దప్పి, శరీరముబరువుగనుండుట, వాపు, శూల, అతిసారము ఇవిగలిగెనేని యదిసూతికారోగలక్షణమని, యెరుంగవలయు, మఱియు, సూతికాస్త్రీలకు, జేయందగిన ఉపచారములు, అన్యథాజేయుట, క్లేశము, అజీర్ణభోజనము, వీట్లవలన, వాయువు ప్రకోపించి, రక్తస్రావమును, నిరోధించి, హృదయము, శిరస్సు, పొత్తికడుపు, వీట్లయందు, మక్కల్లశూలను, జనింపజేయుటయేగాక, అతిసారము, వాపు, శూల, ఆనాహము, తంద్రా, అరుచి, చమట, కఫవాతమువలన గలిగెడురోగములు, ఇవి జనించి వాటిచే మాంసక్షయను, బలక్షయము, మందాగ్నిత్వము, వీట్లచే, కృచ్ఛ్రసాధ్యములగుచున్నవి, ఇవే సూతికారోగములనంబడు.

బాలింతరోగమునకుసామాన్యచికిత్స.

శ్లో॥ సూతికారోగశాంత్యర్థంకుర్యాద్వాతహరీంక్రియాం॥

తా॥ పైజెప్పంబడిన సూతిగారోగమును, శమింపంజేయుటకై, సామాన్యముగ వాతహరమైన క్రియలుజేయవలయు.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ దశమూలకృతంక్వాథంకోష్ణందద్యాద్ఘృతాన్వితం॥

తా॥ దశమూలములయొక్క కషాయము, కొంచము ఉష్ణముగనుండునపుడు, ఆవునెయ్యివైచి, పుచ్చుకొనిన, సూతికారోగమునివర్తించు.

మూడవచికిత్స.

శ్లో॥ అమృతానాగరసహచరభద్రోత్కటపంచమూలకంజలదః।
శృతశీతంమధుయుక్తంశమయత్యచిరేణసూతికాతంకం॥

తా॥ మరియు, తిప్పతీగె, శొంఠి, పచ్చములుగోరింట, సుగంధపాలలేక, నీలి, లవంగపట్ట, పంచమూలములు, తుంగముస్తెలు వీటిని కషాయముపెట్టి, చల్లార్చి, తేనెవేసిపుచ్చుకొనిన, సూతికారోగమునివర్తించు.

నాలవచికిత్స.

శ్లో॥ దేవదారువచాకుష్టంపిప్పలీవిశ్వభేషజం। కట్ఫలంముస్తభూ
నింబతిక్తాధాన్యంహరీతకీ। గజకృష్ణాచదుస్పర్శా గోక్షీరం
ధన్వయాసకం। బృహత్యతివిషాచ్ఛిన్నాకర్కటంకృష్ణజీరకం।
సమభాగాన్వితైరేతైః సింధూరామఠసంయుతైః। క్వాథమ
ష్టావశేషంతుప్రసూతాంపాయయేత్స్త్రియం। శూలకాస
జ్వరశ్వాసమూర్ఛాకంపశిరోర్తిభిః। యుక్తంప్రలాపతృట్
దాహతంద్రాతీసారవాంతిభిః। నిహంతిసూతికారోగంవాత
పిత్తకఫాన్వితం॥

తా॥ దేవదారు, వస, కోష్ఠము, పిప్పళ్లు, శొంఠీ, కాయఫలము, తుంగముస్తెలు, సీమనేలవేము, కటుకరోహిణి, ధనియాలు, కరక్కాయలు, గజపిప్ప

లి, పల్లేరు, దూలగొండి, చిన్నములక, అతివస, తిప్పతీగ, నల్లచెరుకు, నల్లజీలకఱ్ఱ, వీటిని, సమభాగములుగవేసి కషాయముజెట్టి, అష్టమాంశముదించుకొని, పేల్చినయింగువ, సైంధవలవణము, ఇవివేసి బాలింతపుచ్చుకొనిన, వాతాదిదోషములవలన జనించిన, శూల, దగ్గు, జ్వరము, శ్వాస, మూర్ఛ, వణకు, తలపోటు, ప్రలాపము,దప్పి, తాపము, ఆలస్యము, అతిసారము, వాంతి, ఇవిమానుటయేగాక, త్రిదోషాత్మకమైన వుపద్రవములు సగామానును.

అయిదవచికిత్స.

శ్లో॥ సహచరకులిత్థపుష్కరదారువేతసః క్వాథః। పీతఃసహింగు
లవణఃశమయతిశూలజ్వరౌసూత్యాః॥

తా॥ పచ్చములుగోరింట, వులవలు, ఆముదపువేరు, దేవదారు, ప్రబ్బలి, వీట్లనుకషాయముజెట్టి, ఇంగువ, లవణమువేశి, బాలింతస్త్రీ, పుచ్చుకొనిన, శూల, జ్వరము, ఇవినివర్తించు.

ఆరవచికిత్స.

శ్లో॥ పంచమూలస్యవాక్వాథంతప్తలోహేనసంగతం। సూతికా
రోగనాశాయపిబేద్వాససితాంసురాం॥

తా॥ పంచమూలములను కషాయముజెట్టి, ఇనుమునుకాచి ఆకషాయమునందువైచి, ఆకషాయమును, బాలింతపుచ్చుకొనిన, సూతికా రోగములు, నివర్తించు.

యేడవచికిత్స.

శ్లో॥ పిప్పలీపిప్పలీమూలంచవ్యంశుంఠీయవానికా। జీరకేద్వేహరి
ద్రేచబిడసౌవర్చలంతథా। ఏతైరేవౌషధైఃపిష్టైఃరారనాలం
విపాచయేత్। ఆమవాతహరంవృష్యంకఫఘ్నంవహ్నిదీపనం।
వజ్రకంకాంజికంనామస్త్రీణామగ్నివివర్ధనం। సూతికారోగ
శమనంశూలఘ్నంక్షీరవర్ధనం॥

తా॥ పిప్పళ్లు, మోడి, చవ్యము, శుంఠీ, ఓమము, నల్లజీలకఱ్ఱ, శుద్ధజీలకఱ్ఱ, మానిపసపు, పసపు, బిడాలవణము, సౌవర్చలవణము, వీటిని పుల్లనిక

లితోనూరి, వుడికించి, పుచ్చుకొనిన, ఆమవాతమునివర్తించుటయేగాక, వీర్యవృ
ద్ధికరముగనుండును. మఱియు, కఫమునుపోగొట్టి, వహ్నిదీపనమును గలుగంజేయు
మఱియు, ప్రసవించినస్త్రీలకు వహ్నిదీపనమునుకలుగంజేసి, సకలమైనసూతికా
రోగనములు, శూల వీటినిపోగొట్టి, క్షీరవృద్ధినిగలుగంజేయు, ఇదియ - వజ్రకాం
జికమనుఔషధము.

యోనిమిదవచికిత్స.

శ్లో॥ వాతవ్యాధివిధానేనసూతికాంసముపాచరేత్ । జలౌకాభి
ర్హరేద్రక్తంవస్తినాచోపనాహయేత్॥

తా॥ మఱియు, వాతవ్యాధికి యేవుపచారములుజేయందగునో అట్టివుప
చారములచే, సూతికాస్త్రీకికలిగినజాడ్యములకు, వుపచరించవలయు, మఱియు,
వాతరక్తము, కలిగియుండెనేని, జలగలనంటించి, రక్తముతీయుటయేగాక, పొత్తి
కడుపుమెంపు, వొత్తడము మొదలగు వస్తికర్మచేయవలయు.

సూతికావాయువులకుపంచజీరకావలేహము.

శ్లో॥ జీరకంసహజీరశ్చశతపుష్పాద్వయంతథా।యవానీచాజమో
దాచధాన్యకంమేథికాపిచ । శుంఠీకృష్ణాకణామూలం చిత్ర
కంహపుషాపిచ । విదారీఫలచూర్ణంచకుష్ఠకంపిల్లకంతథా
ఏతానిపలమాత్రాణిగుడంపలశతంమతం। క్షీరప్రస్థద్వయం
దద్యాత్సర్పిషఃకుడవోగతః। పంచజీరకపాకోయంప్రసూతా
యాంప్రశస్యతే । యుజ్యతేసూతికారోగేయోనిరోగేజ్వరే
క్షయే। కాసేశ్వాసేపాండురోగేకార్శ్యేవాతామయేషుచ॥

తా॥ జీలకర్ర, షహజీర, చిన్నసోపు, పెద్దసోపు, వోమము, అజామో
దము, ధనియాలు, మెంతులు, శుంఠీ, పిప్పళ్లు, మోడి, చిత్రమూలము తెల్లనేల
గుమ్ముడుచూర్ణము, కోష్ఠు, కంపిల్లకము, వీట్లను, దినుసు - ౧- కి - వొకపల
మువంతునచూర్ణముచేసి (౧౦౦) పలములబెల్లము, రెండుప్రస్థములు ఆవుపాలు,
నెయ్యికుడవము వొకటి, వీటిని, లేహపక్వముగావండి దించుకొని, సూతికా
స్త్రీ, పూటకు తులమువంతున, భక్షించిన, సకలమైన సూతికావాయువులు,
నివర్తించు.

సూతికాస్త్రీకినాగరఖండము.

శ్లో॥ ఆజ్యస్యాంజలియుగ్మపత్రపయసఃప్రస్థద్వయంఖండతః । పం
చాశత్పలమత్రచూర్ణితమథప్రక్షిప్యతేనాగరం । ప్రస్థార్ధంకు
డవద్వివాచ్యవిధినాముష్టిత్రయంధాన్యకాత్ । మిశ్యాఃపం
చపలంపలంక్రిమిరిపోసాజాజిజీరాదపి । వ్యోషాంబోధదలో
రగేంద్రసుమనఃసద్రావిడానాంపలం । పక్వంనాగరఖండసం
జ్ఞకమిదంసౌభాగ్యదంయోషితాం। తృట్ఛర్దిజ్వరదాహశోష
శమనంసశ్వాసకాసాపహం।ప్లీహవ్యాధివినాశనంక్రిమిహరం
మదాగ్నిసందీపనం॥

తా॥ నెయ్యితులములు, ౩౨ - ఆవుపాలు, తు - ౫౧౨ - చక్కెర, తు-
౨౦౦ - వీటిని - పాగుపట్టుకొని, అందులో, ఇన్నూరుతులములశొంఠి, చూర్ణ
ము వేశి, బాగుగకలియబెట్టి, అందు; ధనియాలు తులములు - ౧౨ - పెద్దసోపు,
తులములు - ౨౦, వాయువిడంగములు, తు - ౪, వోమము, తు - ౪, జీలకర్ర,
తు - ౪, శొంఠి, తు - ౪, పిప్పళ్లు, తు - ౪, మిరియాలు, తు - ౪, తుంగ
గడ్డలు, తు - ౪, లవంగపత్రి, తు - ౪, నాగకేసరములు, తు - ౪, సన్నయేల
కులు, తు - ౪, వీట్లనుచూర్ణముచేసి, పై, పాగులోవైచి, లేహపక్వముగదించు
కొనిన దీనిని, నాగరఖండమనియును వచించెదరు, ఈఖండమును, సూతికాస్త్రీ
లు, పుచ్చుకొనిన, దప్పి, వాంతి, జ్వరము, శోష, దగ్గు, ప్లీహ, గుల్మము, క్రిమి,
మఱియు, మందాగ్ని వీటినిపోగొట్టును.

సూతికకునాగరాదిలేహము.

శ్లో॥ నాగరస్యపలాన్యష్టౌఘృతస్యపలవింశతిః । క్షీరాఢకేనసం
యుక్తంఖండస్యార్ధతులాంపచేత్ । శతాహ్వాజీరకవ్యోష
త్రిసుగంధియవానికాః । కారవీజీరశీచవ్యాగ్నిముస్తానాంచప
లంపలం। లేహీభూతమిదంసిద్ధంఘృతభాండేనిధాపయేత్।
తద్యథాగ్నిబలాభుంజేత్సూతికాతువిశేషతః । బల్యంవర్ణ్యం
తథావృష్యంచవలీపలితనాశనం। వయసఃస్థాపనంహృద్యంమం

దాగ్నేర్దీపనంపరం । ఆమవాతప్రశమనంసౌభాగ్యకరముత్త
మం । మక్కల్లశూలశమనంసూతికారోగనాశనం॥

తా॥ ఆవునెయ్యి, తు - ౪౦ - ఆవుపాలు, తు - ౨౫౬ - కలకండ, తు-౨౦౦ - వీటిని పాకముపెట్టి, శొంఠిచూర్ణము, తు - ౩౨ - వైచి, కలియబెట్టి, పిదప, నల్లగడ్డ, జీలకర్ర, శొంఠి, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, లవంగపట్ట, ఏలకులు, లవంగపత్రి, వోమము, పెద్దసోపు, బాలింతసోపు, చవ్యము, చిత్రమూలము, తుంగముస్తెలు, ఇవి - ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ, ౪ - తులములవంతున, చూర్ణము చేసి, పై - పాకములోవైచి, లేహపక్వముగావండి, దించుకొని, నేతితోమాగినకుండయందునించి, అగ్నిపుష్టినెరిగి బాలింతపుచ్చుకొనిన బలము, వర్ణము, పుష్టియు, గలుగుటయగాక, సమస్తమైనసూతికావాయువు మొదలగువాటిని దొలగంజేయు.

సూతికాపథ్యక్రమము.

శ్లో॥ సర్వతఃపరిశుద్ధాస్యాత్స్నిగ్ధపథ్యాల్పభోజనా। స్వేదాభ్యం
గపరానిత్యంభవేన్మాసమతంద్రితా॥

తా॥ ఈరీతిని ప్రసూతస్త్రీ, ఈఔషధసేవజేయుటయేగాక, సర్వాంశములలో, పరిశుద్ధురాలుగను, పథ్యముగ, అల్పభోజనము, చెమటవడియునటులంజేయుట, అభ్యంగనము, ఇవిక్రమముగ, వొకమాసపరియంతము జేయుచుండవలయు.

హీనసూతికాలక్షణము.

శ్లో॥ ప్రసూతాసార్ధమాసాంతేదృష్టేవాపునరార్తవే। సూతికా
నామహీనాస్యాదితిధన్వంతరేర్మతం॥

తా॥ బాలింత, వొకటిన్నరనెలఅయినపిదప, రజస్వలయ్యేనేని, అది, హీనసూతికయైనదని ఎఱుంగవలయు నిదిధన్వంతరియొక్కమతము.

ఉపచారకాలనియమము.

శ్లో॥ ఉపద్రవైర్విశుద్ధాంచవిజ్ఞాయవరవర్ణినీం। ఊర్ధ్వంచతుర్భ్యో
మాసేభ్యఃపరిహారంవిసర్జయేత్॥

తా॥ ఇటులచికిత్సచే, బాలింతకు, రోగమునివర్తించి, విశుద్ధురాలైనదని, యెరింగి, పిదపనాలుగుమాసములయ్యేవరకు చికిత్సనుమానితగుపాటివుపచారముచేయవలయు.

స్తనరోగనిదానము.

శ్లో॥ సక్షీరావాప్యదుగ్ధావాదోషఃప్రాప్యస్తనౌస్త్రియః। ప్రదు
ష్యమాంసరుధిరే స్తనరోగాయకల్పతే। పంచానామపితే
షాంహిరక్తజంవిద్రధింవినా। లక్షణానిసమానాని బాహ్యా
విద్రధిలక్షణైః॥

తా॥ క్షీరముతోయుక్తములైనను లేక, క్షీరహీనములయినను, స్త్రీస్తనములయందు, వాతాదిదోషంబులుప్రకోపించి, మాంసరక్తంబులను, చేర్చి, వాతపిత్తశ్లేష్మ ఆగంతుక, సన్నిపాతాత్మకరోగంబులను, జనింపంజేయు వాటిలక్షణంబులు, రక్తవిద్రధితప్ప ఇతర బాహ్యవిద్రధులయందు, జెప్పంబడిన లక్షణంబులే వీటికిని యెఱుంగవలయు.

స్తనరోగచికిత్స.

శ్లో॥ లేపోవిశాలమూలేనహంతిపీడాంస్తనోత్థితాం। వనకార్పాసి
కేక్ష్వాకుమూలంసౌవీరకేనవా॥

తా॥ వెర్రిపుచ్చవేరుచాది లేపముచేసిన, లేక అడవిప్రత్తి, చేదుసొరవేరు, ఇవి, గోధుమలకాంజిలోగానినూరి, లేపముచేసిన స్తనములయందుజనించిన, పీడతొలగు.

స్తన్యవాతరోగచికిత్స॥

శ్లో॥ జాతేవాతాత్మకేస్తన్యేదశమూలంత్ర్యహంపిబేత్ । వాత
వ్యాధిహరంసర్పిఃపీత్వామృదువిరేచయేత్॥

తా॥ వాతవ్యాధివలన, స్తన్యముదుష్టమైయ్యేనేని, దశమూలకషాయము, మూడుదినములు, పుచ్చుకొనిన, లేక, వాతహరమగు ఘృతమునుసేవించినను, లేక, చులకనగ, విరేచనమునకు పుచ్చుకొనినను అదినివర్తియగు.

స్తనములయందుగలిగెడివాపులకుచికిత్స.

శ్లో॥ శోఫం స్తనోత్థితమవేక్ష్యభిషగ్విదధ్యా। ద్విద్రధావభిహితం
బహుధావిధానం । ఆమేవిదహ్యతిత థైవగతేచపాకంయ
స్యాస్తనౌసతతమేవచనిర్హృహీతౌ॥

తా॥ వాత, పిత్త, శ్లేష్మాదులవలన, స్త్రీ, స్తనములయందువాపుకలిగి; అదిపండక, తాపముకలిగి వ్రణములుజనించెనేని, విద్రధియందు జెప్పంబడిన నానావిధచికిత్సలు చేయవలయు.

స్తనములుదృఢపడుటకుచికిత్స.

శ్లో॥ శ్రీపర్ణీరసకల్కాభ్యాంతైలంసిద్ధంతిలోద్భవం । తత్తైలంతూ
లకేనాస్య స్తనస్యోపరిధారయేత్। పాతితావుత్థితౌస్త్రీణాం
భవేతాంతేపయోధరౌ। గజకుంభసమాకారావుత్పన్నౌ స్త
నమండలౌ॥

తా॥ కూరసెల్లి, అండుగ, వీటియొక్క, కల్కములో, నువ్వులనూనెవైచి, తైలపక్వముగకాచి, నాతైలముచునందు, ప్రత్తినితడిపి, స్తనముమీదకట్టిన నవిగట్టిపడును.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ జలేనాగబలామూలంపిష్ట్వామర్దనమాచరేత్। కఠినంపీనతుం
గాఢ్యంభవతి స్తనమండలం॥

తా॥ చిట్టాముట్టి, నీటితోనూరి, స్తనములకులేపముజేసి రుద్దిన స్తనములు, పుష్టమును, కఠినములగు.

మూడవచికిత్స.

శ్లో॥ సపద్మబీజాసితయాభక్షితంపయవారిణా।దృఢంస్త్రీణాంస్త
నద్వంద్వంమాసేనకురుతేకిలా॥

తా॥ తామరకాయలు, పాలయందునూరి, శర్కరచేర్చి, వాకమాసము పుచ్చుకొనిన స్తనములుఘట్టిపడును.

వాతాదులవలనదూషితమైన స్తన్యలక్షణము.

శ్లో॥ కషాయంసలిలప్లావి స్తన్యంమారుతదూషితం । కట్వమ్లలవ
ణంపీతరాజమత్పిత్తసంజ్ఞితం।కఫదుష్టంఘనంతోయేనిమజ్జతిసు
పిచ్ఛిలం। ద్విలింగంద్వంద్వజంవింద్యాత్సర్వలింగంత్రిదోషజం॥

తా॥ (స్తన్యముఅనగా)చనుపాలు,వగరుగను, ఉదకముపైతేలునదిగనుండెనేని, అది, వాతదోషదూషితమనియు, కారముగను, పులుసుగను, ఉప్పగను ఉండుటయెగాక దానిపై, పసుపురేఖలు కనుబడెనేని,అది,పిత్తదూషితమనియు, బరువుగను, బంకగనుఉండుటయెగాక నీటియందువేశిన,నదిమునిగెనేని, కఫదుష్టమనియు, ద్విదోషలక్షణములు కనుబడెనేని, నదిద్వంద్వదోషమనియు, అనేకదోషములుకనుపడెనేనిఅది సన్నిపాతదుష్టమనిబరంగు.

నిర్దుష్టమైన స్తన్యలక్షణము.

శ్లో॥ అదుష్టంచాంబునిక్షిప్తంఏకీభవతిపాండురం। మధురంచవివ
ర్ణంచతత్ప్రసన్నంవినిర్దిశేత్॥

తా॥ స్తన్యమునీటియందువేశిన, ఆనీటితోకలిసి, వివర్ణముగనుండక, తెలుపువర్ణముగలదిగనుండెనేని, అది, నిర్దుష్టమని యెఱుంగవలయు.

పిత్తదుష్టస్తన్యచికిత్స.

శ్లో॥ పిత్తదుష్టేమృతాభీరుపటోలంనింబచందనం। ధాత్రీకుమార
శ్చపిబేత్క్వాథయిత్వాసశర్కరం॥

తా॥ స్తన్యము, పిత్తదుష్టమైయ్యేనేని, తిప్పతీగె, శతావరి, చేదుపొట్ల, వేప, చందనము, ఇవి, కషాయముబెట్టి, శర్కర, వైచి, తల్లి, బాలుడు, వీరిరువురు, పానముజేసిన, అదినివర్తియగు.

కఫదుష్టస్తన్యచికిత్స.

శ్లో॥ కఫదుష్టేఘృతంపేయంయష్టీసైంధవసంయుతం । రామఫ
ల్లైః స్తనౌలింపేచ్ఛిశూశ్చదశనచ్ఛదౌ । సుఖమేవంవమేద్బా
లఃకఫకోపశ్చశామ్యతి॥

10

తా॥ స్తన్యము కఫదుష్టమైనను, అతిమధురము, సైంధవలవణము, వీటిని చూర్ణముజేసి, తేనెవైచిపుచ్చుకొనినను, లేక, అశోకపుష్పములు, నూరి, స్తన్యమునకు, బాలుని పెదవులకు, దంతములకు, వీటికిలేపముజేసిన, జక్కగవను నంబై, స్తన్యదోషమువలనజనించిన జాడ్యముసగానివర్తియగు.

ద్వంద్వజ స్తన్యచికిత్స.

శ్లో॥ ద్వంద్వదుష్టంహియోగాభ్యాంపూర్వోక్తాభ్యాంవిశోధయేత్॥

తా॥ రెండుదోషములవలన స్తన్యముదుష్టమయ్యేనేని, పూర్వోక్తయోగములను, కని, ద్వంద్వచికిత్స జేయవలయు.

త్రిదోష స్తన్యచికిత్స.

శ్లో॥ స్తన్యేత్రిదోషసందుష్టేశకృదామంజలోపమం । నానావర్ణ
బుజంచార్థంవిబద్ధముపవేశ్యతే॥

తా॥ త్రిదోషమువలన, జనించిన, స్తన్యముదుష్టమైయ్యేనేని, నాపాలను పానముజేసినశిశువు, నీళ్లవలె, ఆమయుక్తమై, అనేకవర్ణములై కొంచెముగట్టివై, కడుపునులిమినులిమి మలమువిడుచును.

స్తన్యచికిత్స.

శ్లో॥ పాఠామూర్వాచభూనింబదారుశుంఠీకలింగకా।సారివానత
తిక్తాఖ్యాస్తత స్తన్యవిశోధనః॥

తా॥ అగళుశొంఠి, చాగ, సీమనేలవేము, దేవదారు, శుంఠీ, కోడిశపాలవిత్తులు, సుగంధపాలవేరు, గ్రంధితగరము, కటుకరోహిణీ, వీటినికషాయము పెట్టి, పుచ్చుకొనిన, స్తన్యదోషమునివర్తియగు.

స్తన్యజననవిధి.

శ్లో॥ భూమికూష్మాండమూలస్యక్షీరపిష్టస్యయారసం। పిబేత్సశ
ర్కరంతస్యాఃక్షీరంబహువివర్ధతే॥

తా॥ నేలగుమ్ముడువేరు, పాలలోనూరి రసమునుపిండి, అందుశర్కరవైచి, పుచ్చుకొనిన, స్త్రీకి, స్తన్యవృద్ధియగు.

రెండవచికిత్స.

శ్లో॥ శతావరీక్షీరపిష్టాపీతా స్తన్యవివర్ధినీ । కవోష్ణంకణయాపీతం
క్షీరంక్షీరవివర్ధనం॥

తా॥ శతావరీ, పాలతోనూరి, పుచ్చుకొనినను, లేక, మందోష్ణమైనపాలలో, పిప్పలిచూర్ణమువేసి పుచ్చుకొనిన, స్త్రీకిక్షీరవృద్ధియగు.

మూడవచికిత్స.

శ్లో॥ వనకార్పాసికేక్షూణాంమూలంసౌవీరకేనవా ।.విదారికం
దంసురయాపిబేద్వా స్తన్యవర్ధనం॥

తా॥ అడవిపత్తివేరు, చెరుకువేరు, వీటినికాంజిలోనూరి, పుచ్చుకొనినను, లేక, నేలగుమ్ముడు చూర్ణము, సురయందునూరి, పుచ్చుకొనినను, స్తన్య వృద్ధిగలుగు.

నాలవచికిత్స.

శ్లో॥ వనకార్పాసికేక్షూణాంమూలంవాపర్పటోద్భవం । విదా
రీంకందసురయాపిబేద్వా స్తన్యవర్ధనం॥

తా॥ అడవిపత్తివేరు, చెరుకువేరు, లేక పర్పాటకము, నేలగుమ్ముడువేరు, వీట్లనుసురయందునూరి, పుచ్చుకొనినను క్షీరవృద్ధియగు.

అయిదవచికిత్స.

శ్లో॥ విదారికందం సురయాపిబేత్ స్తన్యవివర్ధనం । పాఠామూ
ర్వాబ్దభూనింబదారుశుంఠీకలింగకైః।సారివామృతతిక్తాఖ్యైః
క్వాథః స్తన్యవివర్ధనః॥

తా॥ నేలగుమ్ముడు, మద్యముతోనూరిపుచ్చుకొనినను, లేక, అగళుశొంఠి, చాగ, శీమనేలవేము, దేవదారు, శొంఠి, కొడిశపాలవిత్తులు, సుగంధపాలవేరు, తిప్పతీగ, కటుకరోహిణి, వీటిని కషాయముపెట్టిపుచ్చుకొనినను, స్త్రీకి, స్తన్యవృద్ధియగు.

స్తనశోధచికిత్స.

శ్లో॥ పిత్తఘ్నానిసుశీతానిద్రవ్యాణ్యత్రప్రయోజయేత్ । జలౌకాభి
ర్హరేద్రక్తంతస్తనావుపనాహయేత్॥

తా॥ స్తనరోగమునందు, పిత్తనాశకమైన ద్రవ్యములచే, లేపనము మొదలగువాటియందుపయోగపరచవలయు, మఱియు, వాతరక్తాదులయందు జలగలనంటించి రక్తముతీయుటయేగాక, గానుగపిండి కట్టవలయు.

ఆరవచికిత్స.

శ్లో॥ గోధూమచూర్ణతుల్యాఃశాకోటదలనిర్మితోయూషః । భుక్తో
ఘృతసహితోసప్తరాత్రిషుదుగ్ధరః॥

తా॥ గోధుమరవ, అక్రోటుఆకులు, ఇవిసమభాగముగచేర్చి పిసికి, ఆవునేతిలో పూరీలుకాల్చి ఏడుదినములుపుచ్చుకొనిన, స్తన్యవద్ధిగలుగు.

ప్రదరరోగమునందు పథ్యాపథ్యవిచారము.

శ్లో॥ యత్పథ్యంయదపథ్యంచరక్తపిత్తేషుకీర్తితం। ప్రదరేపియథా
దోషంతత్తునారీబుజౌత్యజేత్॥

తా॥ రక్తపిత్తమునందు, పథ్యాపథ్యక్రమంబునుబోలె, వాతపిత్త, శ్లేష్మ, ద్వంద్వసన్నిపాతాదులచేజనించెడి, ప్రదరరోగమునందును పథ్యాపథ్యములని తెలుంగవలయు.

గర్భిణీస్త్రీకిచేయదగినపథ్యము.

శ్లో॥ వాతవ్యాధివతాంపథ్యమపథ్యంచయదీరితం । శాలయఃషష్టి
కాముద్గాగోధూమాలాజసక్తవః । నవనీతంఘృతంక్షీరంరసా
న్నమధుశర్కరాః । పనసంకాదలంధాత్రీద్రాక్షామ్లంస్వాదు
శీతలం । కస్తూరీచందనంమాలాకర్పూరంమధులేపనం । చంద్రి
కాస్నానమభ్యంగోమృదుశయ్యాహిమానిలాః । సంతర్పణం
ప్రియాశ్లేషో విహారాశ్చమనోరమాః । ప్రియంకరంచాన్న
పానంగర్భిణీనాంహితంసదా.

తా॥ వాతవ్యాధియందు, జెప్పంబడిన, పథ్యాపథ్యంబులు, గర్భిణీస్త్రీకిని పథ్యాపథ్యంబులుగ తెలుంగుటయెగాక, అరువది దినములలో పండెడిధాన్యముయొక్కబియ్యము, పెసలు,గోధుమలు, వరిపేలపిండి, వెన్న, నెయ్యి, పాలు, షడ్రసములు, తేనె, శర్కర, పనసపండు, అరటిపండు, ఉసిరికకాయలు, ద్రాక్ష, పుల్లదానిమ్మ, రుచికరమగువస్తువలు, శీతలమగువస్తువలు, వీట్లనుఆహారమునందు పుచ్చుకొనుటయేగాక, కస్తూరీ, చందనము, పుష్పమాలికలు, పచ్చకర్పూరము, మధు, వాసనద్రవ్యముల లేపనము, వెన్నెల, నిత్యస్నానము, అభ్యంజనము, మృదుశయ్యా, చల్లనిగాలి, ఇంద్రియములకు తృప్తికరమగువస్తువలు, ప్రియాలింగనాములు, మనోహరమగువనవిహారాదులు, ప్రియమైనఅన్నపానముళు, ఇవియన్నియు గర్భిణీస్త్రీకి, అత్యంతయిష్టముగాన, ఇష్టమగునపుడు వీట్లనుసగా సేవించవలయు.

అపథ్యములు.

శ్లో॥ స్వేదనంవమనంక్షారంకదన్నంవిషమాసనం । అపథ్యమిదము
ద్దిష్టంగుర్భిణీనాంమహర్షిభిః । సూతికాఖ్యేషురోగేషువాత
శ్లేష్మోద్భవేషుచ।తత్రరోగానుకల్పేనపథ్యాపథ్యానినిర్దిశేత్॥

తా॥ చమటతీయుట, వమనము, కారము, అపథ్యాన్నము, (కదన్నము) విషమనుగు ఆసనముఇవియన్నియు, గర్భిణీస్త్రీ, వర్జించవలయునని, ఋషులువచించెదరు, మఱియు, సుగుణవైద్యుడు, వాత,పిత్త, శ్లేష్మాదులయందు, జనించిన సూతికారోగమునందు, రోగానుగుణ్యముగ పథ్యాపథ్యములనొనర్చవలయు.

ఇతి శ్రీవేంకటదాసాత్మజ జయకృష్ణదాసకృతౌ,
చికిత్సారత్నే - ద్వితీయాశ్వాస,
స్సమాప్తః.

శ్రీ

చికిత్సారత్నము.—తృతీయాశ్వాసము.

బా ల రో గ ని దా న ము.

శ్లో॥ ధాత్ర్యాస్తుగురుభిర్భోజ్యైర్విషమైర్దోషలై స్తథా। దోషా
దేహేప్రకుప్యంతితతః స్తన్యంప్రదుష్యతి॥

తా॥ జడాన్నాదిభక్షణము, విషమాన్నము, దుష్టాన్నభక్షణము, వీటివలన, స్త్రీకి, వాత, పిత్త, శ్లేష్మములు, ప్రకుపితములై, అవి స్తన్యమును వికృతిని జెందించును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ మిథ్యాహారవిహారిణ్యా దుష్టావాతాదయస్త్రియః। దూష
యంతిపయస్తేనజాయంతేవ్యాధయశ్శిశోః॥

తా॥ విరుద్ధాహార, విహారములు, జేయునట్టిస్త్రీయొక్క, వాతాదిదోషంబులు, ప్రకోపించినవై, స్తన్యమునకు, దోషమునుగలుగంజేయు, అట్టిస్తన్యపానము జేయునట్టి, శిశువునకు వ్యాధులుజనించు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ త్రివిధఃకథితోబాలఃక్షీరాన్నోభయవర్తనః। స్వాస్థ్యంతా
భ్యామదుష్టాభ్యాందుష్టాభ్యాంరోగసంభవః॥

తా॥ మఱియు, కేవలక్షీరపానము, స్వల్పముగఅన్నము, లేక, క్షీరము, స్వల్పముఅన్నము, యిటులమూడువిధంబులుగనుండు, అట్టి, క్షీరాన్నములు నిర్దుష్టంబులయ్యేనేని, శిశువు నిరోగియగు, అవి, దుష్టంబులయ్యేనేని రోగముజనించు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ దంతోద్భవశ్చరోగాణాంసర్వేషామేకకారణం।విశేషోజ్వర
విడ్భేదకార్శ్యచ్ఛర్దిశిరోరుజాం। అభిష్యందశ్చశోథశ్చవిసర్ప
శ్చప్రజాయతే॥

తా॥ శిశువులకు, దంతోద్భవకాలమునందు, జ్వరము, భేదులు, చిక్కిపోవడము, సర్వబాలరోగము, వాంతులు, శిరోవ్యథ, అభిష్యందము, వాపు, ఇట్టివిశేషరోగంబులుజనించు.

వాతదుష్టస్తన్యజరోగనిదానము.

శ్లో॥ వాతదుష్టంశిశుః స్తన్యంపిబన్వాతగదాతురః। క్షామఃస్వరకృ
శాంగఃస్యాత్ బద్ధవిణ్మూత్రమారుతః॥

తా॥ వాయువలన దుష్టమైన స్తన్యమును పానముజేసెడి బాలునికి, మిగుల వాతరోగంబులుజనించుటయేగాక, చిక్కిపోవుట, హీనస్వరము, మలమూత్రములు, వాయువుచేబంధించుట, ఇట్టిలక్షణంబులుగలుగు.

పిత్తదుష్టస్తన్యజరోగనిదానము.

శ్లో॥ ఖిన్నోభిన్నమలోబాలఃకామలాపిత్తరోగవాన్। తృష్ణాలు
రుష్ణసర్వాంగఃపిత్తదుష్టంపయఃపిబన్॥

తా॥ పిత్తదుష్టమైన స్తన్యమును,శిశువుపానమునుజేసెనేని, ఖేదము, భేదులు, కామిలా, పిత్తరోగము, దప్పి, శరీరమంతయు ఉష్ణము, ఇవిజనించు.

కఫదుష్టస్తన్యజరోగనిదానము.

శ్లో॥ కఫదుష్టంపిబన్ క్షీరంలాలాలుఃశ్లేష్మరోగవాన్। నిద్రార్దితో
జడఃశూనఃశుక్లాక్షశ్ఛర్దినశ్శిశుః॥

తా॥ కఫదుష్టమైన, స్తన్యమును, శిశువు, పానముజేసెనేని, శ్లేష్మరోగములుజనించుటయేగాక, జొల్లుకారుట, శరీరము జడముగనుండుట, వాపుకలుగుట, కన్నులుపాండువర్ణమై యుబ్బియుండుటయేగాక వాంతులుసగాజనించు.

బాలులకుఅంతర్గతవేదనతెలియుటకై ఉపాయము.

శ్లో॥ శిశో స్తీవ్రామతీవ్రాంచరోదనాల్లక్షయేద్రుజం। స్వయంస్పృ
శేద్భృశందేశంయత్రచస్పర్శనాక్షమః। తత్రవిద్యాద్రుజం
మూర్ధ్నిరుజంచాక్షినిమీలనాత్। కోష్ఠే విబంధవమథు స్తన
దంశాంత్రకూజనైః। ఆధ్మానపృష్టనమనజఠరోన్నమనైరపి।

బస్త్రాగుహ్యేచవిణ్మూత్ర సంగోత్రాసదిగీక్షణైః । స్రోత్రాం
స్యంగానిసంధీంశ్చపశ్యేద్యత్నాన్ముహుర్ముహుః॥

తా॥ వైద్యుడుశిశువులకు జనించెడి మిగులరోగవ్యథ, లేక, వ్యథలేకపోవుట, వీటిని రోదనవిశేషముచే సామాన్యముగకనిపెట్టవలయు, మఱియు, శిశువుయేప్రదేశమును, పలుమారు, స్పృశించుచున్నదో, యేప్రదేశమును, నితరులు స్పృశించినతాకనివ్వకయుండునో అట్టిప్రదేశమందలి, మిగులరోగవ్యథకలదనియు, కన్నులుపలుమారుమూసికొనెనేని, శిరమునందువ్యథకలదనియు, మలమూత్రబంధము, కక్కుట, స్తనముకరుచుట, పేగులయందరుచుట, కడుపుబ్బుట, వీపువంచుట, పలుమారుప్రక్కలెగరవేయుట, ఇట్టిలక్షణములచే, కుక్షియందు రోగవ్యథకలదనియు, భయపడునటుల పలుమారు, దిక్కులు చూచుటచే, పొత్తికడుపు గుహ్యస్థలము, వీటియందు మూత్రావరోధముకలదియని తెలియంగవలయు, గాన, శిశువులయొక్కరోగమును, గనుగొనుటకై పలుమారు, ఇంద్రియద్వారములను, అంగములను, సంధిప్రదేశములను, గనుగొనవలయు.

బాలురపథ్యక్రమము.

శ్లో॥ సర్వంనివార్యతేబాలే స్తన్యంనైవనివార్యతే । మాత్రయాలం
ఘయేద్ధాత్రీంశిరోరేతద్ధిలఘనం॥

తా॥ బాలునికి రోగముజనించెనేని సర్వాపథ్యపదార్థములను వర్జించవలయు, అయినను, స్తన్యపానము నివారణజేయందగదు, లంఘనముజేయునెడ, తల్లి, లేక, దాది, వీరలు, లంఘనముజేయవలయు, ఇదియ, శిశువులకు, లంఘనమనియెఱుగందగు.

శిశువులకుఔషధక్రమము.

శ్లో॥ భైషజ్యంపూర్వముద్దిష్టంమహతాంయజ్జ్వరాదిషు।తదేవకా
ర్యంబాలానాంకింతుదాహాదికంవినా। అగ్నిదాహక్షౌరవమన
విరేచనశిరావ్యధాదికంవినా । మహాకష్టేచోత్పన్నేవమనవి
రేకాద్యపిదద్యాత్॥

తా॥ జ్వరాదులయందువయోవంతులకు, ఏఔషధాదులు, శాస్త్రమునందు నుపదేశించబడియున్నవో, అవే, బాలులకునుపయోగపఱచవలయు, అయినను, అగ్నిదాహము, విరేచనము, శిరావ్యథ, ఇవి, నొనర్చందగదు, అతికష్టసాధ్యరోగమునందు, విరేచనవమనములు ఉపయోగింపందగదు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ విరేకవస్తివమనా దృతేకుర్యాశ్చనాత్యయాత్ । తపేవదో
షమాష్యాశ్చ జ్వరాద్యావ్యాధయశ్చయే । అతస్తదేవభైష
జ్యం మాత్రాత్వస్యకనీయసీ॥

తా॥ బాలురకు, చికిత్సజేయునెడల, విరేచనము, వమనము, వస్తికర్మ, ఇవితప్ప, ఇతరఔషధంబులునివ్వందగు, జ్వరాదిదోషంబులు, మిగులప్రకోపించిన, నావమనవిరేచనాదులును, నొసర్చందగు, మాత్రలనొసంగునెడ, అల్పముగనొసంగవలయు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ రసలోహాదిభైషజ్యంమహతాంయజ్జ్వరాదిషు। యుంజ్యాత్త
దేవబాలానాంతత్రమాత్రాకనీయసీ॥

తా॥ మఱియు, వయోవంతులకు, జ్వరాదులయందు, రసముతోనిర్మించిన ఔషధంబులు లోహాదిభస్మంబులు, నొసంగుచుండంబున, బాలురకును, అల్పముగనొసంగందగు.

బాలునికి మాత్రాప్రమాణము.

శ్లో॥ విడంగఫలమాత్రంతుజాతమాత్రస్యభేషజం । అనేనైవప్ర
మాణేనమాసిమాసిప్రవర్ధయేత్॥

తా॥ బాలుడు, ఉత్పన్నుడైనప్పుడు, వాయువిడంగమంత, ప్రమాణ ఔషధమివ్వవలయు, ఈమానముచేతనే, ప్రతిమాసమునకు హెచ్చించుకొనవలయు.

ఔషధపరిమాణము.

శ్లో॥ ప్రథమేమాసిబాలాయ దేయాభేషజరక్తికా । అవలేహ్యాతు
కర్తవ్యామధుక్షీరసితాఘృతైః । ఏకైకంవర్ధయేత్తావద్యావ

త్సంవత్సరోభవేత్ । తదూర్ధ్వంమాషవృద్ధిస్స్యాద్యావత్షోడశవత్సరాః । గుంజాఃషణ్మాష్యాద్యమాషకాః । అనగా॥

తా॥ అన్యమతము॥ బాలునికి, మొదటిమాసమునందు, ఒకగుంజయెత్తు ఔషధము, తేనె, పాలు, శర్కర, నెయ్యి, వీటితోమిళితముజేసి, యొకసంవత్సరమువరకు, నివ్వవలయు, మఱియు, ప్రతిమాసము, నొక్కొక్క, గురిగింజయెత్తు హెచ్చించవలయు, ఒకసంవత్సరమునకు పిదప, ౧౬ - సంవత్సరములవరకు, ప్రతిసంవత్సరమునకు నొక్కొక్కమాషయెత్తు యెచ్చించవలయు, (మాషమనగా) అయిదుగురిగింజలుయెత్తు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ తతఃస్థిరాభవేత్తావద్యావద్వర్షాణిసప్తతిః । తతోబాలకవన్మాత్రాహ్రాసనీయాశనైశ్శనైః॥

తా॥ పదియారవ సంవత్సరమునకు నియమించినమాత్రయే, డెబ్బదిసంవత్సరములవరకు నివ్వందగు, పిదప, క్రమముగ, తగ్గిస్తూరావలయు.

బాలురకు ౧౬ - సంవత్సరములకుపిదప మాత్రాకషాయాదులప్రమాణము.

శ్లో॥ చూర్ణకల్కావలేహానామియంమాత్రాప్రకీర్తితా । కషాయస్యపునస్స్యేవవిజ్ఞాతవ్యాచతుర్గుణా॥

తా॥ చూర్ణము, కల్కము, అవలేహము, వీటికే, సమానము, జెప్పబడినదేగాని కషాయమునిచ్చునెడ, నాలుగింతలుయివ్వవలయు.

శ్లో॥ క్షీరంయస్యశిశోర్దేయంఔషధంక్షీరసర్పిషా। ధాత్ర్యాస్తుకేవలందేయంనక్షీరేణాపిసర్పిషా। క్షీరాన్నాదస్యపూర్వవత్॥

తా॥ ఏ - బాలుడు, కేవలము స్తన్యమేపానముజేయునో ఆట్టిబాలునికి ఔషధమును పాలు, నెయ్యి, వీటితోనివ్వవలయు, తల్లికి ఔషధము నొసంగునెడల, పాలు నెయ్యి వీటిలోనివ్వందగదు, మఱియు, క్షీరము, అన్నము, కొటిని భక్షించెడి బాలునికిని, పైనొసంగుచందంబుననివ్వందగను.

కుకూణకబాలరోగనిదానము.

శ్లో॥ కుకూణకఃక్షీరదోషాచ్ఛిశూనామేవవర్త్మని। జాయతేతేననేత్రేచకండూరంభస్రవేన్ముహుః। శిశోఃకుర్యాల్లలాటాక్షికూటనాసావిఘర్షణం। శక్తోనార్కప్రభాంద్రష్టుంననేత్రోన్మీలనక్షమః॥

తా॥ శిశువునకుక్షీరదోషమువలన కుకూణకమనురోగముజనించు, అందుచే, కన్నులయందుదురద, పలుమారు, నీరుస్రవించుటయేగాక, కన్నులు, శిరస్సు, ముక్కు, వీటినిసగా, రుద్దుచుండు, మఱియు, నేత్రములు తెరచుటకు అశక్తమై సూర్యకాంతినిసగాజూడనోల్లడు.

కుకూణకబాలరోగచికిత్స.

శ్లో॥ ఫలత్రికంలోధ్రపునర్నవేచసశృంగబేరంబృహతీద్వయంచ।ఆలేపనంశ్లేష్మహరంసుఖోష్ణంకుకూణకేకార్యముదాహరంతి॥

తా॥ కరకతాండ్ర వుసిరికలు, లొద్దుగచెక్క, తెల్లగలిజేరు, అల్లము, చిన్నములుక, పెద్దములుక, వీట్లనునూరి వుడికించి, సుఖోష్ణముగ, శరీరమునకు లేపముజేసిన, అది, శ్లేష్మమునుహరింపజేసి, కుకూణకరోగమునుతొలగంజేయు.

పారిగర్భికనిదానము.

శ్లో॥ మాతుఃకుమారోగర్భిణ్యాస్తన్యంప్రాయఃపిబన్నపి । కాసాగ్నిసాదవమథుతంద్రాకార్శ్యారుచిభ్రమైః । యుజ్యతేకోష్ఠవృద్ధ్యాచతమాహుఃపారిగర్భికం । రోగంపరిభవాఖ్యాంచదద్యాత్తత్రాగ్నిదీపనం । పారిగర్భికరోగేతు యుజ్యాతేవహ్నిదీపనం॥

తా॥ గర్భిణియగుమాతయొక్క, స్తన్యము, బాలుడుపానముజేసిన, దగ్గు, అగ్నిమాంద్యము, వమనము, తంద్రా, కాస, అరుచి, భ్రమ, ఇవి గలుగుటయేగాక, శిశువుయొక్క కడుపుసగా, వృద్ధిగలిగినదిగనుండు, పారిగర్భికము, లేక, పరిభవము, అను, నామద్వయముచే, బరంగు, ఈరోగము తొలుగుటకై, అగ్ని దీపనౌషధము లివ్వందగు.

తాలుపాకనిదానము.

శ్లో॥ తాలుమాంసేకఫఃక్రుద్ధఃకురుతేతాలుకంటకం । తేనతాలు
ప్రదేశస్యానిమ్నతామూర్ధ్నిజాయతే । తాలుపాతస్తనద్వే
షఃకృచ్ఛ్రాత్పానంశకృద్ద్రవం । తృడక్షికంఠాస్యరుజాగ్రీవాదు
ర్ధరతావమిః॥

తా॥ బాలురకు, శ్లేష్మప్రకోపముచే, దవడలయందుమాంసమునందు, తాలుకంటకమను రోగముజనించు, అంగిటియందు పల్లముసగాజనించు, దానిచే, దవడలయందు, కుదుపులు, స్తన్యద్వేషము, ఇంకలిగి, మిగుల కష్టముగ స్తన్యపానము జేయు, నతీయు, దాహముకలిగి, నేత్రములు, గొంతు, ముఖము, వీటియందు గలిగెడినొప్పిచే, మెడనిలవక పోవుటయేగాక, తాగినపాలు, సగాకక్కును.

తాలుపాకచికిత్స.

శ్లో॥ హరీతకీవచాకుష్ఠకల్కంమాక్షికసంయుతం । పీత్వాకుమా
రఃస్తన్యేన ముచ్యతేతాలుకంటకాత్॥

తా॥ కరక్కాయ, వస, చెంగల్వకోష్టు, వీటిని, కల్కముజేసి, అందు, తేనెవేసి చనుపాలయందుకలిపి, తాగించిన, తాలుకంటకరోగమునివర్తియగు.

విసర్పరోగనిదానము.

శ్లో॥ విసర్పస్తుశిశోఃప్రాణనాశనోవస్తిశీర్షజః । పద్మవర్ణోమహా
పద్మోరోగోదోషత్రయోద్భవః। శంఖాభ్యాంహృదయంయా
తిహృదయాద్వాగుదంవ్రజేత్॥

తా॥ చిన్నశిశువులకు, త్రిదోషమువలన, శిరస్సు, లేక, పొత్తికడుపు, వీటియందు, లేతదామర చిగురుచందంబున, విసర్పమనురోగము జనించి, కణతలవలన, హృదయమునందును, పొత్తికడుపువలనగు దప్రదేశమునందును, క్రమముగ ప్రవేశించు, అందుచే, శిశువుకుమరణముకలుగు, ఇదియ, మహాపద్మకరోగమని యనుబరంగు.

శ్లో॥ క్షుద్రరోగేచకథితేఅజగల్యాహిపూతనే । జ్వరాద్యావ్యాధ
యస్సర్వే మహతాంయేపు రేరితాః । బాలదేహేపి తేతద్వా
ద్విజ్ఞేయాఃకుశలైస్సదా॥

తా॥ వయోవంతులకు, క్షుద్రరోగనిదానమునందు, అజగల్లీ అహిపూతన, యని రెండుగ్రహములుగలదు, వాటివలన, జ్వరము మొదలగు సమస్తవ్యాధులును, చెప్పంబడియున్నవో అశిశువులకు సగాజనించుగాన, బుద్ధిమంతులగువారు, వాటినికనిపెట్ట వలయు.

సర్వగ్రహచికిత్స.

శ్లో॥ బలిశాంతీష్టకర్మాణి కార్యాణిగ్రహశాంతయే । మంత్రశ్చా
యంప్రయోక్తవ్యస్తత్రాదౌ సర్వకామికః॥ వాక్యమ్॥ ఓంన
మోభగవతేగరుడాయత్ర్యంబకాయసద్యస్తవస్తుతఃస్వా
హా॥ ఓంకంపంటంశంవైనతేయాయనమః॥ ఓంహ్రీంహ్రూం
క్షః। బలదేహప్రమాణేనపుష్పమాలాంతుసర్వతః। ప్రగృహ్య
ముచ్ఛికాభక్తా బలిర్దేయస్తుశాంతికః । ఓంకారీస్వర్ణపక్షీబా
లకంరక్షరక్షస్వాహా॥ గరుడబలిః॥ ఓంనారాయణాయనమః॥

తా॥ బాలురకు, గ్రహంబులుసోకెనేని వాటినివృత్తికొరకై పైనుదహరింపబడిన, ఓంనమోయనుమంత్రముచే, బలులు, శాంతిక్రియలు, హోమములు, అభిమంత్రించుట, వీటినినొనర్చవలయు.

వాక్యమ్॥ ప్రథమేదివసేమాసే వర్షేవాగృహ్ణాతి నందనానామమా
తృకా। తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః। అశుభం
శబ్దంముంచతి । ఆత్కారంచకరోతి। స్తన్యంనగృహ్ణాతి । బలిం
తస్యప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభం। నద్యుభయతటమృత్తి
కాంగృహీత్వాపుత్తళికాంకృత్వాశుక్లౌదనం। శుక్లపుష్పంశు
క్లసప్తధ్వజాః। సప్తప్రదీపాః। సప్తస్వస్తికాః । సప్తవట
కాః। సప్తశష్కులికాః। సప్తజంబుస్వస్తికాః । సప్తముష్టి
కాః। గంధంపుష్పం । తాంబూలం । మత్స్యంమాంసంసు
రామగ్రభక్తంచ। పూర్వస్యాందిశిచతుష్పథే మధ్యాహ్నేబలి
ర్దేయః। తతోఽశ్వత్థపత్రంకుంభేప్రక్షిప్యశాన్త్యుదకేనస్నాప
యేత్।రసోనసిద్ధార్థకమేషశృంగనింబపత్రశివనిర్మాల్యైఃబాల

కంధూపయేత్ । ఓంనమోనారాయణాయఅముకస్యవ్యాధిం హన- హన - ముంచ - ముంచ - హ్రీంఫట్‌స్వాహా । ఏవందిన త్రయంబలిందత్వా చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తతః సంపద్యతేశుభం॥

తా॥ శిశువుజనించిన ప్రథమవత్సరము, ప్రథమమాసము, ప్రథమదివసంబున నందనయనుగ్రహము శిశువునకు సోకు, నాగ్రహముసోకినతోడనే జ్వరము జనించుటయేగాక, అశుభశబ్దంబులు, ఆత్కారములు, వీటినిజేయుచు స్తన్యమును గ్రహించకయుండు, కావున, నాగ్రహముదొలిగి, శిశువుకుక్షేమముగలిగెడి బలినివచించెద, యేటియిరుప్రక్కలయందలి మృత్తికనుదెచ్చి దానిచే, ప్రతిమను గావించి, దానితోడ, తెల్లఅన్నము, తెల్లపుష్పములు, తెల్లని ధ్వజములుయేడ్, యేడుదీపములు, యేడుస్వస్తికములు, యేడుపిండివంటలు, యేడుచక్కిలములు, యేడువుండ్రాళ్లు, యేడుపిండివుంటలుపచ్చివి, గంధము, పుష్పము, తాంబూలము, మత్స్యము, మాంసము, మద్యము, వీటిని మధ్యాహ్నకాలంబున దీసికొని తూర్పుదిక్కుకేగి నాలుగుత్రోవలుకలిశెడి ప్రదేశమునందునిచి బలిని గావించి యొకఘటంబున నుదకంబును, నశ్వత్థపత్రంబునునునిచి శాంతికరంబులగు, మంత్రంబులచే నభిమంత్రించి శిశువునకుస్నానముజేయించి పిదప, వెల్లుల్లి, తెల్లఆవాలు, మేకకొమ్ము, వేపాకు, మొగలిపువ్వు, వీటినిచూర్ణముజేసి, ధూపమువేయవలయు, ఓంనమోనారాయణాయ అముకస్యవ్యాధింహనహనముంచముంచ, హ్రీం ఫట్‌స్వాహా, అనునీమంత్రంబును పూజావాహనబలికార్యములయం దుపయోగింపవలయు, ఇటులు మూడుదినంబులుగావించి నాలవదివసంబున, బ్రాహ్మణునికి అన్నంబొసంగిన శిశువునకు సోకియుండెడి నందనయను గ్రహముతొలిగి శుభము వాటిల్లు.

వాక్యమ్ ॥ ద్వితీయేదివసేమాసే వర్షేవాగృహ్ణాతి సునందానామ మాతృకా । తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః । చ తుర్దిక్షుమీలయతి । గాత్రముద్వేజయతి । నశేతే । క్రందతి । స్తన్యంనగృహ్ణాతి । ఆత్కారశ్చభవతి । బలింతస్యప్రవక్ష్యామియే నసంపద్యతేశుభం । తండులహస్తపృష్టైకం । దధిగుడఘృతం

చమిశ్రితంశరావైకం గన్ధతాంబూలంపీతపుష్పం । పీతసప్త ధ్వజాః । సప్తప్రదీపాః । దశస్వస్తికాః । మత్స్యమాంససురా తిలచూర్ణానిపశ్చిమస్యాందిశిచతుష్పథేబలిర్దేయః । దినానిత్రీణిసంధ్యాయాంతతఃశాన్త్యుదకేనస్నాపయేత్ । శివనిర్మాల్య సిద్ధార్థమార్జారరోమవుశీర చాలస్యఘృతైర్ధూపందద్యాత్ । ఓంనమోనారాయణాయ అముకస్యవ్యాధింహన - హన - ముంచముంచహ్రీంఫట్‌స్వాహా । చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తతస్సంపద్యతేశుభం॥

తా॥ శిశువుజనించిన రెండవవత్సరము, రెండవమాసము, రెండవదివసమున, సునందయనుగ్రహముశిశువునకుసోకు, ఆగ్రహముసోకినతోడనే జ్వరమువచ్చుటయేగాక, మిడిగుడ్లిడి, శరీరమువణుకుచు, నిద్రింపక రోదనముచేయుచు, స్తన్యము నొల్లక ఆత్కారమొనర్చుచుండుగాన, నాగ్రహనివర్తికై బలినివచించెద, పచ్చిపిండి, పెరుగు, బెల్లము, నెయ్యి వీటిని నేకముగపిసికి, చెయ్యివలెచేసి, మూకుడియందునిచి అందుగంధము, తాంబూలము, పసపువర్ణముగల పుష్పములు, పసపువర్ణముగల ధ్వజములుయేడు, దీపములుయేడు, స్వస్తికములుపది, మత్స్యమాంసము, మద్యము, నువ్వులగానుగపిండి, వీటినన్నిటినిగ్రహించి, సంధ్యాసమయంబున పశ్చిమదిశకుజని యందునాలుగుత్రోవలుగలిశెడి ప్రదేశమునబలినొసంగి, పిదపశాన్త్యుదకంబుచే శిశువునకుస్నానంబొనర్చి, మొగిలిపువ్వు, తెల్లఆవాలు, పిల్లిబొచ్చు, వట్టివేళ్లు వీటినిచూర్ణముగావించి, అందు నెయ్యిచేర్చి ధూపమిడి, ఓంనమోనారాయణాయ అముకస్యవ్యాధింహనహన, ముంచముంచహ్రీం ఫట్‌స్వాహాఅను నీమంత్రంబును, పూజావాహనాదులయందు, ప్రయోగించవలయు, ఇటులమూడుదివసంబులొనర్చి పిదపనాలవదివసంబున బ్రాహ్మణులకు అన్నంబొసంగిన నాగ్రహముతొలగి శిశువు సుఖమునుజెందు.

వాక్యమ్॥ తృతీయేదివసేమాసే వర్షేవాగృహ్ణాతిపూతనా నామ మాతృకా । తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః । గాత్రముద్వేజయతి । స్తన్యంనగృహ్ణాతి । ముష్టింబధ్నాతి । క్రందతి । ఊర్ధ్వంనిరీక్షతే । బలింతస్యప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభం । నద్యుభయతటమృత్తికాంగృహీత్వాపుత్తలికాంకృత్వా । గంధ

ధూపం । తాంబూలం । రక్తచందనం । రక్తపుష్పం । రక్తసప్తధ్వజాః । సప్తప్రదీపాః । సప్తస్వస్తికాః । పక్షిమాంససురాఅగ్రభక్తంచ । దక్షిణస్యాందిశి । అపరాహ్ణే, చతుష్పథేబలిర్దాతవ్యః । శివనిర్మాల్య । గుగ్గులు । సర్షపనింబపత్రమేషశృంగైర్దినత్రయంధూపయేత్ । ఓంనమో నారాయణాయబాలస్యవ్యాధింహనహన । ముంచముంచ । హ్రాంసయహ్రాంసయ స్వాహా । చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తతస్సంపద్యతేశుభం॥

తా॥ శిశువుజనించిన మూడవసంవత్సరము, మూడవమాసము మూడవదివసంబున పూతనయనుగ్రహంబు శిశువునకుసోకు, ఆగ్రహముసోకినతోడనే జ్వరము వచ్చుటయేగాక, శరీరము వణుకుచు, స్తన్యమునొల్లక, చేతివ్రేళ్లు మడిచికొని, యేడ్చుటయు గాక, మిడిగుడ్లిడిచూచుచుండుగాన నాగ్రహనివర్తికై బలినివచించెద, యేటియిరుప్రక్కలయందుండు మృత్తికనుదెచ్చి ప్రతిమనుగావించి, దానితో, గంధము, పుష్పము, తాంబూలము, రక్తచందనము, రక్తపుష్పము, యెర్రనిధ్వజములుయేడు, దీపములుయేడు, స్వస్తికములుయేడు, పక్షిమాంసము, మద్యము, శ్రేష్ఠంబైనయన్నము వీటినిగ్రహించి, దక్షిణదిశకేగి నాలుగుత్రోవలు గలిసెడిమార్గంబున, నపరాహ్ణకాలంబున బలినొసంగి, శాన్త్యుదకంబుచే శిశువునుస్నానముజేయించి మొగిలిపువ్వు, గుగ్గిలము, ఆవాలు, వేపాకు, మేకకొమ్ము, వీటినిచూర్ణముజేసి ధూపమువేసి, ఓంనమోనారాయణాయ- బాలస్యవ్యాధింహనహనముంచముంచ హ్రాంసయ హ్రాంసయ, స్వాహా, అనునీమంత్రంబును పూజావాహన బలులయెందుపయోగించవలయు, ఇటులమూడుదివసంబులుగాపంచి నాలవదివసంబున బ్రాహ్మణునికి అన్నంబిడిన నాశిశువునకుసోకిన పూతనయనుగ్రహము నివర్తించి శుభమువాటిల్లు.

వాక్యమ్॥ చతుర్థదివసేమాసేవర్షేనాగృహ్ణాతిముఖ మండికానామమాతృకా । తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః । గ్రీవాంనామయతి । అక్షిణీఉన్మీలయతి । స్తన్యంనగృహ్ణాతి । రోదతి । స్వపితి । ముష్టింబధ్నాతి । బలింతస్యప్రవక్ష్యామి యేనసంపద్యతేశుభమ్ । నద్యుభయతటమృత్తికాం గృహీత్వా

పుత్తళికాంకృత్వాఉత్పలపుష్పం । గంధంతాంబూలం । దశధ్వజాః । చత్వారఃప్రదీపాః । త్రయోదశస్వస్తికాః । మత్స్యమాంససురా అగ్రభక్తంచ ఉత్తరస్యాందిశిఅపరాహ్ణేచతుష్పథేబలిందద్యాత్ । ఆద్యమాసికోధూపః । ఓంనమోనారాయణాయహనహనముంచముంచస్వాహా । చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తతస్సంపద్యతేశుభం॥

తా॥ శిశువుద్భవిల్లిన నాలవసంవత్సరము, నాలవమాసము, నాలవదివసంబున, ముఖమండికయనుగ్రహము శిశువునకుసోకు, ఆగ్రహముసోకినతోడనే జ్వరమువచ్చుటయగాక, మెడవ్రేలవేయుచు, కండ్లుమిడిగుడ్లిడిచనుగుడువక ఏడ్చుచు, సదానిద్రించుచు హస్తములవ్రేళ్లను ముడుచుకొనియుండుకావున, నాగ్రహనివృత్తికై, యేటియిరుపార్శ్వములయందలి మృత్తికను, దీసికొనివచ్చి, ప్రతిమనుగావించి దానితోడ, నల్లకలువపుష్పములు, గంధము, తాంబూలము, ధ్వజములుపది, దీపములునాలుగు స్వస్తికలుపదమూడు, మత్స్యమాంసము, మద్యము, శ్రేష్ఠంబైనయన్నము, వీటినిగ్రహించి, ఉత్తరదిశకేగియందు నాలుగుత్రోవలుగలిసెడిప్రదేశమున, నపరాహ్ణకాలమందు బలినొసంగి, శాంత్యుదకంబుచే, శిశువునకు, స్నానముజేయించి, ప్రథమసంవత్సరమునకు జెప్పియుండెడి, ధూపమునేవేయవలయు, ఓంనమోనారాయణాయహనహన, ముంచముంచ, స్వాహా, అనునీమంత్రంబును, పూజావాహనంబులయందు, బ్రయోగింపవలయు. ఈప్రకారము మూడుదినంబులొనర్చి నాలవదినంబున బ్రాహ్మణునికి అన్నంబిడిన నాశిశువునకు సోకియుండెడిముఖమండికయను గ్రహము, నివృత్తియైశుభముగలుగు.

వాక్యమ్॥ పంచమేదివసేమాసేవర్షే వాగృహ్ణాతికట పూతనానామమాతృకా । తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః । గాత్రముద్వేజయతి । స్తన్యంనగృహ్ణాతి । ముష్టించబధ్నాతి । బలింతస్యప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభం । కుంభకారచక్రస్యమృత్తికాం గృహీత్వాపుత్తళికాంనిర్మాయగంధతాంబూలం । శుక్లౌదనం । శుక్లపుష్పం । పఞ్చధ్వజాః । పఞ్చప్రదీపాః । పంచపటకాః । ఐశాన్యాందిశిబలిర్దాతవ్యః । శాం

త్యుదకేనస్నాపయేత్ । శివనిర్మాల్యసర్పనిర్మోకగుగ్గులునింబపత్రబాలకంఘృతైర్ధూపందద్యాత్। ఓంనమోనారాయణాయఅముకస్యవ్యాధించూర్ణయచూర్ణయహానహానస్వాహా। చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తతస్సంపద్యతేశుభం॥

తా॥ శిశువుజనించిన, నైదవసంవత్సరము, నైదవమాసము, నైదవదివసంబున కటపూతనయనుగ్రహము శిశువునకుసోకు, ఆగ్రహముసోకినతోడనే జ్వరముగలుగుటయగాక, శరీరమువణుకుచు, స్తన్యపానంబొనర్పక, చేతులవ్రేళ్లుముడుచుకొనియుండుకావున, నాగ్రహనివర్తికై, శిశువునకు శుభముగలిగెడి బలినివచించెద, కుమ్మరవానిచక్రమందలి మృత్తికనుతీసుకవచ్చి ప్రతిమనుగావించి, దానితోడ, గంధము, తాంబూలము, తెల్లనియన్నము, తెల్లనిపువ్వులు, ధ్వజములుఅయిదు, దీపములుఅయిదు, పిండివుంటలు, అయిదు, దీనినిగ్రహించి గృహముబయిలువెడలి ఈశానదిశయందు, బలినొసంగి, శాన్త్యుదకముచే బాలునిస్నానముజేయించి, మొగిలిపువ్వు, పాముకుసుము, గుగ్గిలము, వేపాకు వీటినిచూర్ణముజేసి యందునెయ్యివేసికలిపి ధూపమిడి, ఓంనమోనారాయణాయ అముకస్యవ్యాధిం చూర్ణయ చూర్ణయ, హానహానస్వాహా, అనునీమంత్రంబును, పూజావాహనబలులయందు బ్రయోగింపందగు, ఇటులమూడుదినంబులొనర్చి నాలవదివసంబున బ్రాహ్మణునికి అన్నంబిడిన, శిశువునకుసోకియుండెడి కటపూతనయనుగ్రహము నివృత్తియైశుభంబుగలుగు.

వాక్యమ్॥ షష్ఠేదివసేమాసేవర్షేవాగృహ్ణాతిశకునికానామమాతృకా। తయాగృహీతమాత్రేణ ప్రథమంభవతిజ్వరః। గాత్రభేదంచదర్శయతి। దివారాత్రాఉత్థానంభవతి। ఊర్ధ్వంనిరీక్షతే॥ బలింతస్యప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభం। పిష్టగేనపుత్తళికాంకృత్వా। శుక్లపుష్పం। రక్తపుష్పం। పీతపుష్పం। గంధం। తాంబూలం। దశప్రదీపాః। దశధ్వజాః। దశస్వస్తికాః। దశముష్టికాః। దశవటకాః। క్షీరజంబూడికామత్స్యమాంససురాఆగ్నేయ్యాందిశినిక్షిప్యాంతే మధ్యాహ్నేబలిందాపయేత్।శాంత్యుదకేనస్నాపయేత్। శివనిర్మాల్యరసోనగుగ్గులు

సర్పనిర్మోక నింబపత్రఘృతైర్ధూపందద్యాత్ । ఓంనమోనారాయణాయచూర్ణయచూర్ణయహానహానస్వాహా। చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తతస్సంపద్యతేశుభమ్॥

తా॥ శిశువుజనించిన, ఆరవసంవత్సరము, ఆరవమాసము, ఆరవదినంబున శకునియనుగ్రహముబాలునికిసోకు, ఆగ్రహముసోకినతోడనే జ్వరముగలుగుటయగాక, ఒడలువివర్ణముగను, దివారాత్రులయందు నిద్రింపకను, కన్నులునిక్కబొడుచుకొనియుండుగాన నాగ్రహము, నివృత్తియగుటకై, పచ్చిపిండితో ప్రతిమనుగావించి దానితోడ, తెల్లనిపువ్వులు, ఎర్రనిపువ్వులు, పచ్చనిపువ్వులు, గంధము, తాంబూలము, దీపములుపది, ధ్వజములుపది, స్వస్తికలుపది, పిండిముద్దలుపది, పిండివుంటలుపది, క్షీరజంబూడికములు మత్స్యమాంసము, మద్యము, వీటినిదీసికొని, గృహముబైలువెడలి, విజనస్థలంబున, నాగ్నేయదిశయందు, మధ్యాహ్నంబున బలినొసంగి శాన్త్యుదకముచే శిశువుకుస్నానముజేయించి, మొగలిపువ్వు, వెల్లుల్లి, గుగ్గిలము, పాముకుసుము, వేపాకు, వీటినిచూర్ణముచేసి యందునెయ్యివైచి, ధూపమిడి, ఓంనమోనారాయణాయ చూర్ణయచూర్ణయ, హానహాన స్వాహాఅనునీమంత్రంబును, పూజావాహనబలులయందు బ్రయోగింపవలయు, ఇటులమూడుదినంబులుగావించి నాలవదినంబున బ్రాహ్మణునికి అన్నంబొసంగిన శిశువుకుసోకియుండెడి, శకునికయనుగ్రహము, నివృత్తియైశుభముగలుగు.

వాక్యమ్॥ సప్తమేదివసేమాసేవర్షేనాయదాగృహ్ణాతిసుష్కరేవతీనామమాతృకా।తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః। గాత్రముద్వేజయతి। ముష్టింబధ్నాతి। రోదితి। బలింతస్యప్రవక్ష్యామి। యేనసంపద్యతేశుభం। రక్తపుష్పం। శుక్లపుష్పం। గంధతాంబూలం। రక్తౌదనం। కృసరత్రయోదశస్వస్తికాః। మత్స్యమాంససురాత్రయోదశధ్వజాః। పంచప్రదీపాః।పశ్చిమదిగ్భాగేగ్రామనిష్కాశే అపరాహ్ణేవృక్షమాశ్రిత్యబలిందద్యాత్।శాంత్యుదకేనస్నానం। గుగ్గులుమేషశృంగసర్షపఉశీరఘృతైర్బాలకంధూపయేత్। ఓంనమోనారాయణాయదీప్తతేజసేహానహాన। ముంచముంచస్వాహా। చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తతస్సంపద్యతేశుభం॥

తా॥ బాలుండుద్భవిల్లిన నేడవ సంవత్సరము, నేడవమాసము, నేడవదివసంబున శుష్కరేవతియను గ్రహముబాలునికిసోకు, ఆగ్రహముసోకినతోడనే జ్వరముగలుగుటయగాక ఒడలువణుకుచు, వ్రేళ్లుముడుచుకొని, ఏడ్చుచుండుగాన నాగ్రహనివర్తికై, రక్తపుష్పములు, తెల్లనిపుష్పములు గంధము, తాంబూలము రక్తాన్నము, పులగము, స్వస్తికములు పదమూడు, మత్స్యము, మాంసము, ధ్వజములు పదమూడు, దీపములుఅయిదు, వీటినిదీసికొని, గృహముబయలువెడలి నిర్మానుష్యంబగుప్రదేశమునందలి, యేదైననొకవృక్షంబునాశ్రయించి మధ్యాహ్నంబున బలినొసంగి, పిదపబాలునికి శాంత్యుదకంబుచే స్నానముజేయించి గుగ్గిలము, మేకకొమ్ము, తెల్లఆవాలు, వట్టివేళ్లువీటిచూర్ణములో నెయ్యిచేర్చి ధూపమిడి ఓంనమోనారాయణాయదీప్తతేజసే, హనహన, ముంచముంచస్వాహా అనునీమంత్రంబును పూజావాహనబలులయందు బ్రయోగింపదగు, ఇటులజేసిన బాలునికి సోకియుండెడి, శుష్కరేవతియనుగ్రహము నివర్తియైశుభంబుగలుగు.

వాక్యమ్॥ అష్టమేదివసేమాసే వర్షేవాయదిగృహ్ణాతిఅర్యకానామ
మాతృకా । తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః । గృ
ధ్రగన్ధపూతిగంధశ్చజాయతే। ఆహారంచనగృహ్ణాతి।ఉద్వేజయ
తిగాత్రాణి। బలింతస్యప్రవక్ష్యామి యేనసంపద్యతేశుభం ।
రక్తపీతధ్వజాః । చందనంపుష్పం । శష్కుల్యః । పర్పటికాః ।
మత్స్యమాంస సురాజంబూడికాః। ప్రత్యూషేబలిర్దేయః
ప్రాతరే। మంత్రః । ఓంనమోనారాయణాయ । చతుర్దశ
మోక్షణాయవ్యాధింహనహనముంచముంచ - దహదహఓం
హ్రీంఫట్స్వాహా । చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తత
స్సంపద్యతేశుభమ్॥

తా॥ శిశువుజనించిన నెనిమిదవసంవత్సరము, యెనిమిదవమాసము, యెనిమిదవదినంబున, అర్యకయనుగ్రహము బాలునికిసోకు, ఆగ్రహముసోకినతోడనేజ్వరముగలుగుటయగాక, శరీరము గృధ్రగంధంబైనను, దుర్గంధంబైనను, గలిగి ఆహారమునుభుజింపక, దేహమువణుకుచుండు, కావున, నాగ్రహము, నివృత్తికై, ఎర్రగను, పచ్చగను, నుండెడిధ్వజములు, చందనము, పుష్పములు, చక్కిలములు, పర్పటిమనుభక్ష్యములు, మత్స్యమాంసము, మద్యము, జంబూడిక

ములు, వీటిని, దీసికొని గృహముబైలువెడలి గ్రామప్రాంతంబున నరుణోదయ కాలంబున బలినొసంగి బాలునకు శాంత్యుదకముచే స్నానముజేయించి ధూపమువేయవలయు, మఱియు, ఓంనమోనారాయణాయ, శతుర్దశమోక్షణాయ వ్యాధింహనహన- ముంచముంచ, దహ దహ ఓంహ్రీం ఫట్స్వాహా అను నీమంత్రంబును, పూజావాహనబలులయం దుపయోగింపవలయు, ఈప్రకారము మూడుదినంబులుగావించి నాలవదివసంబున బ్రాహ్మణునికి అన్నంబిడిన సోకియుండెడినాఅర్యకయనుగ్రహము, నివృత్తియై శుభంబుగలుగు.

వాక్యమ్॥ నవమేదివసేమాసేవర్షేవాగృహ్ణాతి భూసూతికానామ
మాతృకా। తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః । ని
త్యంఛర్దిర్భవతి। గాత్రభేదందర్శయతి। ముష్టింబధ్నాతి। బలిం
తస్యప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభం । నద్యుభయతటమృత్తి
కాంగృహీత్వాపుత్తళికాంనిర్మాయ శుక్లవస్త్రేణవేష్టయేత్ ।
శుక్లపుష్పం గంధతాంబూలం శుక్లత్రయోదశధ్వజాః । త్ర
యోదశదీపాః। త్రయోదశస్వస్తికాః త్రయోదశపుత్తళికాః।
త్రయోదశమత్స్యపుత్తళికాః । మత్స్యమాంససురాః।ఉత్తరది
గ్భాగేగ్రామనిష్కాశేబలిందద్యాత్ । శాన్త్యుదకేనస్నానం।
గుగ్గులునింబపత్రగోశృంగశ్వేతసర్షపఘృతైర్ధూపందద్యాత్॥
మన్త్రః॥ ఓం నమోనారాయణాయ - చతుర్భుజాయహన
హన - ముంచముంచస్వాహా । చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజ
యేత్ । తతస్సంపద్యతేశుభం॥

తా॥ బాలుడుద్భవిల్లిన తొమ్మిదవవత్సరము, తొమ్మిదవమాసము, తొమ్మిదవదినమునందు, భూసూతికయనుగ్రహము బాలునికిసోకినతోడనే, జ్వరము, పలుమారువాంతి,ఇవిగలుగుటయగాక,శరీరమువివర్ణంబై చేతులవ్రేళ్లుముడుచుకొనియుండు,కావుననాగ్రహము,నివృత్తియై బాలునికి శుభముగలిగెడిబలినివచించెద,యేటియిరుప్రక్కలయందలి మృత్తికనుదెచ్చి ప్రతిమనుగావించి దానినితెల్లవస్త్రముచేగప్పి, దానితోడ తెల్లనిపువ్వులు, గంధము, తాంబూలము, తెల్లనిధ్వజములుపదమూడు, దీపములుపదమూడు, స్వస్తికలు, పదమూడు, పచ్చిపిండిచేచేయబడిన చిన్నబొమ్మలు, పదమూడు,మత్స్యాకారముగలబొమ్మలు పదమూడు,

మత్స్యమాంసము, మద్యము, వీటినన్నిటినితీసికొని, గృహముబైలువెడలి,ఉత్తర దిశయందు, నిర్మానుష్యప్రదేశంబున బలినొసంగి, శాంత్యుదకముచేబాలునికి స్నానముచేయించి, గుగ్గిలము, వేపాకు, ఆవుకొమ్ము, తెల్లఆవాలు, వీట్లను చూర్ణముజేసియందొకింతనెయ్యికలిపి, ధూపమువేసి, ఓంనమోనారాయణాయ చతుర్భుజాయహనహన ముంచముంచస్వాహా అను నీమంత్రముచే పూజావాహన బలులయందుపయోగింపవలయు, ఇటులమూడుదినంబులుగావించి నాలవదినంబున బ్రాహ్మణునికి అన్నంబొసంగవలయు, ఇట్లొనర్చినబాలునకుసోకియుండెడి భూసూతికయనుగ్రహము నివృత్తియై శుభముగలుగు.

వాక్యమ్॥ దశమేదివసేమాసేవర్షేవాగృహ్ణాతి నిరృతానామమాతృకా । తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః। గాత్రముద్వేజయతి । ఆత్కారంకరోతి । రోదితి। మూత్రంపురీషంచభవతిబలింతస్యప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభం। పారావారమృత్తికాంగృహీత్వాపుత్తళికాం నిర్మాయ గంధతాంబూలం । రక్తచందనం । పఞ్చవర్ణధ్వజాః। పఞ్చప్రదీపాః। పఞ్చస్వస్తికాః। పఞ్చపుత్తళికాః। మత్స్యమాంససురాఃవాయవ్యాందిశిబలిందద్యాత్ । కాకవిష్ఠాగోమాంసగోశృంగరసోనమార్జారరోమనింబపత్రఘృతైర్ధూపయేత్ । ఓంనమోనారాయణాయచూర్ణితహస్తాయముంచముంచస్వాహా । చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్ । తతస్సుస్థోభవతిబాలకః॥

తా॥ బాలుడుజనించిన పదియవసంవత్సరము, పదియవమాసము, పదియవదివసమున, నిరృతియనుగ్రహము బాలునకుసోకు,ఆగ్రహముసోకినతోడనే, జ్వరమువచ్చుటయగాక, శరీరమువణుకుచు ఆత్కారముచేయుచు, ఏడ్చుచు, మిక్కిలిమూత్రపురీషోత్సర్జనంబుల గావించుచుండుకావున, నబ్బాలునికిసోకినగ్రహము, నివృత్తియై శుభముగలిగెడి బలినివచించెద, సముద్రతటంబునందలిమృత్తికనుదెచ్చి ప్రతిమనుగావించి దానితోడ, గంధము, తాంబూలము, రక్తపుష్పము, చందనము, అయిదువర్ణములు గలధ్వజములు,అయిదు దీపములు,అయిదు,స్వస్తికలు,అయిదు, పచ్చిపిండిబొమ్మలు, మత్స్యమాంసము, మద్యము, వీటిని, దీసుకొని గృహముబైలువెడలి వాయవ్యదిశయందు, బలినొనర్చి, పిదప, శాంత్యుదకముచే

బాలునిస్నానముజేయించి, కాకిమలము, గోమాంసము, ఆవుకొమ్ములచూర్ణము వెల్లుల్లి, పిల్లివెంట్రుకలు, వేపాకుచూర్ణము, నెయ్యి, వీటినిచేర్చి, ధూపమువేసి ఓంనమోనారాయణాయచూర్ణితహస్తాయముంచముంచస్వాహా।అనునీమంత్రంబును, పూజావాహనబలులయందుపయోగింపవలయు, ఇటులమూడుదినములుగావించి నాలవదినంబున బ్రాహ్మణునికిఅన్నంబొసంగిన, నిరృతియనుగ్రహము నివృత్తియై బాలునకు శుభముగలుగు.

వాక్యమ్॥ ఏకాదశేదివసేమాసే వర్షేవాయదిగృహ్ణాతిపిలిపిచ్ఛికానామమాతృకా । తయాగృహీతమాత్రేణప్రథమంభవతిజ్వరః । ఆహారంనగృహ్ణాతి । ఊర్ధ్వదృష్టిర్భవతి । గాత్రభంగోభవతి । బలింతస్యప్రవక్ష్యామియేనసంపద్యతేశుభమ్ । పిష్టకేనపుత్తళికాంకృత్వా । రక్తచందనం । రక్తంచతస్యాముఖందుగ్ధేనసించేత్ । పీతపుష్పం। గంధతాంబూలం। సప్తపీతధ్వజాః।సప్తదీపాః। అష్టావటకాః। అష్టౌశష్కులికాః। అష్టాపూరికాః । మత్స్యమాంససురాః । పూర్వస్యాందిశిబలిర్దాతవ్యః। శాంత్యుదకేనస్నానం। శివనిర్మాల్యగుగ్గులుగోశృంగసర్పనిర్మోకఘృతైర్ధూపయేత్। ఓంనమోనారాయణాయముంచముంచస్వాహా॥చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్॥తతస్సుస్థోభవతిబాలకః॥

తా॥ బాలుండుద్భవిల్లినపదునుకొండవసంవత్సరము, పదనుకొండవ మాసము, పదనుకొండవదినమున, పిలిపిచ్ఛికయనుగ్రహము బాలునకుసోకు, ఆగ్రహము, సోకినతోడనే జ్వరమువచ్చుటయేగాక, ఆహారమునొల్లక పైచూపుజూచుచు, ఒడలువిరుచుచుండుగాన, నాగ్రహనివర్తికై, బలినివంచించెద, పచ్చిపిండితో, ప్రతిమనుగావించి, దానిముఖముమీద పాలలో, రక్తము, రక్తచందనము, వీటినికలిపి, చిలికించవలయు, పిదప యాబొమ్మతోడ, పచ్చనిపువ్వులు, గంధము, తాంబూలము, పచ్చనిధ్వజములుయేడు, పిండివుంటలుయేడు, చక్కిలములుయెనిమిది, పూరీలుయెనిమిది, మత్స్యమాంసము, మద్యము, వీటినిదీసుకొని గృహముబైలువెడలిపూర్వదిశయందు బలినొనర్చి శాంత్యుదకముచే బాలునిస్నానముచేయించి,మొగిలిపువ్వు,గుగ్గిలము, ఆవుకొమ్ము,పాముకుబుసమువీటినిచూర్ణ

ము వేసి, యందుకొంచము నెయ్యికలిపి ధూపమిడి, ఓంనమోనారాయణాయము ంచముంచ స్వాహా। అనునీమంత్రంబును పూజావాహనబలులయం దుపయోగించవలయు. ఇటులనూడుదినంబులుగావించి నాలవదినము బ్రాహ్మణులకు అన్నంబిడిన, నాపిలిపిచ్చికయనుగ్రహమునివృత్తియైబాలునకు శుభముగలుగు.

వాక్యమ్॥ ద్వాదశేదివసేమాసేవర్షేవాయదిగృహ్ణాతికాముకానామమాతృకా। తయాగృహీతమాత్రేణ ప్రథమంభవతిజ్వరః। విహాస్యవాదయతి। కరేణవర్జయతి। గృహ్ణాతి। క్రామతి। నిశ్వసితిముహుర్ముహురాహారంనకరోతి। బలింతస్యప్రవక్ష్యామి యేనసంపద్యతేశుభం। క్షీరేణపుత్తళికాంకృత్వా। గంధం। తాంబూలం। శుక్లపుష్పం। శుక్లసప్తధ్వజాః। సప్తప్రదీపాః। సప్తపూరికాః। కరస్థేనదధిభక్తేన। సర్వాకర్మబలిందద్యాత్। శాంత్యుదకేనస్నాపయేత్। శివనిర్మాల్యగుగ్గులుసర్షపఘృతైర్ధూపయేత్। ఓంనమోనారాయణాయముంచముంచహనహనస్వాహా। చతుర్థదివసేబ్రాహ్మణంభోజయేత్। తతస్సుస్థోభవతిబాలకః॥

తా॥ బాలుడుజనించిన పండ్రెండవసంవత్సరము పండ్రెండవమాసము పండ్రెండవదివసంబున కాముకయనుగ్రహము, బాలునకుసోకు, ఆగ్రహముసోకినతోడనేజ్వరముగలుగుటయగాక, పిచ్చిపట్టినవానివలె నవ్వుచు, మాటలాడుచు చేతులతోనేమైన నొకవస్తువునుపట్టుచు, విడుచుచు, పరుగులిడుచు, నిట్టూర్పులిడుచుచు, ఆహారమునందిచ్ఛలేకయునుండుగాన, నాగ్రహ నివర్తికై బలినిజెప్పెద, పచ్చిపిండిలో పాలువైచికలిపి, ప్రతిమనుగావించి దానితోడ, గంధము, తాంబూలము, తెల్లనిపువ్వులు, తెల్లనిధ్వజములు యేడు, దీపములుయేడు, పూరీలుయేడు, పెరుగన్నముపీటినిదీసికొని గృహముబైలువెడలి, బలినియిచ్చిశాంత్యుదకముచే బాలుని స్నానము జేయించి, మొగిలిపువ్వు, గుగ్గిలము, తెల్లఆవాలు, వీటినిచూర్ణముజేసి, అందునెయ్యివైచి ధూపమువేసి, ఓంనమోనారాయణాయముంచముంచ హనహనస్వాహా అనునీమంత్రంబును పూజావాహన బలులయం దుపయోగింపవలయు, ఇటులనూడుదినంబులుగావించి బ్రాహ్మణులకు అన్నంబొసంగిన బాలునికి సోకియుండెడి కాముకయనుగ్రహము నివర్తియగు. ఇది రావణునిక్కృతము.

బాలగ్రహపీడకలుగుటకుకారణము.

శ్లో॥ బాలగ్రహాఅనాచారాత్పీడయంతిశిశుంయతః। తస్మాత్తదుపసర్గేభ్యోరక్షేద్బాలంప్రయత్నతః॥

తా॥ శిశువులకుతల్లితండ్రుల అనాచారములవలన బాలగ్రహంబులుసోకుగాన, అట్టిదోషంబులు, శిశువునకు, జెందనివ్వకుండునటులయత్నించవలయు.

సామాన్యగ్రహపీడలక్షణము.

శ్లో॥ క్షణాదుద్విజతేబాలఃక్షణాత్త్రస్యతిరోదితి। నఖైర్దంతైర్దారయతిధాత్రీమాత్మానమేవచా। ఊర్ధ్వంనిరీక్షతేదంతాన్ఖాదేత్కూజతిజృంభతే। భ్రూవౌక్షిపతిదంతోష్ఠంఫేనంవమతిచాసకృత్।క్షామోతినిశిజాగర్తిశూనాంగోభిన్నవిట్ఖరః।మాంసశోణితగంధశ్చనచాశ్నాతియథాపురా। సామాన్యగ్రహజుష్టానాంలక్షణంసముదాహృతం॥

తా॥ ఉలికిపడుట, యేడ్చుట, భయపడుట, నఖములచే, తల్లిని, తన్నుగీరుకొనుట, పలుమారు, పొడవుగచూచుట, పండ్లుకొరుకుట, కేకలిడుట, ఆవలించుట, కనుబొమలు, పెదవులు, వీటిని, యెగరవేయుట, పలుమారునురుగుకక్కుట, చిక్కిపోవుట, రాత్రులయందు నిదురలేకయుండుట,వాపుకలుగుట,మలముపలచగవిడుచుట, శరీరము గరగరలాడుట,మాంసము, రక్తము, వీటివాసనగలుగుట, ఆహారమునందిచ్ఛలేకయుండుట, ఇట్టిలక్షణములచే బాలులకు, పూతనాదినవగ్రహములలోనే దోయొకగ్రహముసోకినదని తెలుంగవలయు, నిదియు, సామాన్యలక్షణము.

స్కందగ్రహగృహీతలక్షణము.

శ్లో॥ ఏకనేత్రస్యగాత్రస్యస్రావస్పందనకంపనం। అర్ధదృష్ట్యానిరీక్షేతవక్త్రోస్యోరక్తగంధికః। దంతాన్ఖాదతివిస్రస్తః స్తన్యంనైవాభినందతి। స్కందగ్రహగృహీతానాం రోదనంచాల్పమేవచ॥

సురసాదిగణవివరణము.

శ్లో॥ సురసాశ్వేతసురసాపాతాపంజీఫణిజ్ఝకః । సౌగంధికంభూ
స్తృణకంరాజికాశ్వేతబర్బరీ। కటఫలంఖరపుష్పాచకాసమ
ర్దశ్చశల్లకీ। విడంగమథనిర్గుండీకర్ణికారఉదుంబరః। బలాచకా
చమాచీచతథాచవిషముష్టికా। కఫఃక్రిమిహరఃఖ్యాతఃసురసా
దిరయంగణః। అష్టమాత్రేవిపక్వంచతైలమభ్యంజనేహితం॥

తా॥ నల్లవావిలి, తెల్లవావిలి, అగఘుశాంతి, ఫంజి, మరువము, కామంచిగడ్డి, భూస్తృణకం, తెల్లఆవాలు, తులసి, కాయఫలము, అడవితులసి, కసివెందచెట్టు, శల్లకీ, వాయువిడంగములు, వావిలి, గుంటగలగర, అత్తి, చిట్టాముట్టి, కాచి, విషముష్టి, (ఇవిసురసాదిగణము,) ఇందుపఠించినవస్తువులను, తిలతైలమునందువైచి, కాచి సిద్ధమైనతైలమును బాలునిశరీరమునకు లేపముజేసిన, కఫము క్రిమి, ఇవిహరించుటయగాక స్కందాపస్మారగ్రహముతొలుగు.

స్కందాపస్మారగ్రహధూపము.

శ్లో॥ ఉత్సాదనంవచాహింగుముస్తమత్రప్రకీర్తితం । గృధ్రోలూ
కపురీషాణికేశాఅస్థినఖంఘృతం। వృషభస్యచరోమాణియో
జ్యాన్యత్రధూపనేసదా॥

తా॥ లొద్దుగచెక్క, ఇంగువ, తుంగముస్తెలు, గద్ద, గూబ, వీటిమలము, వెంట్రుకలు, యెముకలు, గోళ్లు, నెయ్యి, యెద్దుయొక్కరోమములు, వీట్లను బాలునికి, ధూపమువేశిన, స్కందాపస్మారగ్రహమునివారణమగును.

స్కందాపస్మారగ్రహమునకురక్షు.

శ్లో॥ వచాంవయస్థాంజటిలాంగోలోమీంచాపిధారయేత్। ఉత్సా
దనంహితంచాత్రస్కందాపస్మారనాశనం॥

తా॥ వస, తిప్పతీగె, జటామాంసి, తెల్లగరిక, వీటిని, బాలులకు, ధారణచేసిన, స్కందాపస్మారగ్రహముతొలుగు.

స్కందాపస్మారగ్రహమునకు రెండవరక్షు.

శ్లో॥ అనంతాకుక్కుటీబింబీమర్కటీచాపిధారయేత్॥

తా॥ తీటకసింద, బూరగ, దొండ, కానుగ, వీట్లను సూత్రముతోబంధించి రక్షకట్టిన స్కందాపస్మారగ్రహము నివర్తియగు.

శకునీగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ స్రస్తాంగోభయచకితోవిహంగగంధి సాస్రావవ్రణపరిపీడితః
సమంతాత్। స్ఫోటైశ్చప్రచితతనుఃసదాహపాకైర్విజ్ఞేయో
భవతిశిశుఃక్షతఃశకున్యా॥

తా॥ శరీరముశైథిల్యమునుజెందుట, భయమువలన క్షణక్షణము, వులికిపడుట, పక్షులశరీరమునందుండెడి వాసనగలుగుట, సర్వాంగమందు స్రావముతోగూడిన వ్రణములుగలుగుట, శరీరమంతయు బొబ్బలునిండియుండుట, యెల్లపుడు దాహపాకయుక్తమైన కురుపులుగలుగుట, ఇట్టిలక్షణములు, గలిగియుండెనేని శిశువునకు శకునిగ్రహముసోకినదని నెరుంగవలయు.

ధూపము.

శ్లో॥ స్కందగ్రహోక్తధూపశ్చహితాహ్యత్రభవంతిహి। స్కం
దాపస్మారశమనంఘృతమత్రాపిపూజితం॥

తా॥ స్కందగ్రహమునందు జెప్పంబడినధూపము, ఘృతపానము, వీటిని బాలునికిజేసిన శకునిగ్రహముతొలుగు.

శకునిగ్రహరక్షు.

శ్లో॥ శతావరీమృగోర్వారునాగదంతీనిదిగ్ధికాః । లక్ష్మణాంసహ
దేవాంచబృహతీంచాపిధారయేత్॥

తా॥ చల్లగడ్డ, కస్తూరి, నాగదంతి, వాకుడు, లక్ష్మణామూలము సహదేవి, పెద్దములుక, వీటిని, బాలునికిరక్షకట్టిన, శకునిగ్రహము నివర్తియగు.

శకునిగ్రహమునకుస్నానము.

శ్లో॥ శకునిగ్రహదృష్టస్య కార్యంవైద్యేనజానతా । వేతసామ్రక
పిత్థానాంక్వాథేనపరిషేచనం॥

తా॥ శకునిగ్రహపీడితుడైనబాలునికి, కుశలవైద్యులు, ప్రబ్బలి,మామిడి, వెలగ, వీట్లను ఉదకమునందువైచికాచి బాలునికి స్నానముచేయించిన శకుని యనుగ్రహము తొలగు.

శకునిగ్రహమునకు లేపనము.

శ్లో॥ హ్రీబేరమధుకోశీర సారివోత్పలపద్మకైః। లోధ్రప్రియంగు
మంజిష్ఠాగైరికైఃసంలిపేత్ శుభం॥

తా॥ కురువేరు, అతిమధురము, వట్టివేరు, సుగంధపాల, నల్లకలువ, పద్మకాష్ఠము, లొద్దుగచెక్క, కొఱ్ఱబియ్యము, మంజిష్ఠా, కావిరాయి, వీటిసినూరి, బాలుని శరీరమునకు లేపనముజేసిన శకునిగ్రహమునివర్తియగు.

రేవతీగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ వ్రణైఃస్ఫోటైశ్చితంగాత్రంపంకగంధమసృక్ స్రవేత్। భిన్న
వర్చాజ్వరీదాహీ రేవతీగ్రహలక్షణం॥

తా॥ రేవతీగ్రహగ్రస్తమైనబాలునికి, శరీరమంతయు, కురుపులు, బొబ్బలు వీటిచే వ్యాప్తమై, అందువెడలెడి రక్తము, బురద వాసనగలిగియుండుటయగాక, భేదులు, జ్వరము, తాపము, ఇవిసగాజనించు.

రేవతీగ్రహమునకుస్నానము.

శ్లో॥ అశ్వగంధాజశృంగీచసారివాథపునర్నవా। సహావిదారీ ప్యేత
తాసాంక్వాథేనపరిషేచనం॥

తా॥ పెన్నేరుగడ్డ, వొద్దిపట్ట, సుగంధపాల, గలిజేరు, ముత్తవపులగ, నేలగుమ్ముడు, వీటిని నీటియందువైచి కాచి శిశువుకు స్నానముచేయించిన, రేవతీగ్రహమునివర్తియగు.

రేవతీగ్రహమునకుధూపము.

శ్లో॥ కులుత్థశంఖచూర్ణంచప్రదేయఃపూర్వగంధికః। గృధ్రోలూక
పురీషాణియవాన్యవఫలోద్ధృతం। సంధ్యయోరుభయోఃకా
ర్యమేతదుద్ధూపనంశిశోః॥

తా॥ వులవలు, శంఖము, వీటినిచూర్ణముచేసి శరీరమునకు ధూళితముచేసి, పిదప, గద్ద, గూబ, వీటిమలము, యవలు, వీటిని సాయంప్రాతఃకాలములయందు బాలునికి ధూపమిడిన రేవతీగ్రహము నివర్తియగు.

పూతనాగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ అతీసారోజ్వరస్తృష్ణా తిర్యక్ప్రేక్షణరోదనం। నష్టనిద్రస్త
థోద్విగ్నఃగ్రస్తఃపూతనయాశిశుః॥

తా॥పూతనాగ్రహగ్రస్తమైన బాలునికి, భేదులు, దప్పి, జ్వరము,వారచూపు, రోదనము, నిద్రలేకయుండుట, వ్యాకులముపొందుట, కృశించుట ఇట్టి లక్షణములు, బాలునికి గలిగియుండిన, నదిపూతనాగ్రహలక్షణమని తెలియంగవలయు.

పయస్యాదితైలము.

శ్లో॥ నవాపయస్యాగోలోమీహరితాలంమనశ్శిలా। కుష్ఠంసర్జరస
శ్చైవతైలార్థేకల్కయిష్యతే। హితంఘృతంతుగాక్షీర్యా
సంసిద్ధంమధునాపిచ॥

తా॥ పిన్నపాల, తెల్లగరిక, తాళకము, మనుశిల, చెంగల్వకోష్టు, గుగ్గిలము, వీటినికల్కముజేసి, తిలతైలమునందువైచి కాచి, నాతైలము బాలుని శరీరమునకు లేపనముజేసినను, వెదురుప్ప కల్కమునందు, ఘృతముసిద్ధపరిచి, తేనెచేర్చి, పానముజేయించినను పూతనాగ్రహమునివర్తియగు.

పూతనాగ్రహధూపము.

శ్లో॥ కుష్ఠతాలీసఖదిరంచందనంస్యందనంతథా। దేవదారువచా
హింగుకుష్ఠంగిరికదంబకం। ఏలాహరేణువశ్చాపి యోజ్యాఉ
ద్ధూపనేసదా॥

తా॥ చెంగల్వకోష్టు, తాలిసపత్రి, నల్లతుమ్మపట్ట, చందనము, స్యందనము, దేవదారు, వస, ఇంగువ, కుష్ఠము, కొండకడప, ఏలకులు, రేణుకబీజములు, వీటినిబాలునికి ధూపమిడిన పూతనాగ్రహమునివర్తియగు.

అంధపూతనాగ్రహలక్షణ.

శ్లో॥ ఛర్దిః కాసోజ్వరస్తృష్ణా వసాగంధోతిరోదనం। స్తన్యద్వేషో తిసారశ్చ అంధపూతనయాభవేత్॥

తా॥ వాంతి, దగ్గు, జ్వరము, దప్పి, శరీరమునందువాసన, స్తన్యద్వేషము, భేదులు, ఇవిబాలునికిగలిగెనేని, అంధపూతనాగ్రహముసోకినదనియెరుంగవలయు.

అంధపూతనాగ్రహమునకుస్నానము.

శ్లో॥ తిక్తద్రుమాణాంపత్రైస్తుక్వాథః కార్యోభిషేచనే॥

తా॥ చేదుగలఆకులు, ఉదకములోవైచికాచి, బాలునికిస్నానముజేయించిన, అంధపూతనాగ్రహము నివర్తియగు.

తిక్తపంచగణము.

శ్లో॥ బిల్వః పటోలం క్షుద్రాచగుడూచీవాసకాస్తథా। విసర్పకుష్ఠనుత్ఖ్యాతో గణోయంపంచతిక్తకః॥

తా॥ (పంచతిక్తగణమనగా) బిల్వము, చేదుపొట్ల, ములక, తిప్పతీగె, అడ్డసరము, ఇవి, విసర్పము, కుష్ఠము, వీటినిపోగొట్టును.

పురీషాదిధూపము.

శ్లో॥ పురీషం కౌక్కుటం కేశాశ్చర్మసర్పభవంతథా। జీర్ణంచవీక్ష్యయోవాసోధూపనాయోపకల్పయేత్॥

తా॥ కోడిపెంటికలు, వెంట్రుకలు, పాముకుసుము, పాతగుడ్డ, వీటిచే బాలునికిధూపమిడిన, అంధపూతనాగ్రహము తొలుగు.

శీతపూతనాగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ వేపతేకాసతేక్షీణోనేత్రరోగోవిగంధితా। ఛర్ద్యతీసారయుక్తశ్చశీతపూతనయాశిశుః॥

తా॥ వణుకు, దగ్గు, క్షీణించుట, నేత్రరోగము, శరీరమునందు వాసన, వాంతి, అతిసారము, ఇట్టిలక్షణములు బాలునికి గలిగియుండెనేని శీతపూతనాగ్రహముసోకినదని యెరుంగవలయు.

రోహిణ్యాదిఘృతము.

శ్లో॥ రోహిణీనింబఖదిరపలాశకకుభత్వచః। నిక్వాథ్యతస్మిన్నిక్వాథేసక్షీరంవిపచేత్ఘృతం॥

తా॥ కటుకరోహిణి, వేప, చండ్ర, మోదుగ, అర్జునవృక్షము, వీటిపట్టలను కసాయముజేసి, అందుపాలునెయ్యివైచి, ఘృతపక్వముగకాచి శిశువునకు పానముజేయించిన శీతపూతనాగ్రహము నివర్తియగు.

గృధ్రాదిధూపము.

శ్లో॥ గృధ్రోలూకపురీషాణిబస్తగంధామహిత్వచం। నింబపత్రాణిచతథాధూపనార్థంసమాహరేత్॥

తా॥ గద్ద, గూబ, వీటిమలమును, అడవితులసి, పాముకూసము, వేపాకు, వీటిచే బాలునికి, ధూపమిడిన శీతపూతనాగ్రహము తొలుగు.

ముఖమండికాగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ ప్రసన్నవర్ణవదనశ్శిరాభిరభిసంవృతః। మూత్రగంధిశ్చబహ్వాశీముఖమండికయాభవేత్॥

తా॥ ప్రసన్నమగువర్ణము, ముఖము ఇవిగలిగియుండుట, శరీరమునందు నరములు, వ్యాపించియుండుట, శరీరము, మూత్రపువాసన గలిగియుండుట, ఆహారమునందు విశేషముగ యిచ్ఛగలుగుట, ఇట్టిలక్షణములుగలిగియుండిన, బాలునికి ముఖమండికాగ్రహము సోకినదని తెలుంగవలయు.

ముఖమండికాగ్రహమునకుస్నానము.

శ్లో॥ కపిత్థబిల్వతర్కారీ వాసాగంధర్వహస్తకః। కుబేరాక్షీచయోజ్యాస్స్యుర్బాలానాంపరిషేచనే॥

తా॥ వెలగ, బిల్వము, తక్కెడుఆకులు, అడ్డసరము, ఆముదపుఆకు, గచ్చ, వీట్లను ఉదకమునందువైచి కాచి బాలునికి, స్నానముజేయించిన, ముఖమండికాగ్రహము తొలుగు.

భృంగాదితైలము.

స్వరసంభృంగవృక్షాణాంతథైవహయగంధికా। తైలంపచాంచ
సంయోజ్యపచేదభ్యంజనేశిశోః॥

తా॥ గుంటగలగర, పెన్నేరుగడ్డ, వస, వీట్లస్వరసమునందు, తిలతైలము పైచి, కాచి, శిశువుశరీరమునకు లేపము జేసిన, ముఖమండికాగ్రహముమానును.

వచాదిధూపము.

శ్లో॥ వచాసర్జరసంకుష్ఠంసర్పిశ్చైత్ధూపనేహితం॥

తా॥ వస, గుగిలము, నెయ్యి, కోష్ఠము, వీటినిచేర్చి బాలునికి ధూపము వేశిన, ముఖమండికాగ్రహము మానును.

నైగమేయగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ ఛర్దిస్పందనకంఠాస్య శోషమూర్ఛావిగంధితా। ఊర్ధ్వంప
శ్యేద్దశేద్దంతా నైగమేయగ్రహంవదేత్॥

తా॥ వాంతి, వణుకు, నోరు, కంఠము, వీటియందు శోష, మూర్ఛ, దుర్గంధము, ఊర్ధ్వదృష్టి, పండ్లుకొరుకుట, ఇట్టిలక్షణములుబాలునికి గలిగియుండిన నది నైగమేయగ్రహమని యెరుంగవలయు.

నైగమేయగ్రహమునకుస్నానము.

శ్లో॥ బిల్వాగ్నిమంథపూతీకైః కార్యంస్యాత్ పరిషేచనం॥

తా॥ బిల్వము, కూరనెల్లి, కానుగ, వీటిని ఉదకమునందుపైచికాచి, బాలునికి స్నానముజేయించిన, నైగమేయగ్రహము తొలుగు.

ప్రియంగ్వాదితైలము

శ్లో॥ ప్రియంగుసరలానంతాశతపుష్పాకుటంనటైః। పచేత్తైలంస
గోమూత్రందధిమస్త్వమ్లకాంజికైః॥

తా॥ ప్రేంకణము, దేవదారు, నల్లసుగంధపాల, కాంజికము, వీట్లతోతైలముసిద్ధపరచి, బాలులకు లేపనముచేసిన, నైగమేయగ్రహము, తొలుగు.

నైగమేయగ్రహధూపము.

శ్లో॥ మర్కటోలూకగృధ్రాణాంపురీషాణిపితృగృహే। ధూమః
సుజ్ఞజనైః కార్యోబాలస్యహితమిచ్ఛుభిః॥

తా॥ వానరము, గూబ, గద్ద, వీటియొక్కమలముచే స్మశానమునందు ధూపమిడిన నైగమేయమను గ్రహము నశించు.

నందినీగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ ప్రథమేదివసేనామ్నానందినీక్రమతేశిశుం। దద్రుర్హీతస్యబా
లస్యజ్వరఃస్యాత్ప్రథమంతతః । గాత్రేశోఫస్తదాస్వేదోనా
హారేచ్ఛాభృశంభవేత్ । ఛర్దిర్మూర్ఛాచకంపశ్చశోషోదీనస్వ
రస్తథా॥

తా॥ శిశువుజనించిన దివసమునందు, దద్దురులు, జ్వరము, వాపు, చెమటు, స్తన్యమునందు యిచ్ఛలేకయుండుట, కక్కుట, మూర్ఛ, కంపము, శరీరముశుష్కించుట, లీనస్వరము, ఇట్టిలక్షణములు బాలునికి కలిగెనేని నందినీయనుగ్రహముసోకినదని యెరుంగవలయు.

సునందనాగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ ద్వితీయేదివసేబాలంగృహ్ణాతిచసునందనా । తతోభవేజ్జ్వరః
పూర్వంసంకోచోహస్తపాదయోః। దన్తాన్ఖాదతిశ్వసితినిమీ
లయతిచక్షుషీ। ఆహారంచనగృహ్ణాతిదివారాత్రౌచరోదితి ।
అక్షిరోగంచ్ఛర్దనంచభవేదితిపునఃపునః । కృశత్వంజాయతే
త్యంతంచిహ్నమేతత్ప్రకీర్తితం॥

తా॥ శిశువుజనించిన ద్వితీయదివసమునందు, జ్వరము, చేతులు, కాళ్లు ముడుచుకొనుట, పండ్లుకొరుకుట, నిట్టూర్పులిడుట, కన్నులుమూసికొనుట, స్తన్యమునందిచ్ఛలేకపోవుట, రాత్రిపగలుయేడ్చుట, నేత్రరోగములుకలుగుట, పలుమారుకక్కుట, కృశించుట, ఇట్టిలక్షణములుబాలునికి గలిగెనేని, సునందనయనుగ్రహము సంక్రమించినదని యెఱుంగవలయు.

ఘంటాలీగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ తృతీయేన్హిచగృహ్ణాతిఘంటాలీబాలకంగ్రహీ । తచ్చేష్టారో
చకోద్వేగఃకాసశ్వాసశ్చశోషణం॥

తా॥ శిశువుజనించిన తృతీయ్యదివసమునందు, అరుచి,ఉలికిపడుట, దగ్గు శ్వాస, కృశించుట, ఇట్టిలక్షణములు గలిగెనేని, ఘంటాలీయనుగ్రహము సోకినదనియెరుంగవలయు.

ఘంటాలీగ్రహలేపము.

శ్లో॥ గజదంతాశ్చగోదంతాస్తథాకేశాస్తుచాంజనీ । అజాక్షీరే
ణసంపిష్యతతోబాలంప్రలేపయేత్॥

తా॥ యేనుగదంతము, ఆవుదంతము, వెంట్రుకలు, అంజనీ వీటిని మేకపాలతోనూరి శిశువుశరీరమునకు లేపనముచేసిన, ఘంటాలీయనుగ్రహముతొలుగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ధూపయేన్నింబపత్రాణినఖసర్షపరాజికాః । లేపితోద్ధూల్పి
తోబాలఃసుఖమాప్నోతినిశ్చితం॥

తా॥ వేపాకు, గోళ్లు, ఆవాలు, తెల్లఆవాలు వీటినినూరి బాలునికి లేపనము జేయుటయగాక, వీటినేధూపము వేశినను ఘంటాలీయనుగ్రహమునివర్తించు.

కంటకాలీగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ చతుర్థేహ్నిచగృహ్ణాతికంటకాలీగ్రహీశిశుం । తచ్చేష్టారో
చకోద్వేగఃఫేనోద్గారీదిగీక్షణం॥

తా॥ శిశువుజనించిన నాలవదివసమునందు, అరుచి, వులికిపడుట, నురుగుకక్కుట, దిక్కులుచూచుట, ఇట్టిలక్షణములుబాలునికి గలిగెనేని, కంటకాలియనుగ్రహముసోకినదని యెరుంగవలయు.

కంటకాలీగ్రహధూపము.

శ్లో॥ గజదంతాహినిర్మోకంరాజీమూలంచలేపయేత్। ధూపయే
త్సర్షపారిష్టకేశైర్ముంచతిసాగ్రహీ॥

తా॥ యేనుగదంతములు, పాముకూసము, తెల్లఆవాలవేళ్లు, వీటినినూరి లేపనముజేయుటయేగాక ఆవాలు, వేపాకు, వెంట్రుకలు, వీట్లను బాలునికి ధూపమిడిన, కంటకాలీగ్రహముతొలుగు.

అహంకారీగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ పంచమేన్హిత్వహంకారీగ్రహీగృహ్ణాతిబాలకం। తచ్చేష్టాజృం
భణంశ్వాసంముష్టిబంధాధ్వవీక్షణం॥

తా॥ శిశువుజనించిన, అయిదవదివసమునందు ఆవలింత, శ్వాస, చేతులు ముడుచుట, కీకంటితోచూచుట, ఇట్టిలక్షణములుబాలునికి కలిగెనేని, అహంకారీయనుగ్రహముసోకినదని నెరుంగవలయు.

అహంకారీగ్రహచికిత్స.

శ్లో॥ సితతాలవచాలోధ్రింమేషశృంగిఃప్రలేపయేత్ । లశునంనిం
బపత్రాణిసిద్ధార్థైర్ధూపయేత్తతః । ఏవంముంచతిసాబాలం
నాత్రకార్యావిచారణా॥

తా॥ తెల్లహరిదళము, వస, లొద్దుగచెక్క, పొద్దిచెక్క, వీటినినూరి, బాలునికి లేపనముజేయుటయేగాక, వెల్లుల్లి, వేపాకు, ఆవాలు, వీటిచేధూపము వేసిన, అహంకారీయనుగ్రహము తొలుగు.

షష్టికాగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ షష్ఠేహనిచబాలంతుగ్రహీగృహ్ణాతిషష్టికా। తచ్చేష్టాగాత్ర
విక్షేపోహాస్యరోదనమోహనం॥

తా॥ శిశువుజనించిన ఆరవదినమునందు, ఉలికిపడుట, నవ్వుట, యేడ్చుట, మూర్ఛనొందుట, ఇట్టిలక్షణములుగలిగెనేని బాలునికి, షష్టికయనుగ్రహము సోకినదనియెరుంగవలయు.

షష్టికాగ్రహచికిత్స.

శ్లో॥ కుష్టగుగ్గులసిద్ధార్థగజదంతైర్ఘృతాన్వితైః । ధూపయేల్లేప
యేచ్చాపితతోముంచతిసాగ్రహీ॥

తా॥ చెంగల్వకోష్టు, గుగ్గిలము, ఆవాలు, యేనుగదంతము, వీటినినూరి బాలునిశరీరమునకు లేపనము జేయుటయేగాక, వీటిచేతనే ధూపమిడిన షష్టిక యనుగ్రహముతొలుగు.

సింహికాగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ సప్తమేదివసేనామ్నాసింహికాక్రమతేశిశుం। తచ్చేష్టాజృంభణంశ్వాసోముష్టిబంధ స్తథైవచ॥

తా॥ శిశువుజనించిన, యేడవదినమునందు, సింహికయనుగ్రహముసోకెనేని, ఆవలింత, శ్వాస, వేళ్లుముడుచుకొనుట, ఇట్టిలక్షణములుగలిగియుండు.

సింహికాగ్రహచికిత్స.

శ్లో॥ మేషశృంగీవచాలోధ్రహరితాలంమనఃశిలాః । ఏకత్రపిష్ట్వా తత్సర్వంతతోబాలంప్రలేపయేత్॥

తా॥ వొద్దిపట్టు, వస, లొద్దుగచెక్క, హరిదళము, మణిశిల, వీటినినూరి బాలునిశరీరమునకు లేపనముజేసిన, సింహికయనుగ్రహముతొలుగు.

ఆర్యకాగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ అష్టమేన్హిచగృహ్ణాతిఆర్యకాబాలకంగ్రహీ । కాసతేశ్వాసతేచైవగాత్రంసంకోచతేభృశం॥

తా॥ శిశువుజనించిననెనిమిదవదివసంబునబాలునికిఆర్యకయనుగ్రహముసోకెనేని, కాస, శ్వాస, శరీరముసంకోచించుట ఇట్టిలక్షణములుగలిగియుండు.

ఆర్యకాగ్రహచికిత్స.

శ్లో॥ అపామార్గముశీరంచపిప్పలీచిత్రకంతథా । అజామూత్రేణసంపిష్యతతోబాలంప్రలేపయేత్॥

తా॥ ఉత్తరేణి,వట్టివేరు,పిప్పళ్లు,చిత్రమూలము, వీటిని మేకమూత్రముతో నూరి శిశువుయొక్కశరీరమునకు లేపము జేశిన ఆర్యకయనుగ్రహముతొలుగు.

మేషీగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ నవమేదివసేబాలంమేషీగృహ్ణాతినిశ్చితం । తచ్చేష్టాత్రాసనోద్వేగః । సముష్టిద్వయఖాదనం॥

తా॥ శిశువుజనించిన, తొమ్మిదవదివసంబున, మేషియనుగ్రహముసోకెనేని, అందుచే, భయపడుట, ఉలికిపడుట, చేతివ్రేళ్లుకరుచుకొనుట, ఇట్టిలక్షణములుగలుగు.

మేషీగ్రహచికిత్స.

శ్లో॥ వచాచందనకుష్టోగ్రాసర్షపా స్తత్రలేపయేత్। నఖవాసరగోమాభ్యాంధూపనాన్ముచ్యతేగ్రహీ॥

తా॥ వస, చందనము, చంగల్వకోష్టు, నల్లవస, ఆవాలు, వీటినినూరి శిశువుకు లేపముజేయుటయేగాక, గోళ్లు, కోతివెంట్రుకలు ధూపమిడినను, మేషీయనుగ్రహ తొలుగు.

రోదనీగ్రహలక్షణము.

శ్లో॥ దశమేదివసేనామ్నారోదనీత్రాసతేశిశుం । తచ్చేష్టాకాసనంచైవరోదనంముష్టిబంధనం॥

తా॥ పదియవదివసమునందు, రోదనీయనుగ్రహము, బాలునికిసోకు అందుచే, దగ్గు, వేళ్లుముడుచుకొనుట, యేడ్చుట, ఇట్టిలక్షములుగలిగియుండు.

రోదనీగ్రహచికిత్స.

శ్లో॥ కుష్టోగ్రాసర్జసిద్ధార్థైర్నింబేనధూపయేత్ । మత్స్యమాంససురాయుక్తోబహిర్నిశిసమాహరేత్॥

తా॥ చెంగల్వకోష్టు, నల్లవస,గుగ్గిలము,ఆవాలు,వీట్లనునూరి, శిశువుకు లేపనముచేయుటయేగాక, వేపాకుధూపమువేసి, మత్స్యమాంసము, సురా, వీటిని బైటిప్రదేశమున నిశివేళయందు బలియిడిన, రోదనీయనుగ్రహము నివర్తియగు.

అన్యచ్చ,

శ్లో॥ అపామార్గకుశోశీరచందనక్వాథవారిణా । సతాంచమంత్రయేన్మంత్రీసంధ్యాయాంపరిషేచయేత్॥

తా॥ ఉత్తరేణి, దర్భలు, వట్టివేళ్లు, చందనము, వీటిని నీటియందువైచి కాచి నభిమంత్రించి శిశువుకు సాయంకాలమున స్నానముచేయించిన, రోదనీయనుగ్రహముతొలుగు.

ఉత఼్ుల్లి కాలక్షణము.

శ్లో॥ ఆధ్మానవాతసంఫుల్లోదరకుక్షౌశిశోర్భవేత్। ఉత్ఫుల్లికా సా విఖ్యాతాశ్వాసశ్వయథుసంకులా॥

తా॥ శిశువుకు దక్షిణకుక్షియందు ఆధ్మానవాతప్రకోపమువలన శ్వాస, వాపు, వీటితోఁగూడిన ఉత్ఫుల్లికయనురోగము జనించు.

ఉత్ఫుల్లికాచికిత్స.

శ్లో॥ నిస్సారయేజ్జలౌకాభీరక్తంచజఠరేతదా । కర్కోటనాగరా మేఘకంకోలాజివిషాభవం । చూర్ణందుగ్ధేనసమ్మిశ్రంపాయయేన్మాతరంభిషక్ । ధాత్రీంవాపాయయేత్సద్యఃక్షీరదోషని వారణం॥

తా॥ శిశువుకు ఉత్ఫుల్లికారోగముజనించెనేని, జలగలనంటించి రక్తము తీయవలయు, మఱియు డావరడలగి, శొంఠి, తుంగముస్తెలు, అతివస, వీటిని చూర్ణముజేసి, పాలలోకలిపి, తల్లిగాని, లేకదాదిగాని, పుచ్చుకొనిన, స్తన్యదోషమువలనజనించిన ఉత్ఫుల్లికారోగము నివర్తియగు.

అన్యచ్చ॥

శ్లో॥ అగ్నినాస్వేదయేద్వాపిదాహయేచ్ఛశలాకయా । జఠరేబిందుకాకారంపృష్ఠభాగేయథాధ్రువం । బిల్వమూలకంనీరదో వృక్షైత్రిఫలంతథాసింహికాద్వయం। గౌడమిశ్రితంక్వాథితం సమంపాయయేచ్ఛిశుంఫుల్లికాపహం॥

తా॥ మఱియు వుత్ఫుల్లికారోగముజనించిన, బాలులవుదరమునందు, వాత్తడను, లేక, కడుపుమీద చిటికవేయుటయేగాక, బిల్వవేరు,తుంగముస్తె, అగలుశొంఠి, కరక, తాండ్ర, వుసిరికలు, చిన్నములుక, పెద్దములుక, వీటిని కషాయముచేట్టి, అందుబెల్లమువైచి బాలులకుపానముజేయించిన నదినివర్తియగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ పిప్పలీగ్రంధికంవిశ్వాత్రాయమాణాచదార్వికా। పథ్యేభపిప్పలీభార్గీలవంగంటంకణస్తథా। కుమారీదాలపథ్యాచసైన్ధవ

స్త్వజవారిణా । ఘర్షితంపాయయేత్ప్రాతర్ద్వటంకంఫుల్లికాపహం॥

తా॥ పిప్పళ్లు, మోడి, శొంఠి, కలుగానుగ,,మానిపసపు, కరక్కాయ, గజపిప్పలి, గంటుభారంగి, లవంగములు, వెలిగారము, కలమంద, కురువేరు,కరకపిందెలు, సైంధవలవణము, వీటిని మేకపంచితముతోనూరి, రెండుటంకములయెత్తు, ప్రాతఃకాలమునందు, శిశువుకుపానముజేయించిన ఉత్ఫుల్లికారోగము నశించు.

ఉత్ఫుల్లికారోగమునకుధూపము.

శ్లో॥ సర్పత్వగ్లశునంమూర్వాసర్షపారిష్టపల్లవాః । బిడాలవిడ జాలోమమేషశృంగీవచామధు । ధూపఃశిశోర్జ్వరఘ్నోయమ శేషగ్రహనాశనః॥

తా॥ పాముకుసుము, వెల్లుల్లి, చాగ, తెల్లఆవాలు, వేపాకు, పిల్లిపిత్త, మేకవెంట్రుకలు, వాద్దిపట్ట, వస, తేనె, వీటినిచేర్చి, బాలునికిధూపమిడిన సర్వజ్వరములు సర్వగ్రహములు నివర్తియగు.

జ్వరాదులకుఅష్టమంగళఘృతము.

శ్లో॥వచాకుష్ఠంతథాబ్రాహ్మీసిద్ధార్థకమతోపివ।సారివాసైంధవం చైవపిప్పలీఘృతమష్టమం। సిద్ధంఘృతమిదంమేధ్యంపిబేత్ప్రాతర్దినేదినే । దృఢాస్మృతిఃక్షిప్రమేధాకుమారో బుద్ధిమాన్భవేత్। నపిశాచానరక్షాంసినభూతానచమాతరః। ప్రభవంతి కుమారాణాంపిబతామష్టమంగళం। బలిశాంతీష్టకర్మాణికార్యాణిగ్రహశాంతయే॥

తా॥ వస, కుష్ఠము, బ్రహ్మముడి, ఆవాలు, సుగంధపాల, సైంధవలవణము, పిప్పళ్లు, వీట్లనునూరికల్కముజేసి వాటిలోనెయ్యివైచి, పక్వముగాకాచిన నది, అష్టమంగళఘృతమని బఱంగు, నీఘృతమును బాలునికిపానముజేయించిన దృఢస్మృతి, తీవ్రమగుమేధ, సూక్ష్మబుద్ధి, ఇవిగలుగుటయగాక,పిశాచములు, రాక్షసబాధలు, భూతములు, మాతృకలు, ఇవిసోకవు. మరియు, బాలునకు, గ్రహరిష్టనివృత్తికై, బలులు, శాంతికర్మలు, మొదలగువాటిని, జేయించవలయు.

సర్వగ్రహారిష్టమునకు లేపనము.

శ్లో॥ సహాముండీతికోదార్వీక్వాథైఃస్నానంగ్రహాపహం। సప్తచ్ఛ
దాభయనిశాచందనైశ్చైవలేపనం॥

తా॥ కారుమినుములు, బోడతరము, మానిపసుపు, వీటిని నీటియందుకాచి, బాలునికి స్నానముచేయించుటయేగాక, యేడాకులఅరటి, కరక్కాయ, పసపు, చందనము, వీటినినూరి, శరీరమునకు లేపనము జేసిన సర్వగ్రహారిష్టము తొలుగు.

బాలజ్వరాంకుశము.

శ్లో॥ మృతసూతాభ్రవంగంచరౌప్యంయోజ్యంచతత్సమం। మృత
తాంమ్రస్యతీక్ష్ణస్యప్రత్యేకంచద్విభాగికం। వ్యోషంబిభీతకం
చైవకాసీసంమృతమేవచ। నాగవల్లీదళరసైర్భావయేచ్చపు
నఃపునః। వల్లప్రమాణందాతవ్యఃసర్వరోగహారఃపరః। గ
ర్భిణీబాలకానాంచసర్వజ్వరవినాశనః॥

తా॥ రసభస్మము, అభ్రకభస్మము, వంగభస్మము, రజితభస్మము, ఇవి సమభాగములు, తామ్రభస్మము, లోహభస్మము, ఇవి రెండురెండుభాగములు, శొంఠి, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, తాండ్రకాయ, అన్నభేదిభస్మము, ఇవివొక్కొక్కభాగము, వీటినన్నిటిని, కల్వమునందువైచి, తమలపాకులరసమునందు, అనేకమార్లుభావనచేసి, వొకవల్లప్రమాణము, మాత్రలుచేసి, గర్భిణీస్త్రీ, బాలులు, సేవించిన, సర్వరోగములు, సర్వజ్వరములునివర్తియగు.

జ్వరములకుపద్మకాదిక్వాథము.

శ్లో॥ క్వాథఃకృతఃపద్మకనింబ ధాన్యచ్ఛిన్నోద్భవాలోహితచంద
నోత్థః। జ్వరేభవేత్సర్వభవేకృశానుధాత్రీ శిశుభ్యాంప్రక
రోతిపీతః॥

తా॥ తామరతూండ్లు, వేప, ధనియాలు, తిప్పతీగ, రక్తచందనము, కీట్లనుకషాయముపెట్టి, తల్లికి, బాలునికి, పానముచేయించిన, సర్వజ్వరములు నివర్తియగు.

జ్వరమునకుయష్టిమధుకాదిలేహము.

శ్లో॥ యష్టీమధుతుగాక్షీరీలాజాంజనసితాకృతః। లేహప్రదత్తో
బాలానామశేషజ్వరనాశనః॥

తా॥ అతిమధురము, వెదురుప్పు, వరిపేలాలు, రసాంజనము, శర్కర, వీటిని లేహముచేసి, బాలులకొసంగిన సర్వజ్వరములుమానును.

వాతజ్వరమునకుస్థిరాదిక్వాథము.

శ్లో॥ క్వాథఃస్థిరాగోక్షురవిశ్వబాల క్షుద్రాదయశ్ఛిన్నరుహాకిరా
తైః। వాతజ్వరంవాశమయేత్ప్రపీతోబాలేనధాత్ర్యైచకృ
శానుకారీ॥

తా॥ ముయ్యాకుపొన్న, పల్లేరు, శొంఠి, వట్టివేరు, చిన్నములక, పెద్దములక, తిప్పతీగ, శీమనేలవేము, వీటినికషాయముపెట్టి, తల్లి, బాలుడు, పుచ్చుకొనిన, వాతజ్వరముమానుటయేగాక, అగ్నిదీపనమును సగాగలుగంజేయు.

వాతజ్వరకషాయము.

శ్లో॥ పంచమూలీకృతక్వాథఃపీతోవాతజ్వరాపహః। తద్వచ్ఛిన్న
రుహాద్రాక్షాగోపకన్యాబలాభవః॥

తా॥ పంచమూలములను, కషాయముపెట్టి, పుచ్చుకొనినను, లేక, తిప్పతీగ, ద్రాక్ష, బాలింతబోళము, గూడపాల, చిట్టాముట్టి, వీటినికషాయముపెట్టి, శిశువుకుపానముచేయించిన వాతజ్వరమునశించు.

పిత్తజ్వరకషాయము.

శ్లో॥ సారివోత్పలకాశ్మర్యాచ్ఛిన్నాపద్మకపర్పటైః। క్వాథఃపీతో
నిహంత్యాశుశిశూనాంపైత్తికంజ్వరం॥

తా॥ సుగంధపాల, కలువ, గుమ్ముడు, తిప్పతీగె, తామరతూండ్లు పర్పాటకము, వీట్లను కషాయముపెట్టి, బాలునికి పానముజేయించిన, పిత్తజ్వరమునివర్తియగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ముస్తాపర్పటకోశీరవారిపద్మకసాధితం। శీతంవారినిహంత్యాశు త్రిధాదాహవమిజ్వరాన్॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, పర్పాటకము, వట్టివేరు, కురువేరు, తామరతూండ్లు, వీటినికషాయముపెట్టి, బాలునికి పానముజేయించిన, దాహము, వాంతి, జ్వరము, వీట్లను నశింపజేయు.

సతతజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ నింబపత్రామృతానంతాపటోలేంద్రయవైఃకృతః। క్వాథః సతతంహంత్యాశుప్రభవవ్యసనంతథా॥

తా॥ వేపాకు, తిప్పతీగె, తీటకసంద, చేదుపొట్ల, కొడిశపాలవిత్తులు వీటినికషాయముపెట్టి, బాలునికిపానముచేయించిన, సతతజ్వరము నివర్తియగుటయేగాక, ప్రసూతికిగలిగిన జాడ్యము సగానివర్తియగు.

వాతపిత్తజ్వరమునకుకషాయము.

శ్లో॥ ముస్తాపర్పటకంఛిన్నా కిరాతోవిశ్వభేషజం। ఏషాంకషాయోదాతవ్యోవాతపిత్తజ్వరాపహః॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, పర్పాటకము, తిప్పతీగ, శీమనేలవేము, శొంఠి, ఇవికషాయముపెట్టి, బాలునికి పానముజేయించిన వాతపిత్తజ్వరము నివర్తియగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ఉశీరంమధుకంద్రాక్షా కాశ్మరీనీలముత్పలం। పరూషకంపద్మకంచమధుకంమధుకంబలా। ఏభిఃశ్రుతఃకషాయోయంవాతపిత్తజ్వరంజయేత్। ప్రలాపమూర్ఛాసంమోహతృష్ణాపిత్తజ్వరాపహః॥

తా॥ వట్టివేరు, అతిమధురము, ద్రాక్ష,గుమ్ముడు, నల్లకలువ, చిట్టీత, తామరతూండ్లు, అతిమధురము, ఇప్పపట్ట, చిట్టాముట్టి, వీట్లనుకషాయముపెట్టి, బాలునికి, ద్రావించిన, ప్రలాపము, మూర్ఛా, మోహము, దప్పి, వీటితోచేరిన, వాతపిత్తజ్వరము, పిత్తజ్వరము, ఇవినశించు.

పిత్తశ్లేష్మజ్వరమునకుఅమృతాష్టకచూర్ణయుక్తకషాయము.

శ్లో॥ త్రిఫలాపిచుమందశ్చపటోలంమధుకంబలా। ఏభిఃక్వాథఃకృతఃపీతఃపిత్తశ్లేష్మజ్వరాపహః। అమృతేంద్రయవారిష్టపటోలంకటురోహిణీ। నాగరంచందనంముస్తంపిప్పలీచూర్ణసంయుతం। అమృతాష్టకమిత్యేతత్పిత్తశ్లేష్మజ్వరాపహం। హృల్లాసారోచకచ్ఛర్దీతృష్ణాదాహనివారణం॥

తా॥ కరక, తాండ్ర, వుసిరికలు,వేప, చేదుపొట్ల,అతిమధురము, చిట్టాముట్టి, వీటినికషాయముపెట్టి, (తిప్పతీగ, కొడిశపాలవిత్తులు, వేప, చేదుపొట్ల కటుకరోహిణి, శొంఠి, చందనము, తుంగముస్తెలు, పిప్పళ్లు, వీటినిచూర్ణముచేసి, కషాయమునందుకలిపి, బాలునికిపానముజేయించిన, పిత్తశ్లేష్మజ్వరము, అరుచి, వాంతి, దప్పి, తాపము, వీటినిపోగొట్టును, ఈచూర్ణము అమృతాష్టకచూర్ణమనిబరగును).

పిత్తశ్లేష్మకషాయము.

శ్లో॥ ధాన్యాకచందనపద్మకముస్తాస శక్రయవామలకైఃసపటోలైః। శీతకషాయోముఖేఖలుదద్యాత్ బాలకపిత్తకఫజ్వరం హంతుం॥

తా॥ ధనియాలు, చందనము, తామరతూండ్లు, తుంగముస్తెలు, కొడిశపాలవిత్తులు, వుసిరికవాలుపు, చేదుపొట్ల, వీటినికషాయముపెట్టి, బాలునికిపానముజేయించిన, పిత్తకఫజ్వరము, నివర్తియగు.

ఆమాటియుక్తజ్వరకషాయము.

శ్లో॥ సారగ్వధఃసాతివిషఃసముస్తాతిక్తాకషాయోజ్వరమాశుహన్యాత్। సామంసశూలంసవమింసదాహంసకామలంహంతి సరక్తపిత్తం॥

తా॥ రేలగిజరు, అతివస, తుంగముస్తెలు, కటుకరోహిణి, వీటినికషాయముపెట్టి, బాలునికిపానముజేయించిన, ఆమశూల, వాంతి, తాపము,కామిల,రక్తపిత్తము, వీటితోగూడినజ్వరమునశించు.

శీతజ్వరహరలేహము.

శ్లో॥ వాసావ్యాధికణాలేహశ్శీతజ్వరవినాశనః । తద్వత్తుద్రామ్ర
తాసంతాతిక్తాభూనింబసాధితః॥

తా॥ అడ్డసరము, ములుక, పిప్పళ్లు, వీట్లనులేహముజేసి వుచ్చుకొనినను, లేక, ములుక, తిప్పతీగ, తీటకసంద, కటుకరోహిణి, నేలవేము, వీటినిలేహము జేసిపుచ్చుకొనినను, శీతజ్వరముమానును.

చాతుర్భద్రకషాయము.

శ్లో॥ కిరాతతిక్తకంముస్తంగుడూచీవిశ్వభేషజం । చాతుర్భద్రకమి
త్యాహువాతశ్లేష్మజ్వరాపహం॥

తా॥ శీమనేలవేము, తుంగముస్తెలు, తిప్పతీగె, శుంఠీ, వీటినికషాయము బెట్టి, బాలునికిద్రావించిన, వాతశ్లేష్మకజ్వరమునశించు.

శ్లో॥ మధుకంసారివాద్రాక్షామధుకంచందనోత్పలం। కాశ్మరీపద్మ
కంలోధ్రంత్రిఫలాపద్మకేసరం । పరూషకంమృణాలంచసే
వ్యంతుసప్తవారిణా।మధుజాతసితాయుక్తంతత్పిత్తంపుష్టిదం
నిశి । వాతంపిత్తంజ్వరందాహం తృష్ణామూర్ఛారుచిభ్రమి
మార్ । శమయేద్రక్తపిత్తంచజీమూతమివమారుతః॥

తా॥ అతిమధురము, సుగంధపాల, ద్రాక్ష, ఇప్ప, రక్తచందనము, నల్లకలువ, గుమ్మడు, తామరతూండ్లు, లొద్దుగచక్క, కరక, తాండ్ర, వుసిరికలు, ఫాలసాపండ్లు, వీట్లనుకషాయముపెట్టి, అందు, తేనెతోఉత్పత్తియగునట్టి, శర్కరవైచి, రాత్రికాలమునందు, బాలులకుపానముజేయించిన, వాపు, పిత్తము, జ్వరము, తాపము, దప్పి, మూర్ఛ, అరుచి, భ్రమ, రక్తపిత్తము, వీటినినశింపంజేశి శరీరపుష్టియును గలుగంజేయు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ బిల్వంచపుష్పాణిచధాతుకీనాం జలంసలోధ్రంగజపిప్పలీచ ।
క్వాథోవలేహోవామధు నావిమిశ్రోచాలేషుయోజ్యాః కటిధా
రితేషు॥

తా॥ బిల్వఫలము, ఆరెపువ్వు, వట్టివేరు, లొద్దుగచక్క, గజపిప్పలి, వీటిని కషాయముపెట్టి తేనెచేర్చి బాలునికిపానముచేయించిన వాతపిత్తజ్వరమునశించు.

శ్లేష్మకజ్వరమునకుఅభయాదికషాయము.

శ్లో॥ అభయామలకీకృష్ణాచిత్రకోయంగణోమతః । దీపనఃపాచ
నోభేదీసర్వశ్లేష్మజ్వరాపహః॥

తా॥ కరక, వుసిరికవొలుపు, పిప్పళ్లు, చిత్రమూలము, వీటినికషాయము బెట్టి బాలునికిద్రావించిన, శ్లేష్మజ్వరమునునశింపంజేయుటయగాక, దీపనపాచనములను గలుగంజేయు.

జ్వరహరలేహము.

శ్లో॥ కట్ఫలంపుష్కరంశృంగీపిప్పలీమధునాసహా । ఏషాంలేహో
జ్వరంశ్వాసంకాసంమందానలంజయేత్॥

తా॥ కాయఫలము, చిట్టాముదపువేరు, కర్కాటకశృంగి, పిప్పళ్లు, వీట్ల చేజేయంబడిన లేహములో తేనెచేర్చి బాలునికిప్పించిన, జ్వరము, ఉబ్బసము, దగ్గు, అగ్నిమాంద్యము, వీటినినశింపంజేయు.

సన్నిపాతజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ దశమూలీయుతఃక్వాథః పిప్పలీచూర్ణసంయుతః। సంమో
హతంద్రాసమయేసన్నిపాతజ్వరంహరేత్॥

తా॥ దశమూలముల కషాయమునందు, పిప్పలిచూర్ణమువైచి బాలునికి పానముజేయించిన, మోహముతంద్రావీటితోగూడిన సన్నిపాతజ్వరమును నశింపంజేయు.

దాహముతోగూడినజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ ముస్తకంచందనంవాసాహ్రీబేరం యష్టికామృతా । ఏషాం
క్వాథస్తుపిత్తఘ్నస్తృషాదాహజ్వరాపహః॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, రక్తచందనము, అడ్డసరము, కురువేరు, అతిమధురము, తిప్పతీగె, వీటినికషాయముబెట్టి, బాలునికి పానముజేయించిన, పిత్తము దాహము, తాపము, జ్వరము, వీట్లను నశింపంజేయు.

అన్యచ్చ॥

శ్లో॥ వాసాపర్పటకోశీరనింబభూనింబసాధితః। క్వాథోహన్తివ
మిశ్వాసకాసపిత్తజ్వరాన్నిశోః॥

తా॥ అడ్డసరము, పర్పాటకము, వట్టివేరు, వేప, శీమనేలవేము, వీటినికషాయముజెట్టి, బాలునిపానముజేయించిన, ఉబ్బసము, దగ్గు, పిత్తము, జ్వరము, ఇవి, మానును.

ఐకాహికజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ కటుకీవిహితఃక్వాథఃకణాచూర్ణసమన్వితః। ఏకాహికంజ్వ
రంహన్తికాసశ్వాసాదిదూషితం॥

తా॥ కటుకరోహిణి, కషాయముజెట్టి, అందుపిప్పలిచూర్ణమువైచి బాలులకుద్రావించిన, దగ్గు, వుబ్బసముతోగూడిన ఐకాహికజ్వరముమానును.

అన్యచ్చ॥

శ్లో॥ ద్రాక్షాపటోలత్రిఫలాపిచుమందవృషైః కృతః। క్వాథఏకా
హికంహన్తిపరార్థమివదుర్జనః॥

తా॥ ద్రాక్ష, చేదుపొట్లు, కరక, తాండ్ర, వుసిరికలు, వేప, అడ్డసరము వీటికషాయము, దుర్జనుడు పరద్రవ్యమును నెటులనశింపంజేయునో నాచందంబున, ఐకాహికజ్వరమును నశింపంజేయు.

త్ర్యాహికజ్వరచికిత్స।

శ్లో॥ గుడూచీచందనోశీరధాన్యనాగరతోయది। క్వాథస్తృతీయ
కంహన్యాచ్ఛర్కరామధుమిశ్రితః॥

తా॥ తిప్పతీగ, చందనము, వట్టివేరు, ధనియాలు, శొంఠి, వీటినికషాయముజెట్టి, అందు తేనెశర్కరవైచి, బాలునికిపానముజేయించిన, త్ర్యాహికజ్వరముమానును.

త్ర్యాహికజ్వరధూపము.

శ్లో॥ పలంకషావచాకుష్ఠంగజచర్మావిచర్మచ। నింబస్యపత్రంమా
క్షీకంసర్పిర్యుక్తంతుధూపకం। జ్వరవేగంనిహంత్యాశుబా
లానాంతువిశేషతః॥

తా॥ గుగ్గిలము, వస, చెంగల్వకోష్ఠు, యేనుగచర్మము, మేకచర్మము, వేపఆకు, తేనె, నెయ్యి, వీటినిచేర్చి బాలునికిధూపమిడిన, త్ర్యాహికజ్వరము మానును.

త్ర్యాహికజ్వరహరలేపము.

శ్లో॥ మూర్వానిశాసర్షపరానుసేనశ్వేతా సమంగాంబుదకారవీ
నాం। ఛాగీపయోభిఃసహ పేషితానాముద్వర్తనంస్యాజ్జ్వర
జిచ్ఛిశూనాం॥

తా॥ చాగ, పసపు, ఆవాలు, సీమనేలవేము, తెల్లసుగంధపాల, తుంగముస్తెలు, ఓమము, వీటినిమేకపాలతోనూరి, బాలునిశరీరమునకు లేపనముజేశిన, త్ర్యాహికజ్వరము మానును.

సర్వజ్వరహరకషాయము.

శ్లో॥ భద్రముస్తాభయానింబపటోలమధుకైఃకృతః। క్వాథఃకో
ష్ణఃశిశోరేషనిఃశేషోజ్వరనాశనః॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, కరక, వేప, చేదుపొట్లు, అతిమధురము, వీటినికషాయముజెట్టి, బాలునికి కించిదుష్ణముగ పానముజేయించినసర్వజ్వరములుమానును.

స్తన్యముగ్రహించుటకుకల్కము.

శ్లో॥ బాలోయోచిరజాతఃస్తన్యంగృహ్ణాతినోద్ధతాతస్యా। సైంధ
వధాత్రీమధుకృతపథ్యాకల్కేనఘర్షయేజ్జిహ్వాం॥

తా॥ శిశువుజనించినపిదప, స్తన్యపానముజేయకయుండిన, సైంధవలవణము, కరక, వుసిరికలు, ఇవికల్కముజేసి, అందుతేనెవైచి బాలునినాలికయందుఘర్షణజేసిన స్తన్యముగ్రహించు,

ఏకాహికజ్వరమునకు రక్ష.

శ్లో॥ కన్యావర్తితసూత్రేణబద్ధ్వాపామార్గమూలికాం। ఏకాహికంజ్వరంహన్తిశిఖాయామపివేగతః॥

తా॥ ఉత్తరేణివేరును, పెండ్లికానికన్యకచే వడకబడిన, సూత్రముతోబంధించి, శిరస్సుయందుండు వెంట్రుకలలో రక్షకట్టిన ఏకాహికజ్వరమునశించును.

అతిసారచికిత్స.

శ్లో॥ కాకోలీగజకృష్ణాచలోధ్రమేషాంసమాంశతః । క్వాథోమధ్వాన్వితఃపీతోబాలాతీసారహృన్మతః॥

తా॥ (కాకోలీ) తేలుమణిచెట్టు, గజపిప్పలి, లొద్దుగచెక్క, ఇవి, సమభాగములుగ కషాయముబెట్టి, బాలునికి త్రావించిన, అతిసారము మానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ లాజాఃసైంధవమామ్రాస్థిచూర్ణమేషాంసమాంశతః। హంతిచ్ఛర్దిమతీసారంమధునాసహభక్షితం॥

తా॥ వరిపేలాలు, సైంధవలవణము, మామిడిపప్పు, వీటినిసమభాగములుగ చూర్ణముజేసి తేనెలోకలిపి, బాలునికి నాకించిన, కక్కులు, అతిసారము ఇవి, మానును.

అన్యచ్చ॥

శ్లో॥ ఆమ్రబీజంతథాలోధ్రం ధాత్రీఫలరసంతథా। పీత్వామాహిషతక్రేణబాలాతీసారనాశనం॥

తా॥ మామిడిపప్పు, లొద్దుగచెక్కరసము, ఉసిరికాయలరసము, వీటిని సమభాగముగచేర్చి యెనపమజ్జిగలోకలిపి బాలునికి పానముచేయించిన, అతిసారముమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ఫలిన్యంజనముస్తానాంచూర్ణంపీతంసమాక్షికం। తృష్ణాఛర్దిమతీసారంబాలానాంతత్వతోహరేత్॥

తా॥ కానుగ, రసాంజనము, తుంగముస్తెలు, వీటిచూర్ణములో తేనెవైచి బాలులకు నాకించిన, దప్పి, వాంతులు, అతిసారము ఇవిమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ శ్యామారసాంజనంచూతఫలాస్థి సమచూర్ణితం। హంతిచ్ఛర్దిమతీసారంబాలానాంమధునాశితం॥

తా॥ పిప్పళ్లు, రసాంజనము, మామిడిపప్పు, వీటినిసమభాగములుగ చూర్ణముచేసి, తేనెచేర్చి బాలులకిచ్చిన, వాంతి అతిసారము ఇవి మానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ధాతకీబిల్వధాన్యాకలోధ్రేంద్రయవవాలుకైః । లేహఃక్షౌద్రేణబాలానాంజ్వరాతీసారవాఞ్జయేత్॥

తా॥ ఆరెపువ్వు, బిల్వఫలము, ధనియాలు, లొద్దుగచెక్క, కొడిశపాలవిత్తులు, వట్టివేరు, వీటిని లేహముజేశి అందుతేనెవేసి, బాలులకిచ్చిన, జ్వరము అతిసారము ఇవిమానును.

శ్లో॥ లోధ్రేణపిప్పలీవాలాబాలకాతిసృతౌహితః । శ్రీవాసోమాక్షికయుతోధాతకీకుసుమైస్సమం॥

తా॥ లొద్దుగచక్క,పిప్పళ్లు, వట్టివేరు, వీటిచూర్ణములో తేనెవైచి, బాలులకుయిచ్చిన అతిసారముమానును,మరియు ఆరెపువ్వుధూపమిడినసుమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ విడంగాన్యజమోదాచపిప్పలీతండులానిచ । ఏషామాలిహ్యచూర్ణానిసుఖంతప్తేనవారిణా। ఆమేప్రవృత్తేతీసారేకుమారంపాయయేద్భిషక్॥

తా॥ వాయువిడంగములు, వోమము, పిప్పళ్లు, బియ్యము, ఇవిచూర్ణముచేసి ఉష్ణోదకముతో, కలిపి బాలులకిచ్చిన ఆమాతిసారము మానును.

గ్రహణికియవాన్యాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ యవానీజీరకంవ్యోషంకుటజంవిశ్వభేషజం। ఏతన్మధుయుతం
పీతంబాలానాంగ్రహణీంజయేత్॥

తా॥ ఓమము, జీలకఱ్ఱ, మిరియాలు,పిప్పళ్లు, కొడిశపాలవిత్తులు, శొంఠి వీటిచూర్ణమును తేనెలోకలిపి, బాలునికిచ్చిన సంగ్రహణీరోగము నశించు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ పిప్పలీవిజయాశుంఠీచూర్ణంమధుయుతంభిషక్। దత్వానిహం,
త్యగ్రహణీరుజానియతమాప్నుయాత్॥

తా॥ పిప్పలి, బంగిఆకు, శొంఠి, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనెతో బాలునికిచ్చిన గ్రహణిరోగము తొలుగు.

అన్యచ్చ॥

శ్లో॥ కృష్ణామహౌషధంబిల్వం నాగరఃసయవానికః। మధుసర్పి
ర్యుతంలీఢంబాలానాంగ్రహణీంహరేత్॥

తా॥ పిప్పలీ, అతివస, బిల్వఫలము, శొంఠి, ఓమము, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనె, నెయ్యితోకలిపి బాలులకు నాకించిన సంగ్రహణి మానును.

అన్యచ్చ

శ్లో॥ నాగరంముస్తకంబిల్వంచిత్రకంగ్రంధికంశివాం। చూర్ణమేత
న్మధుయుతంకఫజాంగ్రహణీంజయేత్॥

తా॥ శొంఠి, తుంగముస్తెలు, బిల్వఫలము, చిత్రమూలము, మోడి, కరక్కాయ, వీటినిచూర్ణముచేసి తేనెతోకలిపి, బాలులకు నాకించిన శ్లేష్మమువలన జనించిన సంగ్రహణిమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ సగుడంనాగరంబిల్వంయఃఖాదతిహితాశనః। త్రిదోషగ్రహ
ణీరోగాన్ముచ్యతేనాత్రసంశయః॥

తా॥ శొంఠి, బిల్వఫలము, వీటినిచూర్ణముజేసి బెల్లములోకలిపి బాలుని భక్షింపజేసిన త్రిదోషమువలన జనించిన సంగ్రహణి నివర్తియగు.

త్రిదోషసంగ్రహణీచికిత్స.

శ్లో॥ ముస్తకాతివిషాబిల్వంచూర్ణితంకౌటజంతథా। క్షౌద్రేణలీ
ఢంగ్రహణీంసర్వదోషోద్భవాంజయేత్॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, అతివస, బిల్వఫలము, కొడిశపాలవిత్తులు, వీటిని చూర్ణముచేసి తేనెవైచి బాలులకుయిచ్చిన,సన్నిపాతాత్మకసంగ్రహణి నశించు.

రక్తాతిసారచికిత్స.

శ్లో॥ మోచరసంసమంగాచధాతకీపద్మకేసరం। పిష్టైరేతైర్యవా
గూఃస్యాద్రక్తాతీసారనాశనీ.

తా॥ బూరుగబంక, మయ్యాకుపొన్న, ఆరెపువ్వు తామరకేసరములు వీట్లనుచూర్ణముచేసి ఉదకములోవైచికాచిబాలునికి పానముజేయించిన రక్తాతిసారముమానును.

సర్వాతీసారచికిత్స.

శ్లో॥ నాగరాతివిషాముస్తావాలకేంద్రయవైఃకృతః। కుమారం
పాయయేత్క్వాథఃసర్వాతీసారనాశనః॥

తా॥ శొంఠి, అతివస, తుంగముస్తెలు, వట్టివేరు, కొడిశపాలవిత్తులు, వీటినికషాయముబెట్టి బాలునికి పానముజేయించిన సర్వాతిసారములు నశించు.

ప్రవాహికచికిత్స.

శ్లో॥ లోధ్రేంద్రయవధాన్యకధాత్రీహ్రీబేరముస్తకం। మధునా
లేహయేద్బాలంజ్వరాతీసారనాశనం॥

తా॥ లొద్దుగచెక్క, కొడిశపాలవిత్తులు, ధనియాలు, ఉసిరికవొలుపు, వట్టివేరు, తుంగముస్తెలు, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనెతోకలిపి బాలులకు నాకించిన జ్వరాతిసారమునశించు.

గ్రహణీఅతిసారచికిత్స.

శ్లో॥ రజనీసరళోదారుర్బృహతీగజపిప్పలీ। పృశ్నిపర్ణీశతాహ్వా
చలీఢామాక్షికసర్పిషా।దీపనంగ్రహణీంహంతిమారుతార్తిం
సకామలాం। జ్వరాతిసారంపాండుత్వం బాలానాంసర్వ
రోగనుత్॥

తా॥ పసపు, సరళదేవదారు, ములక, గజపిప్పలి, కోలపొన్న, చల్లగడ్డ, వీట్లనుచూర్ణముచేసి, తేనె, లేక, నెయ్యి, వీట్లతోబాలులకు నాకించిన, సంగ్రహణి, వాయువు, కామిల, జ్వరము, అతిసారము, పాండురోగము అగ్నిదీపనము వీట్లను నశింపంజేయు.

రక్తాతిసారచికిత్స.

శ్లో॥ హ్రీబేరంశర్కరాక్షౌద్రపీతంతండులవారిణా। శిశోరక్తాతి
సారఘ్నంకాసశ్వాసవమింహరేత్॥

తా॥ వట్టివేరు, బియ్యపుగడుగుతోనూరి, తేనె,శర్కరవైచి ద్రాపించిన, రక్తాతిసారము, దగ్గు, ఉబ్బసము, వాంతి, వీటిని నశింపంజేయు.

అర్శచికిత్స.

శ్లో॥ యవానీనాగరంపాఠాదాడిమంకుటజంతథా। చూర్ణోయం
గుడతక్రాభ్యాంపీతోర్శస్తంభనఃపరః॥

తా॥ ఓమము, శొంఠి, అగరుపంతి, దాళింబతోలు, కొడిశపాలవిత్తులు వీటిచూర్ణము, బెల్లము, మజ్జిగతోకలిపి బాలులకుపానము జేయించిన, అర్శస్సుమానును,

అర్శరోగఘుటికలు.

శ్లో॥ అజాజిపౌష్కరంపాఠాత్ర్యూషణందహనంశివా। గుడేనగు
టికాగ్రాహ్యాసర్వార్శశోధనోయతః॥

తా॥ ఓమము, చిట్టాముదపువేరు, అగళుశొంఠి, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, చిత్రమూలము, కరక్కాయలు, వీటినిచూర్ణముచేసి, బెల్లములోకలిపి గుటికలుచేసి బాలునికిచ్చిన సమస్తఅర్శస్సులుమానును.

రక్తమూలమునకుచికిత్స.

శ్లో॥ నవనీతతిలాభ్యాసాత్కేసరనవనీతశర్కరాభ్యాసాత్। దధి
సారమథితాభ్యాసాద్గుదజాశ్శామ్యంతిరక్తవాహాః॥

తా॥ వెన్న, నువ్వులు, వీటిని భక్షించినను, లేక, నాగకేసరములు,శర్కర, వెన్న,వీటినిభక్షించిన, లేక పెరుగులోనీరుపేయకనే చిలికినమజ్జిగ,ప్రతిదినము మాటిమాటికి బాలులుపానముజేసినను, రక్తము స్రవింపెడిమూలముయొక్క మొలకలునశించును.

రక్తార్శచికిత్స.

శ్లో॥ ఏవంవాకౌటజంబీజంరక్తార్శోమధునాహరేత్। తద్వన్మస్తా
మోచరసఃకపికచ్ఛుభవోరజః॥

తా॥ కొడిశపాలవిత్తులు, చూర్ణముజేసి తేనెవైచి, బాలులకునాకించినను, లేక,తుంగముస్తెలు, బూరుగబంక, దూలగొండి వీటిచూర్ణములో తేనెవైచి పుచ్చుకొనిన, రక్తార్శస్సు మానును.

ఆమయుక్తశూలాదిచికిత్స.

శ్లో॥ ధాన్యనాగరజఃక్వాథఃశూలామాజీర్ణనాశనః। చూర్ణస్తత్ర
శుభఃపీతస్తద్వత్వ్యోషాగ్నిజీరకైః॥

తా॥ ధనియాలు, శొంఠి, వీటికషాయము పుచ్చుకొనిన, లేక మిరియాలు, శొంఠి, పిప్పళ్లు, చిత్రమూలము, జీలకర్ర, వీటిచూర్ణము పైకషాయమునందువైచి పుచ్చుకొనిన, శూల, ఆమము, అజీర్ణము, వీటినినశింపంజేయు.

సర్వాజీర్ణాదిచికిత్స.

శ్లో॥ పిప్పలీరుచకంపథ్యాచూర్ణంమస్తుజలంపిబేత్। సర్వాజీర్ణహ
రంశూలగుల్మానాహాగ్నిమాన్ద్యజిత్॥

తా॥ పిప్పళ్లు, సూరతునల్లవుప్పు, కరక, వీటినిచూర్ణముజేసి పెరుగుతేటయందువైచి బాలులకుతాగించిన సర్వాజీర్ణములు, శూల, గుల్మము, ఆనాహవాతము, అగ్నిమాద్యము, ఇవినశించు.

అజీర్ణవిషూచికాచికిత్స.

శ్లో॥ త్వక్పత్రరాస్నాగురుశిగ్రుకుష్ఠై రమ్లప్రపిష్టైః సబలాసితా
హ్వైః । అజీర్ణకఘ్నంచ విషూచికాఘ్నంతైలంవిపక్వంచతత
ర్థకారీ॥

తా॥ లవంగపట్ట, లవంగపత్రి, సన్నరాష్ట్రము, అగరు, మునగపట్ట, చెంగల్వకోష్ఠు, శిట్టాముట్టి, వీటిని నిమ్మపండ్లరసముచేనూరి శర్కరవైచి, బాలురకిచ్చిన అజీర్ణము విషూచి వీటినిపోగొట్టును. మఱియు, వీటినితైలముకాచి, బాలులకిచ్చిన పైజెప్పిన రోగములునశించు.

భస్మకసామాన్యచికిత్స.

అన్నపానైర్గురుస్నిగ్ధైర్మంద్రసాంద్రహిమఃస్థిరైః। పిత్తఘ్నై
రేచనైర్ధీమాన్ భస్మకంప్రశమంనయేత్॥

తా॥ గురు, స్నిగ్ధ, మంద్ర, సాంద్ర, హిమ, స్థిర, మఱియు, పిత్తనాశకమగునట్టి విరేచనము వీటిచే, భస్మకరోగముమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ఔదుంబరత్వచంపిష్ట్వానారీక్షీరయుతంపిబేత్ । తాభ్యాం
చపయసాసిద్ధంభుక్తంజయతిభస్మకం॥

తా॥ అత్తిపట్టనునూరి, స్తన్యమునందుగాని, లేక, గోక్షీరమునందుగాని, వుడికించిబాలులకిచ్చిన, భస్మకరోగమునశించు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ మయూరతండులైఃసిద్ధంపాయసంభస్మకంజయేత్ । విదా
రీస్వరసంక్షీరసిద్ధంవామహిషీఘృతం॥

తెల్లఉత్తరేణిబియ్యము, పాలలోవైచి, పాయసముచేసి, పుచ్చుకొనినను లేక, నేలగుమ్మడు స్వరసమునందు పాలువైచి గట్టిగకాచి, అందు, యెనపనెయ్యివైచి, బాలులకిచ్చినను, భస్మకరోగముతొలుగు.

కాసమునకుధాన్యాదిహిమము.

శ్లో॥ ధాన్యకంశర్కరాయుక్తంతండులోదకసంయుతం । పాన
మేతత్ప్రదాతవ్యంకాసశ్వాసాపహంశిశోః॥

తా॥ ధనియాలు, బియ్యపుకడుగులోనూరి, శర్కరవైచి, బాలులకుపానముజేయించినఉబ్బసము, దగ్గులు,వీటినినశింపంజేయు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ దురాలభాకణాద్రాక్షాపథ్యాక్షౌద్రేణలేహయేత్ । త్రిరా
త్రంపఞ్చరాత్రంవాకాసశ్వాసహరఃశిశోః॥

తా॥ దురదగొండివేరు, పిప్పళ్లు, ద్రాక్ష, కరకపిందెలు, వీటిని, చూర్ణముచేసి తేనెలోకలిపి, మూడుదినములు లేక, అయిదుదినములు బాలులకుసేవింపజేసిన, ఉబ్బసము దగ్గు ఇవి, మానును.

హిక్కాశ్వాసచికిత్స.

శ్లో॥ హింగుకర్కటశృంగీచగైరికంమధుయష్టికా। త్రుటిఃక్షౌద్రం
నాగరంచహిక్కాశ్వాసనివారణం॥

తా॥ ఇంగువ, కర్కాటకశృంగి, కావిరాయి, అతిమధురము, ఏలకలు, శొంఠి, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనెలోకలిపి బాలురకిచ్చిన, వెక్కిళ్లు, శ్వాస, ఇవితొలుగు.

కాసశ్వాసాదిచికిత్స.

శ్లో॥ కృష్ణాదురాలభాద్రాక్షాకర్కటాఖ్యాగజాహ్వయా।చూర్ణి
తామధుసర్పిర్భ్యాంలీఢ్వాహంతిశిశోర్గదాన్ । కాసంశ్వా
సంచతమకంజ్వరోవాపివినంక్ష్యతి॥

తా॥ పిప్పళ్లు, దురదగొండివేరు, ద్రాక్ష, కర్కాటకశృంగి గజపిప్పలి, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనె, లేక, నెయ్యి, వీటితోకలిపి, బాలులకునాకించిన, ఉబ్బసము, కాస, తమకము, జ్వరము వీటినినశింపంజేయు.

కాసశ్వాసఛర్దిచికిత్స.

శ్లో॥ శృంగీంసముస్తాతివిషాంవిచూర్ణ్యలేహంవిదధ్యాన్మధునాశిశూనాం । కాసజ్వరచ్ఛర్దిసమన్వితానాంసమాక్షికంవాతివిషాసమేతం॥

కర్కాటకశృంగి, తుంగముస్తెలు, అతివస, వీటిని చూర్ణముచేసి, తేనెతోకలిపి లేహపక్వముగావండిగాని, లేక, అతివస, తేనెతోచేర్చిగాని, బాలులకిచ్చిన, దగ్గు, జ్వరము, వాంతి, వీటినినశింపజేయు.

కాసచికిత్స.

శ్లో॥ గుడోదకంవాక్వథితంవ్యోషసైంధవసంయుతం । సుఖోష్ణంపాయయేత్ బాలంకాసరోగోపశాంతయే॥

తా॥ బెల్లముపాకముచేసి, అందు, శొంఠి, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, సైంధలవణము,వీటినిచూర్ణముచేసి, సుఖోష్ణముగకాచి, బాలులకుపానముచేయించిన, కాసరోగముమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ విహితోమధునాలేహోవ్యాఘ్రీకుసుమకేసరైః । లీఢోహినాశయత్యాశుకాసంపంచవిధంశిశోః॥

తా॥ ములుక, లవంగములు, నాగకేసరములు, వీటినిచూర్ణముచేసి తేనెలోకలిపి లేహపక్వముగవండి, బాలులకిచ్చిన అయిదువిధ కాసలుమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ఏకాశృంగీనిహంత్యాశుమూలకస్యఫలాన్వితా । ఘృతేనమధునాలీఢాకాసంబాలస్యదుస్తరం॥

తా॥ కర్కాటకశృంగి, ముల్లగిత్తులు, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనె, లేక, నెయ్యి వీటితో, బాలులకిచ్చిన దుస్తరమైన కాసలుమానును.

క్రిమిచికిత్స.

శ్లో॥ విడంగంమధునాలీఢంపుష్కరంబాలశిగ్రుకం । ఆఖుపర్ణీతథైకావాక్రిమిభ్యోముచ్యతేశిశుః॥

తా॥ వాయువిళంగములు చూర్ణముచేసి, తేనెతోగాని, లేక చెంగల్వకోష్టు మునగవిత్తులు, వీట్లను చూర్ణముచేసి తేనెలోకలిపియిచ్చినను, లేక, యెలుకచెవిఆకురసము, యిచ్చినను బాలునికడుపుయందుండెడి క్రిములునశించు.

కాసచికిత్స.

శ్లో॥ పౌష్కరాతివిషాశృంగీమాగధీధన్వయాసకైః । కృతంచూర్ణంతుసక్షౌద్రంశిశూనాంపఞ్చకాసజిత్॥

తా॥ చెంగల్వకోష్టు అతివస, కర్కాటకశృంగి, పిప్పళ్లు, దురదగొండివేరు, వీట్లనుచూర్ణముచేసి తేనెలోకలిపి, బాలులకిచ్చిన అయిదువిధములగు కాసలుమాను.

కాసచికిత్స.

శ్లో॥ ముస్తకాతివిషావాసాకణాశృంగీరసంలిహన్ । మధునాముచ్యతేబాలఃకాసైఃపంచభిరుచ్ఛ్రితైః॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, అతివస, అడ్డసరము, పిప్పళ్లు, కర్కాటకశృంగి, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనెతోకలిపి బాలునికినాకించిన, అయిదువిధములగు కాసలుమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ వ్యాఘ్రీకుసుమసంజాత కేసరైరవలేహికా । మధునాచిరసంజాతాన్ శిశోఃకాసాన్ వ్యపోహతి॥

తా॥ ములుక, లవంగాలు, నాగకేసరములు, వీటినిచూర్ణముచేసి తేనెలోకలిపి బాలునికిచ్చిన దీర్ఘముగనుండెడి కాసలుమానును.

హిక్కాచికిత్స.

శ్లో॥ సువర్ణగైరికంపిష్ట్వామధునాసహలేహయేత్ । శీఘ్రంసుఖమవాప్నోతితేనహిక్కార్దితఃశిశుః॥

తా॥ బంగారువర్ణముగలకావిరాయిని చూర్ణముజేసి, తేనెతోకలిపి బాలులకునాకించిన తత్క్షణమే వెక్కిళ్లుమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ పిప్పలీరేణుకాక్వాథఃసహింగుస్సమధుఃకృతః । హిక్కాం బహువిధాంహన్యాదిదంధన్వంతరేర్వచః॥

తా॥ పిప్పళ్లు, రేణుకవిత్తులు, వీటినికషాయముపెట్టి, వేల్చినయింగువచూర్ణము తేనెవైచి బాలులకుపానముచేయించిన నానావిధవెక్కిళ్లుమానును ఇదిధన్వంతరిమతము.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ చూర్ణంకటుకరోహిణ్యామధునాసహయోజయేత్ ।హిక్కాం ప్రశమయేత్ క్షిప్రంచ్ఛర్దించాపిచిరోత్థితాం॥

తా॥ కటుకరోహిణిచూర్ణము తేనెతోకలిపి బాలులకునాకించిన శీఘ్రిముగవెక్కిళ్లుమానుటయేగాక బహుదినములుగనుండెడి కక్కులునుమానును.

ఛర్ద్యతీసారచికిత్స.

శ్లో॥ యవానీకుటజారిష్టసప్తపర్ణపటోలకైః। లేహఃఛ్ఛర్దిమతీసారంజ్వరంబాలస్యనాశయేత్।

తా॥ ఓమము, కొడిశపాలవిత్తులు, వేప, యేడాకులఅరిటి,చేదుపొట్లవీటినిలేహముజేసి బాలునికిచ్చిన, అతిసారము, జ్వరము, వాంతి వీటినినశింపంజేయు.

ఛర్దిచికిత్స.

శ్లో॥ హరీతక్యాకృతంచూర్ణంమధునాసహలేహయేత్ । అథస్తాద్విహితేదోషేశీఘ్రిచ్ఛర్దిఃప్రశామ్యతి॥

తా॥ కరకచూర్ణము తేనెతోకలిపి బాలునికి నాకించినతక్షణమే వాంతిని లుచుటయేగాక, శరీర అధోభాగమునందుండు వేదనలుసగామానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ అశ్వత్థవల్కలంశుష్కందగ్ధంనిర్వాపితంజలే । తజ్జలంపానమాత్రేణచ్ఛర్దింజయతిదుర్జయాం॥

తా॥ రావిపట్టనుయెండించి దానినికాల్చి బూడిదెచేసి, ఉదకమునందుకలిపి బాలులకుపానముచేయించిన, వాంతులుమానును.

ఛర్ద్యతీసారచికిత్స.

శ్లో॥ శలానాంజలముస్తానాంచూర్ణంపీతంసమాక్షికం । తృష్ణాంచ్ఛర్దిమతీసారంశిశూనాముద్ధతాంహరేత్॥

తా॥ నీటితుంగగడ్డలు చూర్ణముచేసి తేనెతోకలిపి బాలునికినాకించిన, దాహము, వాంతి, అతిసారము, వీటినిపోగొట్టును.

ఛర్దిచికిత్స.

శ్లో॥ ఆమ్రాస్థిలాజసింధూత్థంసక్షౌద్రంఛర్దినుత్ భవేత్॥

తా॥ మామిడిపప్పు వరిపేలాలు, సైంధలవణము, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనెతోకలిపి బాలునికినాకించిన, వాంతులుమానును.

వమనజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ ఘనశృంగివిషాణాంచచూర్ణంహంతిసమాక్షికం । వాంతిజ్వరంతథాయోగోమధునాతివిషారజః॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, కర్కాటకశృంగి, అతివస, వీటినిచూర్ణముచేసి, తేనెతోగాని, లేక, అతివసచూర్ణము తేనెతోకలిపిగాని బాలునికినాకించిన, వాంతులు జ్వరమువీటినిపోగొట్టును.

క్షీరచ్ఛర్దిచికిత్స.

శ్లో॥ పీతంపీతంవమేద్యస్తుస్తన్యంతంమధుసర్పిషా । ద్వివార్తాకీఫలరసంపంచకోలంచలేహయేత్॥

తా॥ యేబాలుడుతాగినపాలును పాలుగానే కక్కునో వానికి, చిన్నములుక, పెద్దములుక, వీటిఫలములరసము, పిప్పళ్లు, మోడి, చవ్యము, చిత్రమూలము, శొంఠి, వీటినిచూర్ణముజేసి పైరసమునందుజేర్చి అందుతేనెవైచి బాలునికిపానముజేయించిన క్షీరచ్ఛర్ది మానును.

హిక్కాచ్ఛర్దిచికిత్స.

శ్లో॥ పిప్పలీమధుకానాంచచూర్ణంసమధుశర్కరం। మాతులింగర
సేనైవహిక్కాచ్ఛర్దినివారణం॥

తా॥ పిప్పళ్లు, అతిమధురము వీటినిచూర్ణముజేసి, తేనె, శర్కరవైచి, మాదీఫలరసముతో, బాలునికిచ్చిన వెక్కిళ్లు, వాంతులు వీటినిబోగొట్టును.

దాహశమనచికిత్స.

శ్లో॥ పిప్పలీమధుకంజంబు రసాలతరుపల్లవాః । చూర్ణోయంమధు
నాచేతితృష్ణాప్రశమనఃశిశోః॥

తా॥ పిప్పళ్లు, అతిమధురము, నేరేడిచిగుళ్లు మామిడిచిగుళ్లు, వీటినిచూర్ణముజేసి తేనెతోకలిపి బాలునికి నాకించిన దాహము శమనమగును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ హింగుసైంధవపాలాశంచూర్ణంమాక్షికసంయుతం। లీఢం
నివారయత్యాశుశిశూనాముద్ధతాంతృషాం॥

తా॥ యింగువ, సైంధవలవణము, మోదుగపట్ట వీటిచూర్ణములో తేనెవైచికలిపి, బాలునికి నాకించిన దాహముపోవును.

ఆనాహవాతశూలచికిత్స.

శ్లో॥ ఘృతేనసింధువిశ్వైలాహింగుభార్గీరజోలిహన్ । ఆనాహ
వాతికంశూలంహన్యాత్తోయేనవాశిశోః॥

తా॥ సైంధవలవణము, శొంఠి, యేలకులు, ఇంగువ, గంటుభారంగి, వీటినిచూర్ణముజేసిగాని, లేక, తేనెతో నీళ్లతోగానికలిపి బాలునికినాకించిన ఆనాహవాతశూలమును, పోగొట్టును.

రోదననివారకచికిత్స.

శ్లో॥ పిప్పలీత్రిఫలాచూర్ణంఘృతక్షౌద్రపరిప్లుతం । బాలోరోదితి
యస్తస్మైలేహ్యందద్యాత్సుఖావహం॥

తా॥ పిప్పళ్లు, కరక, తాండ్ర, ఉసిరికలు, వీటినిచూర్ణముజేసి, అందుతేనె నెయ్యివైచికలిపి బాలునికి నాకించిన, రోదనముమాని సుఖమునుజెందు.

విరేచనమునకు లేపము.

శ్లో॥ పిష్ట్వాగంధర్వబీజానిత్వాఖువిట్‌నింబువారిణా । నాభౌగుదే
హాలేపేనశిశూనాం రేచనంపరం॥

తా॥ ఆముదపుపప్పు, యెలుకపెంటికలు, వీటిని వేపాకురసముచే బాగుగనూరి, బాలుని, గుదము, బొడ్డుపీటియందు లేపనముజేసిన, విరేచనమగు.

మృత్తికాభక్షణవిరేచనము.

శ్లో॥ ఇంద్రలోచననేత్రాణిశిఖిభాగంహియోజయేత్ । తృటిగంధ
కముగ్ద్రాడశతపుష్పావిచూర్ణితాః । మాషద్వయంగవాందు
గ్ధైఃసేవయేద్దినపంచకం । రేచయేన్మృత్తికాంశుద్ధాంశిశూ
నాంహితమౌషధం॥

తా॥ సన్నయేలకలు, ఒకభాగము, గంధకము, రెండుభాగములు,ముదారశింగు, మూడుభాగములు, పెద్దసదాప, మూడుభాగములు, వీటినిచూర్ణముజేసి, రెండుమాషములయెత్తు ఆవుపాలలోకలిపి, అయిదుదినములు, బాలునికిపానముజేయించిన,కుక్షియందుజేరియుండిన మృత్తిక,విరేచనమువలనబయలువెడలు.

కార్శ్యచికిత్స.

శ్లో॥ యచాతుదుర్బలోబాలఃఖాదన్నపిచవన్హిమాన్ । విదారీకన్ద
గోధూమయవచూర్ణంఘృతప్లుతం । ఖాదయేత్తదనుక్షీరంశృ
తంసమధుశర్కరం । సౌవర్ణసుకృతంచూర్ణంకుష్ఠంమధుఘృ
తంవచా । మత్స్యాక్షకఃశంఖపుష్పీమధుసర్పిఃసకాంచనం।అ
ర్కపుష్పీఘృతంక్షౌద్రంచూర్ణితంకనకంవచా। సహేమచూర్ణం
కైడర్యం శ్వేతదూర్వాఘృతంమధు। చత్వారోభిహితాఃప్రా
శ్యాఅర్ధశ్లోకసమాపనాః । కుమారాణాంవపుర్మేధాబల
పుష్టికరాస్మృతాః॥

తా॥ బాలుడు, యెంతఆహారముజేసినను, దుర్బలుడుగనుండెనేని, నేలగుమ్మడు, గోధుమలు, యవలు, వీటినిచూర్ణముజేసి, నేతితోకలిపి బాలునికిచ్చి తత్క్షణమే పాలలో శర్కర, తేనెవైచి పానముజేయించవలయు, లేక, అత్తిపండ్లచూర్ణము, చెంగల్వకోష్టు, వస, వీటినిచూర్ణముజేసి తేనెనెయ్యివైచి మిశ్రమముజేసి నివ్వవలయు, లేక, పొన్నగంటి, వెలుమసంధి, అత్తిపండ్లు, వీట్లను చూర్ణముజేసి, తేనెనెయ్యివైచి, మిశ్రమముజేసి నివ్వవలయు, లేక, జిల్లేడుపూలు అత్తిపండు, వీటిచూర్ణముజేసి, తేనె నెయ్యివైచి నివ్వవలయు, లేక, అత్తిపండు, కాయఫలము, తెల్లగరిక, వీటిచూర్ణము తేనెనెయ్యి వీటితోమిశ్రమముజేసి, నివ్వవలయు, ఈ అయిదువిధములలోనేదైన నొకచికిత్సజేసిన, బాలునికి, శరీరపుష్టి బుద్ధి, బలము, వీటినికలుగంజేయు.

లాక్షాదితైలము.

శ్లో॥ లాక్షారసేసమంతైలంమస్తున్యథచతుర్గుణే। రాస్నాచందన
కుష్ఠాబ్దవాజిగంధానిశాయుతైః। శతాహ్వాదారుయష్ట్యా
హ్వా। మూర్వాతిక్తాహరేణుభిః। సంసిద్ధంజ్వరరక్షోఘ్నం
బలవర్ణకరంశిశోః॥

తా॥ లక్కకషాయమునందు, సమముగతిలతైలమువైచి, దానికినాలుగింతలు, మజ్జిగతేట, సన్నరాష్ట్రము, చందనము, చెంగల్వకోష్టు, తుంగముస్తెలు, పెన్నేరుగడ్డ, పసపు, పిల్లపీచర, దేవదారు, అతిమధురము, చాగ, కటుకరోహిణీ, రేణుకబీజములు, వీట్లనుసమభాగములుగ చూర్ణముజేసి, అందువైచి, తైలముసిద్ధపరిచి, బాలునికి అభ్యంజనముజేయించిన, జ్వరము, రాక్షసబాధ, ఇవితొలుగుటయగాక, బలము, కాంతి వీటినిసగా గలుగంజేయు.

అశ్వగంధఘృతము.

శ్లో॥ పాదకల్కేశ్వగంధాయాఃక్షీరేష్టగుణితేపచేత్। ఘృతందే
యంకుమారాణాంపుష్టికృత్ బలవర్ధనం॥

తా॥ పెన్నేరుగడ్డకల్కము, వొకభాగము, పాలు, యెనిమిదిభాగములు, వీటియందు తగుమాత్రమునెయ్యివైచికాచి, ఘృతమునుసిద్ధపరిచి, బాలులకుపానముజేయించిన, బలము, పుష్టి వీటినికలుగంజేయు.

వాపులకులేపము.

శ్లో॥ ముస్తాకూష్మాండబీజానిభద్రదారుకలింగకాః। పిష్ట్వాతో
యేనసంలింపేల్లేపోయంశోఫహృచ్ఛిశోః॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, బూడిదెగుమ్మడువిత్తులు, దేవదారు, కొడిశపాలవిత్తులు, వీటినిసమముగ ఉదకములోనూరి, బాలునిశరీరమునకు లేపనముజేసిన, వాపులుమానును.

నాభియందుకలిగెడివాపులకుచికిత్స.

శ్లో॥ మృత్పిండేనాగ్నితప్తేనక్షీరసిక్తేనసోష్మణా। స్వేదయేదుత్థి
తాంనాభింశోఫస్తేనోపశామ్యతి॥

తా॥ మంటివుంటను అగ్నియందువైచికాచి, వాటిపై, పాలుచిలికించి, హితోష్ణముగనుండునపుడు బాలునినాభియందు వొత్తడమిచ్చిన వాపులుమానును.

నాభివ్రణచికిత్స.

శ్లో॥ నాభిపాకేనిశాలోధ్రప్రియంగుమధుకైఃశ్రుతం। తైలమ
భ్యంజనేశస్తమేభిశ్చాత్రావధూలనం। దుగ్ధేనచ్ఛాగశకృతా
నాభిపాకేవచూర్ణనం। త్వక్చూర్ణైఃక్షీరిణాంవాపికుర్యాచ్చం
దనరేణునా॥

తా॥ శిశువుకునాభియందు వ్రణముకలిగెనేని, పసపు, లొద్దుగచెక్క, (ప్రియంగు) కొర్రలు, అతిమధురము, వీటినికషాయముబెట్టి, అందునువ్వులనూనెవైచి, తైలముసిద్ధపరిచి, బాలునికి, అభ్యంజనముజేయించుటయేగాక, పైజెప్పిన ఔషధములయొక్క చూర్ణముగాని, మేకపెంటికలను పాలతోనూరిగాని, లేక, లవంగపట్ట, చందనము, క్షీరవృక్షము, వీట్లనునూరిగాని నాభికిలేపనముజేసిన, నాభివ్రణములుమానును.

గుదపాకచికిత్స.

శ్లో॥ గుదపాకేతుబాలానాంపిత్తఘ్నీంకారయేత్క్రియాం। రసాం
జనంవిశేషేణపానలేపనయోర్హితం। శంఖయష్ట్యాంజనైశ్చూ
ర్ణంశిశూనాంగుదపాకనుత్॥

తా॥ బాలునికి, గుదపాకముకలిగెనేని, పిత్తనాశకక్రియలు చాయవలయు, మఱియు, శంఖము, అతిమధురము, రసాంజనము, వీటినినూరి బాలుని గుదము నందు లేపనము జేసిన నదిమానును.

క్షతాదికమునకుచికిత్స.

శ్లో॥ పటోలత్రిఫలారిష్టహారిద్రాక్వథితంపిబేత్ । క్షతవిస్ఫోటజ్వ
రాణాంశాంతయేబాలకస్యవ॥

తా॥ చేదుపొట్లు, కరక, తాండ్ర, ఉసిరికలు, వేప, పసపు, వీటినికషాయము జెట్టి, బాలునికిపానము జేయించిన, గాయము, కురుపులు, జ్వరము, ఇవి శాంతిని జెందు.

సిధ్మ - పామ - విచర్చిక - వీట్లయొక్క-చికిత్స.

శ్లో॥ గృహధూమనిశాకుష్ఠరాజకేంద్రయవైఃశిశోః। వేపస్తక్రేణ
హంత్యాశు సిధ్మపామావిచర్చికాః॥

తా॥ కరుధూపము, పసపు, చెంగల్వకోష్ఠు, పెసలు, కొడిశపాలవిత్తులు, వీటినిమజ్జిగతోనూరి, బాలునికి లేపము జేసిన, శిబ్బెము, తీట, కుష్టము, ఇవిమానును.

తాలుపాకచికిత్స.

శ్లో॥ తాలుపాకేయవక్షారమధుభ్యాంప్రతిసారణం॥

తా॥ యవక్షారము, తేనెతోకలిపి, వేలితోలో దవడలయందు లేపనము జేసిన, బాలునికి కలిగియుండిన తాలుపాకమునివర్తియగు.

దంతపాలిరోగచికిత్స.

శ్లో॥ దంతపాలింతుమధునాచూర్ణేనప్రతిసారయేత్। ధాతకీపుష్ప
పిప్పల్యోధాత్రీఫలరసేనవా । ధంతోత్థానభవారోగాఃపీడ
యంతినబాలకం॥

తా॥ ఆరెపువ్వు, పిప్పళ్లు, వీటినిచూర్ణము జేసి, ఉసిరికకాయలరసముతో చేర్చి, అందుతేనెవైచి, బాలునిదంతములకుపైనుండు చిగుళ్లకు లేపము జేసిన, దంతరోగముమానును.

దంతోద్భవకాలమునందుజనించెడి రోగములకుచికిత్స.

శ్లో॥ జాతేదంతేహిశామ్యంతియతస్తద్ధేతుకాగదాః। ప్రాచీగతం
పాండురసింధువారమూలంశిశూనాంగలకేనిబద్ధం। హితోతి
దంతోద్భవవేదనాంచనిఃశ్శేషమేకాండకురండమేవ॥

తా॥ దంతములుజనించు కాలమున శిశువులకు, యేరోగముజనించినను, తూర్పుదిక్కుయందుండు, తెల్లవావిలివేరును, బాలులకంఠమునందు, రక్షగట్టిన, అవిమానుటయగాక, ఏకపార్శ్వపుబీజదోషము సగానివర్తియగు.

ముఖపాకమునకుగండూషచికిత్స.

శ్లో॥ జాతిపత్రామృతంద్రాక్షాపాఠాద్రవ్యైఃఫలత్రికైః। క్వాథః
క్షౌద్రయుతశ్శీతఃగండూషోముఖపాకజిత్॥

తా॥ జాజిఆకులు, ద్రాక్ష, అగళుశొంఠి, కరక, తాండ్ర, ఉసిరికలు, వీటినికషాయముబెట్టి, చల్లార్చి, అందుపాలు తేనెవైచి, పెల్లిగలపరుండి, నూరు, లేక, యేబది, మాత్రలకాలము నోటియందుంచుకొనిన, బాలునికి ముఖపాకముమానును.

ముఖస్రావచికిత్స.

శ్లో॥ సారివాతిక్తలోధ్రాణాంకషాయోమధుకస్యచ । సంస్రావి
నీముఖేశస్తోధావనార్థంశిశోస్సదా॥

తా॥ సుగంధపాల, నేలవేము, లొద్దుగచెక్క, అతిమధురము, వీటినికషాయముబెట్టి, బాలుని, నోటియన్దువైచి కడిగిన నోటియందుకారెడి జొల్లులుమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ముఖపాకేతుబాలానామామ్రసారమయోరజః। గైరికంక్షౌ
ద్రసంయుక్తంభేషజంచరసాంజనం॥

తా॥ మామిడిబంక, లోహభస్మము, కావిరాయి, రసాంజనము, వీటిని చూర్ణముచేసి, తేనెతోకలిపి, బాలునినోటికి, లేపనము జేసిన, (ముఖపాకమునగా) నోటియందుకారెడి జొల్లుమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ దార్వ్యయష్ట్యాభయాజాతీపత్రక్షౌద్రైస్తుధావనం। అశ్వత్థ
త్వక్దళక్షౌద్రైర్ముఖపాకేప్రలేపనం॥

తా॥ మానిపసపు, అతిమధురము, కరక, జాజిఆకులు, వీటినిచూర్ణము జేసి తేనెవైచి, బాలునినోటియందు ఘర్షణజేసిన, నోటియందు కారెడి, జొల్లులుమానును.

తాలుకంటకరోగచికిత్స.

శ్లో॥ హరీతకీవచాకుష్ఠకల్కంమాక్షికసంయుతం। పీత్వాకుమా
రః స్తన్యేనముచ్యతేతాలుకంటకాత్॥

తా॥ కరక, వస, చెంగల్వకోష్ఠు, వీటినికల్కముజేసి, అందు తేనెచేర్చి, స్తన్యముతోకలిపి, బాలునికిపానముజేయించిన, తాలుకంటకరోగముమానును.

మూత్రకృచ్ఛ్రచికిత్స.

శ్లో॥ మేఘామృతానాగరవాజగంధాధాత్రీ త్రికంటైర్విహితఃక
షాయః। క్షౌద్రేణపీతశ్శమయత్యవశ్యంమూత్రస్యకృచ్ఛ్రంప
వనప్రభూతం॥

తా॥ వట్టివేరు, తిప్పతీగ, శొంఠి, పెన్నేరుగడ్డ ఉసిరికవాలుపు పల్లేరు, వీట్లనుకషాయముజెట్టి అందుతేనెవైచి, బాలునికిపానముజేయించిన, మూత్రకృచ్ఛ్రముమానును.

శ్లేష్మజమూత్రకృచ్ఛ్రచికిత్స.

శ్లో॥ యవక్షారయుతఃక్వాథఃస్వాదుకంటకసంభవః। పీతఃప్రణా
శయత్యాశుమూత్రకృచ్ఛ్రంకఫోద్భవం॥

తా॥ యవక్షారము, పల్లేరు, వీటినికషాయముజెట్టి, శిశువుకుపానముజేయించిన, శ్లేష్మమువలనజనించిన మూత్రకృచ్ఛ్రముమానును.

వాతజరోగచికిత్స.

శ్లో॥ ఏరండతైలంసపయఃపిబేద్యోగవ్యేనమూత్రేణతదేవపీత్వా। స
గుగ్గులుఃప్రౌఢరుజంప్రవృద్ధాంస వాతవృద్ధింసహసానిహంతి॥

తా॥ ఆముదమునందు, గోక్షీరముగాని, లేక, గోమూత్రముగాని, వైచి, అందు, గుగ్గులచూర్ణమునుజేర్చి, బాలులకు పానముజేయించిన, వాతరోగమునశించు.

మూత్రగ్రహమునకుచికిత్స.

శ్లో॥ కణోషణసితాక్షౌద్రసూక్ష్మైలాసైంధవైఃకృతః। మూత్రగ్ర
హేప్రయోక్తవ్యఃశిశూనాంలేహఉత్తమః॥

తా॥ పిప్పళ్లు, శొంఠి, మిరియాలు, సన్నయేలకులు, సైంధవలవణము, వీటినిచూర్ణముచేసి శర్కరవైచి లేహపక్వముగాజేసి బాలునికిచ్చిన మూత్రగ్రహముతొలుగు.

గండమాలచికిత్స.

శ్లో॥ వనకర్పాసికామూలంతండులైస్సహయోజితం। పక్త్వాతు
పోలికాంఖాదేదపచీనాశకారిణీం॥

తా॥ అడవిపత్తివేరు, బియ్యము ఇవిరెండునునూరి రొట్టెకాల్చి బాలుడుభుజించిన గండమాలలు మానును.

ఉన్మాదచికిత్స.

శ్లో॥ శిరీషనక్తమాలానాం బీజైరంజితలోచనః। చిత్తోన్మాదంని
హంత్యాశుసాపస్మారాపతంద్రికం॥

తా॥ దిరిశినపువిత్తులు, కానుగవిత్తులు, వీటినిచాది, బాలునికన్నులయందుకల్కమువైచిన, చిత్తోన్మాదము, అపస్మారము, అపతంద్రము ఇవినశించు.

రక్తపిత్తమునకుచికిత్స.

శ్లో॥ వాసాయాఃస్వరసఃపీతఃసితామధుసమన్వితః। పర్ణైశ్చవటరో
హాణాంరక్తపిత్తంవినాశయేత్॥

తా॥ అడ్డసరపురసములోతేనె శర్కర కలిపిగాని, లేక, మర్రిచిగుళ్ల కల్కమునందు, తేనెశర్కరకలిపిగాని బాలునికి పానముజేయించిన రక్తపిత్తముమానును.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ పాలాశపుష్పక్వాథేనవాసాయాఃస్వరసేనవా । చతుర్గుణే
నసంసిద్ధరక్తపిత్తహరంఘృతం॥

తా॥ మోదుగపువ్వుల కషాయము నాలుగుభాగములు, నెయ్యొకభాగ
ముచేర్చిగాని లేక,అడ్డసరపు స్వరసమునాల్గుభాగములునెయ్యొకభాగముచేర్చి
గాని, ఘృతపక్వముగా కాచి, బాలునికిపానముజేయించిన రక్తపిత్తమునశించు.

ముక్కుయందురక్తముపడిన, వాటికి చికిత్స.

శ్లో॥ రసోదాడిమపుష్పాణాందూర్వాయాఃస్వరసేనవా । నస్యేన
నాశయేత్తూర్ణంనాసికారక్తముద్ధతం॥

తా॥ దాళింబపువ్వులరసముచేగాని లేక, గరికస్వరసముచేగాని నశ్యము
జేయించిన బాలునికిముక్కుయందుస్రవించెడి రక్తమునిలుచు.

వాతగుల్మచికిత్స.

శ్లో॥ త్రికటుకమజమోదాసైంధవంజీరకేద్వేసమచరణ ధృతానా
మష్టమోహింగుభాగః। ప్రథమకబళభోజీసర్పిషాచూర్ణమేత
జ్జనయతిజఠరాగ్నింవాతగుల్మంనిహంతి॥

తా॥ శొంఠి, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, ఓమము, సైంధలవణము, జీలకర్ర,
నల్లజీలకర్ర, పేల్చినయింగువ, ఇవి, సమభాగముగ చూర్ణముజేసి, తొలుతటి
కబళములో యీచూర్ణము నెయ్యివైచి, పుచ్చుకొనిన బాలునికిఅగ్నిపుష్టిగలుగు
టయేగాక వాతగుల్మమునగానశించు.

వాతరోగచికిత్స.

శ్లో॥ పునర్నవైరండనవాతసీభిః కార్పాసజైరస్థిభిరారనాళైః ।
స్విన్నైశ్చరమీభిః స్విన్నతిసద్భిరేవస్వేదః సమీరార్తిజ హారోన
రాణాం॥

తా॥ తెల్లగలిజేరువేరు, ఆముదపువేరు, అగశివిత్తులు, ప్రత్తివిత్తులు, వీటిని
కాంజికములోనూరి వెచ్చనచేసి, బానిశరీరమునకు వొత్తడమిచ్చిన వాతరోగ
మునశించునని వైద్యులువచించెదరు.

అపస్మారచికిత్స.

శ్లో॥ కూష్మాండకరసంకృత్వామధుకంపరిపేషయేత్ । అపస్మార
వినాశాయతత్పిబేత్సప్తవాసరాన్॥

తా॥ బూడిదెగుమ్మడు, కాయరసమునందు, అతిమధుర చూర్ణమువైచి,
యేడుదినములు బాలునికిపానముచేయించిన అపస్మారజాడ్యముతొలుగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ గోసర్పిస్సాధితంపూతందధిక్షీరశకృద్రసైః। చాతుర్థికంజ్వరో
న్మాదంసర్వాపస్మారనాశనం॥

తా॥ ఆవునెయ్యిలో, పెరుగు, పాలు, పేడరసము, వీటినిచేర్చి ఘృతప
క్వముగకాచి వడికట్టిబాలునికిపానముజేయించినచాతుర్థికజ్వరము, ఉన్మాదము,
సంపూర్ణఅపస్మారజాడ్యము వీటినినశింపంజేయు.

గుదావర్తచికిత్స.

శ్లో॥ హింగుమాక్షికసింధూత్థైఃకృత్వావర్తింసవర్తితాం। ఘృతా
భ్యక్తాంగుదేదద్యాత్ గుదావర్తావనాశనీం॥

తా॥ యింగువ, తేనె, సైంధలవణము, వీటినినూరి వస్త్రమునకులేపము
జేసి వర్తినొనర్చి ఆవర్తిని నేతియందుతడిపి, బాలుని గుదద్వారమునందుంచిన,
గుదావర్తముమానును.

హృద్రోగచికిత్స.

శ్లో॥ శుంఠీకణాపుష్కరకేతకీనాం విధాయచూర్ణంకకుభత్వచో
వా। రాస్నాన్వితంవామధునావలీఢంహృద్రోగమేతచ్ఛమయ
త్యుదగ్రం॥

తా॥ శొంఠి,పిప్పళ్లు, పుష్కరమూలము, మొగిలి, వీటిచూర్ణములోగాని
లేక, అర్జునవృక్షపుపట్ట, సన్నరాష్ట్రము, వీటియొక్కచూర్ణములోగాని తేనె
వైచి బాలునికిచ్చిన హృద్రోగమునశించు.

మూర్ఛాచికిత్స.

శ్లో॥ కోలాస్థిపద్మకోశీరచందనంనాగకేసరం। లీఢంక్షౌద్రేణబాలానాంమూర్ఛానాశనముత్తమం॥

తా॥ రేగుపిత్తులు, తామరమంప, వట్టివేరు, చందనము నాగకేసరము, వీట్లనుచూర్ణ జేసి తేనెకలిపి బాలులకిచ్చిన మూర్ఛరోగమునశించు.

జ్వరయుక్తమూర్ఛాచికిత్స.

శ్లో॥ ద్రాక్షమామలకేస్విన్నంపిష్ట్వాక్షౌద్రేణసంయుతం। సర్వదోషభవాంమూర్ఛాంసజ్వరాంనాశయేద్ధ్రువం॥

తా॥ ద్రాక్ష, ఉసిరికాయలు వీట్లనువుడికించి పిసపనూరి, తేనెవైచి బాలునికిచ్చిన, జ్వరయుక్తముగనుండెడిమూర్ఛరోగముమానును.

తాపమునకుచికిత్స.

శ్లో॥ పద్మకంచందనంతోయముశీరంశ్లక్ష్ణచూర్ణితం। క్షీరేణపీతంబాలానాందాహంశమయతిధ్రువం।

తా॥ తామరతూండ్లు, చందనము, కురువేరు, వట్టివేరు, వీట్లనుచూర్ణము చేసి, పాలలోవైచి బాలులకు పానముజేయించిన తాపముమానును.

సంతాపచికిత్స.

శ్లో॥ కర్పూరచందనోశీరలిప్తాంగంకట్ఫలైరపి। పల్లవప్రస్తరేధీమాన్స్థాపయేద్దాహపీడితం॥

తా॥ పచ్చకర్పూరము, వట్టివేరు, చందనము, కాయఫలము, వీటినిఉదకముచేనూరి, శరీరమునకు లేపముజేసి, చిగురుటాకుల పరుపుయందు, బాలుని శయనింపజేశిన తాపముమానును.

క్రిమిరోగచికిత్స.

శ్లో॥ ముస్తావిడంగంమగధాఖుపర్ణీకంపిల్ల కోదాడిమబైల్వకేన। కృమీన్హరేత్సత్వరము గ్రవేగాన్రోగేషులీఢంశమయత్యసంశయం॥

తా॥ తుంగముస్తెలు, వాయువిడంగములు, పిప్పళ్లు, ఎలికచెవ్విఆకు, కంపిల్లకము, దాడిమపువాలుపు, బిల్వఫలము వీటినిచూర్ణముజేసి, తేనెచేర్చి బాలునికిచ్చిన, గాఢమగు క్రిములునశించు.

పాండురోగాదిచికిత్స.

శ్లో॥ యవచూర్ణంకృమిరిపుమగధామధునాసహ। భక్షయేత్పాండురోగఘ్నంపంక్తిశూలహరంపరం॥

తా॥ యవక్షారము, వాయువిళంగములు, పిప్పళ్లు, వీటినిచూర్ణముజేసి, తేనెకలిపి, బాలునికిచ్చిన, పాండురోగము, పక్తిశూలము, వీటిని నశింపంజేయు.

శ్లేష్మజస్వరభేదచికిత్స.

శ్లో॥ మాగధీమాగధామూలంనాగరంమరిచాన్వితం। క్షౌద్రేణలీఢంకఫజంస్వరభేదంవ్యపోహతి॥

తా॥ పిప్పళ్లు, మోడి, శొంఠి, మిరియాలు, వీటినిచూర్ణముజేసి తేనెతో కలిపి బాలునికినాకించ్చిన కఫమువలనజనించిన స్వరభేదమునివర్తియగు.

పిత్తజస్వరభేదచికిత్స.

శ్లో॥ షష్ట్యాహ్వాజీవనీమూర్వాకోలీవటసుసాధితం। పేయంపిత్తోద్భవంహంతిస్వరభేదంసుదారుణం॥

తా॥ అతిమధురము, చాగ, రేగు, మర్రిచిగుళ్లు వీటినికషాయముకొట్టి, బాలునికిపానముజేయించిన, పిత్తమువలనజనించినస్వరభేదమునుతొలగంజేయు.

పాండురోగచికిత్స.

శ్లో॥ అయోరజస్త్రైఫలచూర్ణయుక్తైర్గోమూత్రసిద్ధైర్మధునావలీఢైః। పాండుంసకాసంచసతక్రపథ్యం శూలంసమూలంశమయేదవశ్యం॥

తా॥ లోహభస్మము, కరక, తాండ్ర, వుసిరికలు, వీటిని గోమూత్రముతో భావనచేసి, తేనెఅనుపానముతోయిచ్చి, మజ్జిగఅన్నముపెట్టిన బాలునికిజనించిన పాండురోగము, దగ్గు, శూల, వీటిని నవశ్యముగ నశింపంజేయు.

క్షయరోగచికిత్స.

శ్లో॥ శిలాజితువ్యోమవిడంగలోహతాప్యాభయాభిర్విహితోవలేహః। సర్పిర్మధుభ్యాంవిధినాప్రయుక్తః క్షయంవిధత్తేసహసాక్షయస్య॥

తా॥ శిలాజితుభస్మము అభ్రకభస్మము, లోహభస్మము, స్వర్ణమాక్షికభస్మము, కరకపిందెలు, వాయువిడంగములు వీటినిచూర్ణముజేసి నెయ్యితేనెతో కలిపి బాలులకునాకించిన క్షయవ్యాధినశించు.

శరీరపుష్టికరచికిత్స.

శ్లో॥ నవనీతంసితాక్షౌద్రంలీఢ్వాక్షీరభుజఃపరం। కరోతిపుష్టింకాయస్యక్షతక్షయమపోహతి॥

తా॥ వెన్న, శర్కర, తేనె, వీటినిమిశ్రమముజేసి భక్షింపజేసి పాలుఅన్నముభుజింపజేసిన బాలునికి శరీరముపుష్టిజెందుటయేగాక, క్షయమునగాతొలుగు.

శ్వాస - కాస - వీటిచికిత్స.

శ్లో॥ వాసామహౌషధావ్యాఘ్రీగుడూచీభిఃశృతంజలం। ప్రపీతంశమయత్యుగ్రంశ్వాసంకాసమపోహతి॥

తా॥ అడ్డసరము, శొంఠి, ములక, తిప్పతీగ, వీటినికషాయముపెట్టి, బాలునికిపానముజేయించ్చిన, శ్వాస, దగ్గు, ఇవిమానును.

స్ఫోటకజ్వరచికిత్స.

శ్లో॥ చందనోవాసకోముస్తా గుడూచీద్రాక్షయాసహ। వీతచ్ఛితఃకషాయస్తుసీతలాజ్వరనాశనః॥

తా॥ రక్తచందనము, అడ్డసరము, తుంగముస్తెలు తిప్పతీగ, ద్రాక్ష, వీటికషాయముపెట్టి చల్లార్చి బాలునికిపానముజేయించిన, స్ఫోటకమువలన జనించినజ్వరము తొలుగు.

నేత్రరోగచికిత్స.

శ్లో॥ ససైంధవంలోధ్రమథాజ్యభృష్టం సౌవీరపిష్టంసితవస్త్రబద్ధం। ఆశ్చోతనంతన్నయనస్యకుర్యాత్కండూం చదాహంచరుజంచహన్యాత్॥

తా॥ సైంధవలవణము, లొద్దుగచెక్క, వీటినిచూర్ణముజేసి, తేనె, నెయ్యి, సురమారాయిచూర్ణము వీటినన్నిటిని నేకముగచేర్చి, తెల్లనివస్త్రమునందుకట్టి మాటిమాటికి కన్నులయందువాత్తుచుండిన, దురద, దాహము, ఇవినశించు.

దాహాదికచికిత్స.

శ్లో॥ చందనంమధుకంలోధ్రంజాతీపుష్పాణిగైరికం। ప్రలేపోదాహరోగఘ్నస్త్రోయాభిష్యందనాశనః॥

తా॥ చందనము, అతిమధురము, లొద్దుగచెక్క, జాజిపూలు, కావిరాయి, వీటినినూరి శరీరమునకు లేపనముచేసిన, దాహము, స్రావము, అభిష్యందము, వీటినినశింపంజేయు.

తిమిరరోగచికిత్స.

శ్లో॥ శంఖస్యభాగాశ్చత్వారీతదర్ధేనచపిప్పలీ। వారిణాతిమిరంహంతిఅర్బుదంహంతిమస్తునా। చిపిటంమధునాహంతి స్త్రీక్షీరేణతదుద్భవం॥

తా॥ శంఖము నాలుగుభాగములు పిప్పళ్లురెండుభాగములు, వీటిని నీటియందుచాది లేపముజేశిన తిమిరము నశించు, మఱియు, కాంజికముతో లేపముజేసిన, అర్బుదమునశించు, తేనెతోలేపముజేసిన, కంటికురుపులునశించు, స్తన్యముతోలేపముజేసిన, నేత్రరోగములునశించు.

నేత్రరోగమునకులేపము.

శ్లో॥ వ్యోషంచశృంగం చమనశ్శిలాంచకరంజబీజంచసుపిష్టమేతత్। కండ్వార్దితానామథపత్మ్యనాంతుశ్రేష్ఠం శిశూనాంనయనేవిదధ్యాత్॥

తా॥ శొంఠి, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, దుప్పికొమ్ము మనుశిల, కానుగపిత్తు, వీటినినీటియందుచాది నేత్రములకువేశిన రెప్పలయందుజనించిన దురదమానును.

కర్ణశూలచికిత్స.

శ్లో॥ కపిలామాతులుంగామ్లశృఙ్గబేరరసశ్శుభః । సుఖోష్ణః పూరయేత్తోయం ష్ణః కర్ణశూలోపశాంతయే॥

తా॥ కపిల, (రేణుకగ్రంథ్యము) మాదీఫలరసము, నిమ్మపండ్లరసము,అల్లపురసము, వీటిని వెచ్చజేసి, సుఖోష్ణముగ చెవులయందువైచిన కర్ణశూలతొలుగు.

కర్ణవేధచికిత్స.

శ్లో॥ అర్కస్యపత్రంపరిణామపీతంతైలేనలిప్తంసశిఖాగ్నితప్తం।ఆపీడ్యతోయంశ్రవణేనిషిక్తంవినిర్హరేద్వైబహువేదనాంచ॥

తా॥ పండిరాలిన జిల్లేడాకులకు తైలములేపనముచేసి అగ్నియందుకాచి, దానిరసమును చెవులయందువైచిన, కర్ణవేధతొలుగు.

అన్యచ్చ.

శ్లో॥ ఘృష్టంరసాంజనంనార్యాః క్షీరేణక్షౌద్రసంయుతం। ప్రశస్యతేశిరోరోగేస్రావేవాపూతికర్ణికే॥

తా॥ స్తన్యమునందు రసాంజనముచాది, అందుతేనెవైచి, చవులయందు పోసిన కర్ణశూల, శిరస్సుయందు లేపముజేసిన, శిరోవ్యథ,ముక్కుయందువైచిన, రక్తస్రావము, ఇవిమానును.

గుణాంబుధిర్వేంకటదాసనామా । ప్రాసూతసూనుంజయకృష్ణదాసం । బ్రువంతియంవైద్యవిదాంవరిష్ఠం । శ్రీకృష్ణభక్తంసుజనైకదాసం............

వాగ్భటమిశ్రకృతాదిగ్రంథానవలోక్య వైద్యజనతుష్ట్యై। ఆశ్వాసత్రితయయుతోయం గ్రంథఃప్రోక్తోమయావిచిత్రతరం.........................

ఇతి శ్రీవేంకటదాసాత్మజ జయకృష్ణదాసకృతౌ,
చికిత్సారత్నే - తృతీయాశ్వాసః,
గ్రంథశ్చసమాప్తః.

END OF
TITLE